

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar
om ändring av förordningen om verkställighet av straff och lagen
om rannsakningsfängelse**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Förordningen om verkställighet av straff, som är en författning på lagnivå, föreslås genomgå en revidering så att fångarna i stället för och vid sidan av den nuvarande arbetsplikten åläggs en vidare plikt att delta i de aktiviteter som ordnas vid anstalten. Plikten att delta har enligt förslaget samma innehåll både i slutna och i öppna anstalter. Förutsättningarna för förordnande till öppen anstalt utvidgas och förfarandet vid förordnande till öppen anstalt förenklas.

Även stadgandena om fångars ekonomiska ställning ändras i förslaget så att skillnaderna i inkomst för fångar som deltar i olika aktiviteter minskar. Vissa arbetsdryga innehållningar i fångars inkomster kommer enligt förslaget inte längre att göras.

Fångens möjligheter att stå i telefonförbindelse med personer utanför straffanstalten utvidgas i förslaget. Till lagen föreslås samtidigt ett stadgande om att en fånges samtal med vissa undantag kan avlyssnas, om det finns grundad anledning att misstänka missbruk. Rätten att granska fångars brev begränsas i förslaget på det sätt som de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter anger. Även stadgandena om disciplinära straff revideras i förslaget.

Rusmedelsbekämpningen effektiveras enligt förslaget så att en fånge som misstänks vara påverkad av alkohol eller andra rusmedel är skyldig att lämna ett urin- eller utandningsprov. Till lagen fogas samtidigt stadganden om kroppsvisitation av personer som besöker fångar och om möjligheten att ordna besök under särskilt övervakade förhållanden. En besökare som har fört in eller försökt föra in narkotika, rusmedel eller förbjudna föremål till fängelset kan enligt förslaget meddelas ett tidsbestämt besöksförbud. Till lagen fogas enligt förslaget dessutom stadganden om myndigheternas behörigheter vid övervakningen av verksamheten vid rusmedelsfria specialavdelningar.

Fångvårdsförordningens grundläggande stadganden om verkställighet av straff och om rättvis och jämlik behandling av fångar överförs enligt förslaget till lagnivå. Samtidigt föreslås det att namnet på förordningen om verkställighet av straff ändras till lag om verkställighet av straff. Då skulle författningens namn motsvara dess nivå.

I lagen om rannsakningsfängelse görs enligt förslaget vissa smärre ändringar.

Lagarna avses träda i kraft tidigast vid ingången av 1995.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida		Sida
ALLMÄN MOTIVERING	3	Innehållningarna av arbets- och brukspenningar i slutna anstalter	20
1. Inledning	3	Sysselsättnings- och brukspenning i öppna anstalter	20
2. Nuläge	3	Innehållningarna av lön och sysselsättningspenning i öppna anstalter	21
2.1. Lagstiftning, praxis och uppmärksammade missförhållanden	3	Ekonomiskt stöd som andra myndigheter betalar till fångar	21
2.1.1. Stadgandena om arbete	3	3.3. Fångens kontakter utanför anstalten	22
2.1.2. Fångens ekonomiska ställning	6	Brevförsändelser och användning av telefon	22
Allmänt	6	Besök	22
Arbets- och brukspenning	6	3.4. Visitation av fångar och fångutrymmen .	23
Lönen i öppen anstalt	7	3.5. Disciplinär bestraffning	24
Innehållningarna av arbets- och brukspenningarna samt av lönerna i öppna anstalter	8	4. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar	25
Ersättningarna för kost och logi ..	9	5. Beredningen av propositionen	25
Ekonomiska förmåner som andra myndigheter betalar till fångar ...	9	DETALJMOTIVERING	25
Rannsakningsfångars ekonomiska ställning	10	1. Lagförslagen	25
2.1.3. Fångens kontakter utanför anstalten	10	1.1. Förordningen om verkställighet av straff .	25
Brevförsändelser och användning av telefon	10	1 kap. Allmänna stadganden	25
Besök	11	2 kap. Allmänna stadganden om fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter	27
2.1.4. Visitation av en fånge	12	3 kap. Om verkställighet i fängelse	31
2.1.5. Stadgandena om disciplin	12	4 kap. Om verkställighet i öppen anstalt .	33
2.1.6. Övrigt	15	5 kap. Om verkställighet i ungdomsfängelse	35
De allmänna stadgandena om verkställighet av straff	15	1.2. Lagen om rannsakningsfängelse	36
Överföring av behörighet	15	2. Ikraftträdande	37
2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark	16	LAGFÖRSLAGEN	37
2.2.1. Nuläge	16	1. Lag om ändring av förordningen om verkställighet av straff	37
Sverige	16	2. Lag om ändring av lagen om rannsakningsfängelse	42
Norge	16	BILAGOR	44
Danmark	17	1. Parallalltexter	44
2.2.2. Reformförslag	17	2. Utkast till förordning om ändring av fängelseförordningen	57
Sverige	17		
Norge	17		
Danmark	18		
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen .	19		
3.1. Plikt att delta i aktiviteterna vid anstalten	19		
3.2. Fångens ekonomiska ställning och innehållningarna av inkomster	19		
Arbets- och brukspenning i slutna anstalter	19		

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Förordningen om verkställighet av straff utfärdades den 19 december 1889. Den reviderades nästan i sin helhet genom en lag som trädde i kraft den 1 juli 1975 (612/74). Genom denna s.k. SV-reform ändrades även flera andra lagar. Samtidigt med revisionen trädde en ny fängvårdsförordning (431/75) i kraft, i vilken de centrala principerna om behandling av fångar ingår.

Då reformen av år 1975 bereddes hade man som central utgångspunkt att ett straff skall bestå endast av frihetsförlust. Andra begränsningar skall påföras endast i den mån som förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten kräver. Aktiviteterna i fängelset skall så långt som möjligt motsvara jämförbara aktiviteter utanför fängelset och utvecklingen skall följa den allmänna utvecklingen i samhället (normalitetsprincipen).

Syftet med reformen var att modernisera och utveckla arbetet, utbildningen, yrkesutbildningen och rehabiliteringen av fångar under strafftiden. Till lagen fogades ett stadgande om att en sjuk och skadad fånge skall vårdas och rehabiliteras på ett tillbörligt sätt. En fånge som är arbetsoförmögen eller vars arbetsförmåga är nedsatt på grund av en skada, ett lyte eller en sjukdom, skall enligt fängvårdsförordningen i mån av möjlighet beredas tillfälle till yrkesrehabilitering. Fångars principiella arbetsplikt kvarstod, även om yrkesutbildning under vissa förutsättningar utgjorde ett alternativ till arbete. Fångarbetet ansågs ha en gynnsam inverkan, om fången upplever arbetet som meningsfullt. Å andra sidan betraktades yrkesutbildning som ett av de bästa sätten att förebygga återfall i brott.

Ett av de centrala målen för reformen år 1975 var dessutom att utveckla och utvidga verksamheten i öppna anstalter. Att utvidga verksamheten i öppna anstalter var också ett sätt att försöka normalisera fängelsestraffet. Som mål uppställdes att fängplatser i slutna fängelser skulle omvandlas till fängplatser i öppna fängelser i en sådan utsträckning att antalet fängplatser i öppna fängelser år 1976 skulle uppgå till sammanlagt 2.300. Detta skulle ha inneburit att nästan hälften av fångarna skulle kunna avtjäna sitt straff i öppna anstalter. I de öppna anstalterna hade arbetet

en avgörande betydelse vid verkställigheten av straffet. Som en förutsättning för placering i en öppen anstalt stadgades bl.a. att fången är arbetsför och frisk.

Efter reformen år 1975 har smärre ändringar gjorts i förordningen om verkställighet av straff. Eftersom stora förändringar har inträffat i samhället och kriminalpolitiken under de nästan tjugo åren som förflutit sedan dess, är stadgandena om innehållet i fängelsestraff delvis föråldrade och motsvarar inte längre den moderna synen på fängvård. Förordningen om verkställighet av straff är dessutom osystematisk till sin tekniska struktur och lagtekniskt föråldrad. Därför finns det ett mycket stort behov att totalrevidera stadgandena om fängelsestraff.

I förordningen finns dock stadganden som hindrar fängvården från att utvecklas och de mål som har uppställts i lagstiftningen från att uppfyllas. En ändring av dessa stadganden kan inte uppskjutas i väntan på en eventuell större reform, utan de bör revideras utan dröjsmål.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning, praxis och uppmärksammade missförhållanden

2.1.1. Stadgandena om arbete

I samband med revideringen år 1975 bevarades fångarnas arbetsplikt, även om också deltagande i yrkesutbildning under vissa förutsättningar blev obligatoriskt. Numera finns det olika stadganden om arbete i slutna och i öppna anstalter. Om arbete för fångar som avtjänar sitt straff i slutna anstalter stadgas i 3 kap. 5 § förordningen om verkställighet av straff. Enligt detta lagrum är en fånge skyldig att arbeta under strafftiden. En fånge är skyldig att delta i yrkesundervisning under ordinarie arbetstid, om direktören inte befriar honom från undervisningen på grund av att hans strafftid är kort eller att undervisningen är uppenbart onödig eller av någon annan orsak. En fånge är inte skyldig att delta i annan undervisning som anordnas under arbetstid, men om han kan anses ha nytta av undervisningen kan han beredas tillfälle att delta.

Särskilda stadganden om öppna anstalter ingår i 4 kap. förordningen om verkställighet av straff. Enligt 4 kap. 5 § är den som är intagen i en öppen anstalt skyldig att under ordinarie arbetstid utföra arbete för statens räkning. Justitieministeriet eller, enligt föreskrifter som ministeriet har meddelat, direktören för anstalten kan likväl bevilja den som är intagen i en öppen anstalt tillstånd att under den ordinarie arbetstiden utföra eget arbete eller arbete utanför anstalten.

De stadganden som gäller den som är intagna i ungdomsfängelse ingår i 5 kap. Enligt 5 kap. 3 § skall fångar som avtjänar sitt straff i ett ungdomsfängelse i första hand tilldelas sådant arbete som kan förenas med utbildning för ett yrke som motsvarar deras anlag. I 5 kap. 5 § ingår stadganden om undervisning för fullgörande av läroplikt.

År 1977 arbetade ca 70 % av fångarna. Även numera tillbringar fångarna en betydande del av sin tid vid arbete i anstalterna. T.ex. år 1992 arbetade ca 58 procent av fångarna. Placeringen av fångarna i olika aktiviteter år 1992 framgår av följande tabell:

Tabell 1. Placeringen av fångarna i olika aktiviteter år 1992

Aktivitet	Antalet fångar i medeltal	
	dagligen	%
Produktionsverksamhet	721	20,5
Hushållning och fastighetsunderhåll	863	24,6
Byggnadsverksamhet	102	2,9
Koloniarbete	224	6,4
Civilt arbete	47	1,3
Annan arbetsverksamhet	34	1,0
Grund- och yrkesutbildning .	323	9,2
Rehabilitering	23	0,7
På tingsresa, överflyttas till annan anstalt, med tillstånd att avlägsna sig o.dyl.	227	6,4
Sjuka	282	8,0
Rannsakningsfångar som inte placerats i delaktiviteter	132	3,8
Fångar som inte kunnat placeras i arbete	251	7,2
Fångar som är svåra att sysselsätta	104	3,0
Övriga	177	5,0
Sammanlagt	3.510	100,0

I praktiken varierar fångarnas arbetsplikt

tämligen mycket i olika anstalter. I vissa anstalter bestraffas arbetsvägran med disciplinära straff, medan man i andra anstalter försöker ordna någon annan sysselsättning för fångar som ständigt vägrar arbeta.

Från 1982 till 1992 minskade det genomsnittliga antalet fångar med ca 1.250. Trots att antalet fångar har sjunkit, har det absoluta antalet sjuka fångar förblivit konstant. Andelen sjuka fångar av det genomsnittliga antalet fångar har sålunda stigit med några procentenheter. Under de senaste åren har även det absoluta antalet fångar som är svåra att sysselsätta stigit och likaså deras andel av det genomsnittliga antalet fångar. År 1982 fanns det 248 fångar (5,9 %) som inte kunde placeras i arbete eller som var svåra att sysselsätta. År 1990 var motsvarande siffra 283 (8,2 %). År 1992 fanns det dagligen i genomsnitt 355 fångar (10,2 %) som inte hade placerats i arbete eller som var svåra att sysselsätta.

Undersökningar och utredningar som har gjorts under den senaste tiden tyder på att andelen fångar som behöver rehabilitering eller annan aktiverande sysselsättning har ökat. En omfattande undersökning av fångarnas allmänna hälsotillstånd blev klar hösten 1991. Undersökningen bygger på material som hade insamlats år 1985 (Kansanterveystieteen julkaisuja M 107/91). I undersökningen konstaterades nedsatt arbetsförmåga eller total arbetsförmåga hos nästan 60 % av de undersökta fångarna. Orsaken till nedsatt arbetsförmåga eller arbetsförmåga var oftast en psykisk störning. Av de psykiska störningarna var alkoholism den vanligaste. Denna diagnos ställdes på ca 45 % av de undersökta fångarna. Då de stora årskullarna åldras, ändras sannolikt också fångarnas åldersstruktur så att fångarnas medelålder och andelen fångar över 40 år stiger i förhållande till det genomsnittliga antalet fångar. Även det absoluta antalet av dessa fångar kommer att stiga. Detta kommer att leda till att allt fler fångar placeras i andra aktiviteter än arbete. Med dessa uppgifter som grund förefaller det uppenbart att man i fängelserna bör införa flera aktiviteter som alternativ till arbete. Sådana aktiviteter ordnas tills vidare i en tämligen liten utsträckning i fängelserna. År 1992 fanns det t.ex. i rehabiliterande verksamhet i genomsnitt endast 23 fångar dagligen.

För att en person direkt från friheten skall placeras i en öppen anstalt förutsätts det enligt 4 kap. 2 § 1 mom. förordningen om verkstäl-

lighet av straff att den dömde med hänsyn till sitt hälsotillstånd, sin ålder och sin arbetsförmåga är lämplig som arbetstagare i en öppen anstalt och kan anses anpassa sig till förhållandena och arbetet i anstalten utan att menligt påverka ordningen i denna och att det inte finns skäl att anta att han utan lov avlägsnar sig från anstalten. En annan förutsättning för ett förordnande direkt från friheten till öppen anstalt är dessutom att det straff som fången har dömts till är ett förvandlingsstraff för böter eller ett fängelsestraff på högst två år som har dömts ut för ett eller flera brott eller med ett sådant straff sammanräknat förvandlingsstraff för böter.

De krav på fångens ålder, arbetsförmåga och hälsotillstånd som ställs för förordnande till öppen anstalt innebär att fångar med nedsatt arbetsförmåga inte har kunnat förordnas till öppna anstalter. Eftersom arbetsplikt har tillämpats i öppna anstalter, har det inte varit möjligt att ordna annan sysselsättning, t.ex. rehabilitering som förbättrar fångens handlingsförmåga eller annan motsvarande sysselsättning. Rehabilitering i syfte att förbättra fångars handlingsförmåga borde dock kunna ordnas även i öppna anstalter. Statsrevisorerna föreslår i sin berättelse för år 1990 att man överväger en sådan ändring i lagstiftningen som gör det möjligt att utvidga verksamheten i de öppna anstalterna och som skulle leda till att även andra än arbetsföra fångar kan förordnas dit.

Delegationen för fångvårdsärenden har i sin utredning poängterat behovet av att utvidga missbrukarvården samt utvidga och utveckla verksamheten i de öppna anstalterna inom fångvårdsväsendet (Selvitys RTA-uudistuksen toteutumisesta, 6:1989). Delegationen anser också att det är nödvändigt att i de öppna anstalterna utveckla olika former av arbetsverksamhet för sådana personer som har en nedsatt arbetsförmåga eller som annars är i behov av rehabilitering. Det skulle vara fråga om sådan verksamhet som bedrivs i liten skala och är inriktad på hantverk. Därför har delegationen föreslagit att 4 kap. 5 § förordningen om verkställighet av straff ändras. I sin utredning har delegationen också betonat att fångarna i stället för och vid sidan av den egentliga arbetsplikten bör få en allmänna plikt att delta i de aktiviteter som ordnas i anstalten. Även i statsrevisorernas berättelse för år 1990 understryks att rehabilitering, utbildning och

andra alternativa aktivitetsformer för arbetsförmögna fångar eller för fångar med nedsatt arbetsförmåga bör utvecklas vid sidan av arbetsverksamheten.

Ett argument för att mildra förutsättningarna för förordnande till öppen anstalt är också att det i vissa öppna anstalter finns outnyttjad inkvarteringskapacitet, eftersom fångarna inte har kunnat anvisas något arbete.

Under de senaste åren har det grundats tre nya fängelser som har som mål för sin verksamhet att förbättra fångarnas sociala, psykiska och fysiska handlingsförmåga. Det nyaste av dessa fängelser är reservfängelset i Kestilä som grundades år 1991. Den arbetsgrupp som planerade verksamheten i reservfängelset ansåg att det är viktigt att utveckla sådan rehabiliteringsverksamhet som syftar till att förbättra fångarnas handlingsförmåga och att utveckla andra aktivitetsformer som alternativ till det produktionsinriktade fångarbetet. Även om reservfängelset i Kestilä har tvingats inleda sin verksamhet som sluten anstalt, är det meningen att det i framtiden skall förvandlas till öppen anstalt. Också reservfängelset i Vilppula och kurscentralen i Sulkava skall i framtiden omvandlas till öppna anstalter.

I 4 kap. 2 § 2 mom. (993/89) stadgas om överföring av en fänge från en sluten anstalt till en öppen anstalt. Med stöd av detta lagrum är det möjligt att överföra en fänge från ett fängelse eller ett ungdomsfängelse till en öppen anstalt för en viss tid eller för att avtjäna återstoden av straffet, om åtgärden är ändamålsenlig av fångvårdsskäl. En fänge får dock inte utan särskilda skäl överföras till en öppen anstalt innan två månader har förflutit sedan verkställigheten av straffet inleddes. Beslutet om att överföra en fänge till en öppen anstalt fattas av justitieministeriet på framställning av fängelsets direktion.

Förutsättningen att särskilda skäl skall föreligga fogades till förordningen i samband med reformen år 1975. Som ett sådant särskilt skäl nämndes i motiveringen till regeringens proposition t.ex. fångens försörjningsplikt eller någon annan social orsak. I praktiken tillämpas stadgandet olika när man i olika anstalter prövar om en framställning skall göras. Därför kan fångar som avtjänar sina straff i olika fängelser råka i en ojämlik ställning. I vissa fängelser gör direktionen nästan aldrig framställningar om överföring av fångar till öppna anstalter innan fångarna har vistats i den slutna anstalten i två

månader. I de flesta fängelser tillämpas stadgandet dock inte i praktiken, utan man anser nästan alltid att särskilda skäl föreligger. Det är nästan alltid möjligt att finna ett särskilt skäl för överföring till en öppen anstalt innan fristen på två månader har gått ut. Stadgandet har därför i praktiken förlorat sin betydelse i de flesta anstalter.

Överföring från en slutna anstalt till en öppen anstalt förutsätter för närvarande att justitieministeriet förordnar om verkställighet i öppen anstalt. Detta betraktas inte längre som nödvändigt i de öppna anstalter som fungerar som öppna anstaltsavdelningar vid slutna anstalter. Dylaka öppna anstaltsavdelningar är t.ex. den öppna anstaltsavdelningen i Kivisaari vid centralfängelset i Konnunsuo och den öppna anstaltsavdelningen i Iskola vid centralfängelset i Sukeva. Även arbetskolonin i Käyrä fungerar som en permanent öppen anstalt, underställd länsfängelset i Åbo. I sådana fall vore det smidigare om fängelsedirektören kunde besluta om placering på en öppen anstaltsavdelning. Inom fängenvårdsväsendet ämnar man i framtiden utveckla en regional behörighets- och arbetsfördelning, varvid anstalterna skulle kunna specialisera sig på olika slags aktiviteter. Då skulle man kunna besluta om placering av fångar och om förordnande till öppen anstalt så långt som möjligt självständigt i de olika delarna av landet. På författningsnivå bör man bereda möjligheter till en sådan delegering av behörigheten som krävs för denna utveckling.

2.1.2. Fångens ekonomiska ställning

Allmänt

En fånges ekonomiska ställning bestäms av om han avtjänar sitt straff i en slutna eller i en öppen anstalt. Om fångarnas ekonomiska ställning i slutna anstalter stadgas i 3 kap. 10 och 12 §§ och i öppna anstalter i 4 kap. 6 § förordningen om verkställighet av straff. För öppna anstalter finns det särskilda stadganden om den lön som skall betalas för fångarbete. För den tid som en intagen i en öppen anstalt inte är berättigad till lön får han ersättning enligt systemet för arbets- och brukspenning i slutna anstalter. Stadganden om civilt arbete och eget arbete är likadana såväl för slutna

fängelser som för öppna anstalter. Också andra myndigheter betalar de förmåner som de har beviljat, t.ex. arbetskraftspolitiskt utbildningsstöd eller rehabiliteringspenning. De utbetalas till samma belopp till fångar både i slutna och öppna anstalter. Innehållningssystemen för utkomst är dock annorlunda i slutna fängelser än i öppna anstalter.

Arbets- och brukspenning

Till fångar i slutna anstalter betalas brukspenning för fångarbete i enlighet med 3 kap. 10 § förordningen om verkställighet av straff. Brukspenningen kan utgå med olika belopp i enlighet med arbetsprestationen. I 26 § fängenvårdsförordningen stadgas att brukspenning skall utbetalas för den tid som har använts till arbete eller för arbetsresultatet. För att brukspenningen skall kunna fastställas klassificeras arbetena enligt hur krävande och tunga de är samt den yrkesskicklighet och yrkesutbildning de fordrar.

Målet med regeringens proposition om reformen år 1975 var att höja brukspenningen till den inkomstnivå som allmänt råder på den fria marknaden, dock så att det avgiftsfria uppehälle som staten ger till fångarna beaktas. Detta mål har inte uppnåtts. År 1993 varierade brukspenningen mellan 2 mk och 3,15 mk per timme. Motsvarande månadsinkomster varierade mellan 330 mk och 520 mk. Ackordarbete och andra tillägg höjer den genomsnittliga månadsinkomsten till ca 550 mk för fångar som arbetar och studerar regelbundet.

En fånge som till följd av studier eller sjukdom eller av något annat giltigt skäl inte har arbetat under ordinarie arbetstid, skall enligt 3 kap. 10 § 2 mom. förordningen om verkställighet av straff få brukspenning. I 27 § fängenvårdsförordningen stadgas att brukspenningen utgör hälften av den lägsta brukspenningen. Om en fånge på grund av yrkesutbildning, studier, arbetsoförmåga eller något annat motsvarande skäl inte deltar i arbetet, kan till honom erläggas även en större brukspenning, som dock inte får överstiga den största brukspenningen. En fånge som studerar har på grund av ovan nämnda stadganden inte kunnat få direkt brukspenning, utan han får i stället brukspenning som bestäms enligt klasserna för brukspenningen. En studerande fånges in-

komster har allmänhet varit 330—520 mk i månaden och de motsvarar sålunda en sådan fånges inkomster som arbetar i en sluten anstalt. Praxis motsvarar Europarådets rekommendationer om att utbildning skall ha samma ställning som arbete och att fångar som deltar i utbildning inte skall försättas i en sämre ekonomisk ställning än de arbetande fångarna. (Rekommendation Nr R (89) 12).

En fånge som av giltigt skäl inte har deltagit i aktiviteterna får den lägsta brukspenningen, som är 1 mk per timme, dvs. ca 165 mk i månaden. Den lägsta brukspenningen betalas således till fångar som väntar på att bli placerade i aktiviteter, sådana som har befriats från arbete, sjuka eller sådana som har isolerats eller är på tingsresa. I samband med SV-reformen ansåg man inte att arbetsvägran är ett giltigt skäl. I praktiken betalas den lägsta brukspenningen numera vanligen även till dem som vägrar arbeta och studera.

Det centrala problemet i fångarnas inkomstssystem i slutna anstalter är att brukspenningarna är låga. Detta gör det svårt att skapa ett sådant system som tryggar ett minimum av bruksmedel för fångarna oberoende av om de har uppfyllt sysselsättningsplikten eller inte, men som samtidigt är rättvist och motiverar fångarna att delta i verksamheten. Skillnaden mellan den brukspenning som inflyter utan insats och den brukspenning som betalas på basis av aktivitet bör vara tydlig så att de ekonomiska fördelarna inverkar på fångarnas aktivitet. T.ex. i anstalterna inom socialvården motsvarar patienternas bruksmedelsminimum folkpensionens grunddel, dvs. 437 mk i månaden. I slutna anstalter motsvarar summan brukspenningen enligt den fjärde arbetsklassen.

Enligt 92 § inkomstskattelagen (1535/92) är arbets- och brukspenningen skattefri inkomst. Enligt 3 kap. 14 § förordningen om verkställighet av straff får arbets- och brukspenning inte utmätas under strafftiden, inte heller under tre månader efter frigivningen.

Lönen i öppen anstalt

Om lönen för dem som är intagna i öppna anstalter stadgas i 4 kap. 6 § förordningen om verkställighet av straff. Enligt denna paragraf skall gängse lön betalas för arbete som utförs för statens räkning. Enligt 70 § fängsvårdsför-

ordningen fastställer justitieministeriet lönebeloppet i öppna anstalter. För bestämmande av lönen klassificeras arbetena enligt hur krävande och tunga de är och enligt den yrkesskicklighet och yrkesutbildning som de fordrar. Lön kan även betalas med iakttagande i tillämpliga delar av kollektivavtalet på ifrågavarande område.

I praktiken har det utformats det två olika avlönningssystem för de öppna anstalterna. Till dem som är intagna i en öppen anstalt och som arbetar i arbetskolonier betalas en grundtimlön enligt kollektivavtalet. Lönen varierar mellan 31—33 mk per timme enligt det kollektivavtal som oftast tillämpas, dvs. kollektivavtalet för byggnadsbranschen, och ger en bruttoinkomst på 5.100—5.400 mk i månaden. De fångar som i öppna fängelser och på öppna fängelseavdelningar utför arbete som ordnas av fångvårdsväsendet förtjänar 21,60—26,20 mk per timme. Deras bruttoinkomster är således ca 3.500—4.300 mk i månaden.

Det finns inget särskilt system för brukspenning i öppna anstalter. Den som är intagen i en öppen anstalt och studerar får en brukspenning som är lika stor som brukspenningen och som betalas på samma grunder och till samma belopp som till fångarna i slutna anstalter. De som av giltigt skäl är förhindrade att arbeta eller delta i utbildning får den lägsta brukspenningen som betalas i slutna anstalter. Således sjunker t.ex. inkomsterna för en fånge som har insjuknat från inkomstnivån i öppna anstalter till inkomstnivån i slutna anstalter. Som ett undantag från detta betalas i öppna anstalter en brukspenning till fångar som deltar i yrkesutbildning och som utgör 35 procent av den lägsta lönen i öppna fängelser. Denna brukspenning betalas till dem som deltar i yrkesutbildning och förberedande yrkesutbildning. Brukspenningen i fråga har ersatt det utbildningsstöd som med stöd av lagen om arbeidskraftspolitisk vuxenutbildning (763/90) har betalats till fångar som har deltagit i sysselsättningsfrämjande utbildning som arbeidskraftsmyndigheterna tidigare ordnade i fängelserna.

Lönen i öppna anstalter är skattepliktig inkomst. Av lönen i öppna anstalter betalas pensionskyddsavgifter men däremot inga pensionsavgifter, eftersom det inte är fråga om ett arbetsförhållande. Arbete i öppen anstalt förbättrar därför inte fångens pensionskydd. Lönen i öppna anstalter kan utmätas.

Innehållningarna av arbets- och brukspenningarna samt av lönerna i öppna anstalter

Enligt 3 kap. 12 § förordningen om verkstälighet av straff skall av arbets- och brukspenning med tanke på frigivningen innehållas ett av justitieministeriet fastställt belopp, dock högst hälften. Likaså skall det, om en fånge försörjer en make, barn, adoptivbarn eller makens barn eller om en fånge har en genom dom eller avtal fastställd underhållskyldighet, av arbets- och brukspenning innehållas högst hälften. Det innehållna beloppet skall översändas till dem som är berättigade till underhåll.

Justitieministeriet har fastställt det belopp som skall innehållas med tanke på frigivningen till 30 % av arbets- och brukspenningen. Om det i arbets- och brukspenningen skall göras en innehållning för dem som är berättigade till underhåll, är den innehållning som skall göras med tanke på frigivningen 10 % och den innehållning som skall göras för dem som skall försörjas 20 %. En fånge i en sluten anstalt kan således använda 70 % av sina inkomster under vistelsen i anstalten.

Av lönen i en öppen anstalt innehålls enligt 4 kap. 6 § för dem som är beroende av underhåll av fången högst hälften av den lönedel som återstår efter förskottsuppbörd och betalning av kostnaderna för mat och uppehälle. Från den kvarstående lönedelen görs ytterligare en innehållning med tanke på frigivningen. Motsvarande innehållningsprocenter i lönen för dem som är intagna i öppna anstalter är större än de innehållningsprocenter som tillämpas på arbets- och brukspenningarna. Det är svårt att på ett heltäckande sätt definiera det lönebelopp som återstår för de intagna att använda i öppna anstalter, eftersom beloppet inte beror enbart på innehållningen för dem som skall försörjas utan också på skatteförskottet och en eventuell utmätning.

Sådana medel som har innehållits med tanke på frigivningen kan fången med direktionens tillstånd få använda under strafftiden. I praktiken har medel utbetalats bl.a. för bekostande av resor som företas med stöd av tillstånd att avlägsna sig och för betalning av böter. På grund av arbets- och brukspenningarnas låga nivå är innehållningarna för frigivningen små, ca 100 mk i månaden. Innehållningen görs schablonmässigt på alla utbetalda bruks- och arbetspenningar. Strafftidens längd inverkar inte på innehållningen. Eftersom utkomststödet

har utvecklats har de innehållna medlen inte längre samma betydelse för frigivningen som när SV-reformen antogs år 1975. Däremot bekostar fångarna en stor del av sina permissionsresor med de medel som har innehållits med tanke på frigivningen.

Den innehållning som med tanke på frigivningen görs på lönerna i en öppen anstalt är i genomsnitt 300 mk i månaden. Beloppet deponeras på fångens konto, som fången dock inte förfogar över. Det kräver mycket arbete att innehålla dessa s.k. tvångsinbesparningar av lönen, att deponera de innehållna medlen i en bank två gånger i månaden och att behandla ansökningar om rätt att använda innehållna medel samt att sköta om kontouttag. Sedan motböckerna har tagits ur bruk och också postkontor indragits har arbetet ytterligare ökat.

Förut gjordes det i slutna anstalter innehållningar av arbets- och brukspenningar för dem som är berättigade till försörjning, även när det gällde försörjningen inom familjen. Eftersom de innehållna beloppen har blivit mindre och penningvärdet har sjunkit, har denna s.k. försörjningspliktsinnehållning inte längre någon praktisk betydelse. Innehållning för dem som är berättigade till underhåll görs i allmänhet endast i de fall som särskilt nämns i förordningen, dvs. om fången har genom dom eller avtal fastställd underhållskyldighet. Innehållningen gäller ca 3 % av fångarna och beloppet varierar från 20 mk till 150 mk i månaden. Betalningsmottagare är oftast socialbyrån, som betalar underhållsstöd till dem som är berättigade till underhåll. På så sätt indriver socialbyrån alltså av fången en del av det understöd som byrån betalar under fängelsetiden.

En innehållning för dem som är beroende av underhåll av fången skall göras även för underhåll av makens barn. Skyldigheten att svara för underhåll av makens barn har dock slopats ur 46 § äktenskapslagen (411/87).

Innehållningarna på grund av försörjningsplikt i de små arbets- och brukspenningarna leder till ett orimligt slutresultat för fången. Att göra innehållningar, sända de innehållna medlen till socialbyråerna och framför allt reda ut de olika försörjningsplikterna kräver en oproportionellt stor arbetsinsats jämfört med intäkterna i pengar. Även socialbyråernas förfaringssätt avviker från varandra. Alla byråer indriver inte av fångens arbets- eller brukspenning det underhållsstöd som de har betalat.

De innehållningar på grund av försörjningsplikt som görs av löner i öppna anstalter har betydelse för betalningen av underhållsbidrag eller för underhållet inom familjen. Innehållningen görs efter att skatterna och ersättningarna för mat och uppehälle har uppburits och efter att utmätning har verkställts. I praktiken blir beloppet av innehållningen till dem som skall försörjas ett annat än t.ex. den skyddsandel som vid en utmätning eventuellt reserveras för dem som skall försörjas. En innehållning för dem som skall försörjas görs av lönen för var femte intagen i öppna anstalter. De genomsnittliga innehållningarna är 550 mk i månaden. Sådana medel som har influtit genom innehållning kan inte sändas till någon annan än direkt till den intagnes familj, i motsats till vad som är fallet vid slutna anstalter. Socialbyrån måste anlita utmätning, om den av fången vill återindriva en del av det underhållsstöd som den har betalat under fängelsetiden. I praktiken har de intagna gett sitt tillstånd till att de innehållna medlen sänds till socialbyråerna, eftersom underhållsavgifterna i annat fall skulle indrivas utsökningsvägen.

Enligt 3 kap. 12 § 3 mom. förordningen om verkställighet av straff är det möjligt att innehålla högst hälften av de arbets- och brukspenningar som har betalats till fången, om fången enligt av dom är ersättningsskyldig till följd av brott. Innehållning får dock inte göras, om det på fångens arbets- och brukspenning görs en innehållning för dem som är beroende av underhåll av fången. Ersättningsanspråk har dock inte framställts, och därför har man inte behövt göra innehållningar på grund av ersättningsskyldighet. Lönen i en öppen anstalt kan utmätas, varför något motsvarande stadgande för dessa anstalters vidkommande inte har fogats till lagen.

Ersättningarna för kost och logi

Av fångar till vilka betalas lön i en öppen anstalt och som utför eget arbete eller civilt arbete uppbärs enligt 3 kap. 11 § och 4 kap. 6 § förordningen om verkställighet av straff ersättning för kostnaderna för mat och uppehälle. I slutna anstalter motsvarar ersättningarna de genomsnittliga kostnaderna. Avgifter för uppehälle som uppbärs i öppna anstalter skall fastställas i förordning. Ersättningen för mat fastställs av justitieministeriet. Enligt 71 § fäng-

vårdsförordningen bestäms ersättningen för uppehälle och mat per arbetstimme. Om en fånge utför arbete för någon annans räkning än statens i en öppen anstalt, beslutar justitieministeriet om de ersättningar som skall uppbäras. Fångar som får arbets- eller brukspenning i öppna anstalter enligt systemet för slutna anstalter eller fångar som får arbetspenning för yrkesutbildning i öppna anstalter har så låga inkomster att ersättning för mat och uppehälle inte uppbärs.

Den som är intagen i en öppen anstalt och som har arbetat i en hel månad och en fånge som utför eget eller civilt arbete betalar i medeltal 1.532 mark i månaden till anstalten som ersättning för mat och uppehälle. Den andel som går åt för ersättningar för mat och uppehälle hör enligt utmätningspraxis till fångens skyddsandel.

De ersättningar som en fånge i en öppen anstalt skall betala kan med stöd av 71 § fängvårdsförordningen innehålls direkt från hans lön. En fånge som utför eget arbete eller civilt arbete och underlåter att betala ersättning placeras i fångarbete i enlighet med 3 kap. 11 § förordningen om verkställighet av straff.

Den andel av lönen som kvarstår för de intagnas eget bruk i öppna anstalter varierar stort på grund av förskottsinnehållningsprocenten och eventuell utmätning. Om förskottsinnehållningen är 17 %, återstår av lönen i en öppen anstalt för en fånge som inte är försörjningspliktig, efter att ersättning för mat och uppehälle har uppburits och innehållningen för frigivningen har gjorts, mellan 1.100 och 1.600 mk i månaden och för en fånge i arbetskoloni mellan 2.100 och 2.300 mk i månaden. Om fången försörjer en person, är de motsvarande beloppen 770—1.100 mk i månaden och i fråga om löner på arbetskoloni 1.500—1.650 mk i månaden. Utmätning av lönen förändrar situationen avsevärt.

Ekonomiska förmåner som andra myndigheter betalar till fångar

Enligt normalitetsprincipen kan även andra myndigheter än fängvårdsmyndigheterna på vissa grunder bevilja ekonomiskt stöd till fångar under fängelsetiden. Exempel på dylika stödformer är utkomststöd, studiepenning (360—640 mk per månad) enligt lagen om studiestöd (28/72), utbildningsstöd enligt med

lagen om arbetskraftspolitisk vuxenutbildning (116 mk per dag och därtill en inkomstbunden utkomststöd och en barnförhöjning beroende på antalet barn), arbetskraftsutbildningens ersättning för uppehälle samt rehabiliteringspenning enligt lagen om rehabiliteringspenning (611/91). Rehabiliteringspenningens belopp beror på personens bakgrund men är oftast högre än det arbetskraftspolitiska utbildningsstödet. Studiestöd beviljas efter den 1 juli 1993 inte längre till fångar som studerar i fängelset. Däremot kan detta stöd betalas till sådana fångar som studerar utanför fängelset.

De ovan uppräknade ekonomiska förmåner betalas till fångar såväl i slutna som i öppna anstalter. De gällande stadgandena om arbets- och brukspenningar beaktar inte på något sätt de ekonomiska förmåner som andra myndigheter betalar. I de ekonomiska förmåner som andra än fängsvårdsväsendet betalar till fångar görs inga innehållningar för dem som fången försörjer eller för frigivningen. Inte heller ersättningar för mat och upphålle uppbärs av andra inkomster än lönerna i öppna anstalter samt lönerna för civilt arbete och eget arbete.

Rannsakningsfångars ekonomiska ställning

Enligt 11 § lagen om rannsakningsfängelse (615/74) är rannsakningsfångar inte skyldiga att delta i arbete eller i undervisning som meddelas i anstalten. Om en fånge önskar arbeta, skall tillfälle i mån av möjlighet beredas för det. Om en fånge utför fångarbete, skall överenskomelse om grunderna för lönen träffas innan arbetet påbörjas.

En del rannsakningsfångar arbetar eller deltar i utbildning som har ordnats av fängelset. De får ersättning för arbete enligt bestämmelserna om arbetspenning i slutna anstalter. Även om fångarna enligt lagen också har möjlighet att utföra eget arbete, inträffar detta inte i praktiken. Enligt lagen om rannsakningsfängelse saknas möjlighet att betala brukspenning. Studerande rannsakningsfångar har betalats brukspenning enligt arbetspenningsskatterna efter att man till statsbudgetens motiveringsdel fogade grunderna för användningen av anslaget i fråga. Problemet utgörs av de medellösa rannsakningsfångar som antingen inte kan eller inte vill arbeta eller studera och därmed skaffa sig inkomster. Vissa hemkommuner beviljar

rannsakningsfångarna stöd. En grupp för sig är också utländska rannsakningsfångar som saknar finsk hemkommun.

Av inkomsterna för en rannsakningsfånge som utför fångarbete eller studerar görs ingen innehållning med tanke på frigivningen eller för dem som är berättigade till underhåll.

2.1.3. Fångens kontakter utanför anstalten

Brevförsändelser och användning av telefon

Enligt 2 kap. 9 § 1 mom. förordningen om verkställighet av straff kan brev- och postförsändelser till och från fångar granskas. Granskning är ett överbegrepp som omfattar ytligt berörande, genomlysning och eventuellt öppnande av brev och postförsändelser. Brev får dock inte läsas, om detta inte är nödvändigt för att förhindra brott eller särskilda skäl att befara missbruk av rätten till brevväxling föreligger. Brev från en fånge till en myndighet som övervakar verksamheten vid straffanstalten eller till en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar som ombud för fången skall ogranskade sändas till mottagaren. Enligt anvisningar av justitieministeriets fängsvårdsavdelning får inte heller en fånges brev till Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna och till Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna granskas.

Enligt 2 kap. 9 § 3 mom. förordningen om verkställighet av straff kan en fånge av giltigt skäl beviljas tillstånd att stå i telefonförbindelse med en person utanför anstalten. Enligt 50 § fängsvårdsförordningen skall en fånge när han anhåller om tillstånd meddela med vem och om vilket ärende han ämnar tala. Med tillstånd av justitieministeriet kan en telefon för fångarnas bruk skaffas till ett fängelse eller dess avdelning.

En fånge kan ha placerats i ett fängelse som ligger långt ifrån hemorten och de anhöriga. Då är telefonen det snabbaste och enklaste sättet att hålla kontakt med de anhöriga. Det går enklast och snabbast att utträtta ärenden utanför fängelset per telefon. För närvarande skall det enligt lagen finnas ett giltigt skäl för användning av telefon i slutna anstalter. Stadgandet trädde i kraft 1975 och är föråldrat till innehållet. Telefonen är numera ett normalt sätt att upprätthålla kontakt. I många fängelser

finns det en korttelefon till fångarnas förfogande.

Om rätten att använda telefon utvidgas, kan det uppstå problem genom ett ökat missbruk av telefon. Per telefon kan fångar försöka upprätthålla kontakten med medbrotslingar. I fängelserna har man märkt att telefonen är ett viktigt kommunikationsmedel särskilt vid förmedling av narkotiska medel och vid förberedelser inför flykt. Om fångar tillåts använda telefon i en större utsträckning än hittills, är det motiverat att stadga om de förutsättningar under vilka en fånges telefonsamtal kan avlyssnas.

För rannsakningsfångar finns det stadganden på lagnivå om telefonavlyssning. Enligt 13 a § lagen om rannsakningsfängelse får samtal mellan en rannsakningsfånge och andra än i 13 § 2 mom. avsedda myndigheter avlyssnas. Myndigheter vars samtal med fångar inte får avlyssnas är justitieministeriet och andra myndigheter som övervakar verksamheten i straffanstalten eller på förvaringsplatsen. Fången och den som han står i telefonkontakt med skall underrättas om att samtalet avlyssnas. För fängelsefångar saknas motsvarande stadganden på lagnivå om avlyssning av telefonsamtal.

Besök

Enligt 2 kap. 9 § 4 mom. förordningen om verkställighet av straff har en fånge rätt att under uppsikt ta emot besök. Besök får inte förbjudas, om inte grundad anledning föreligger att befara missbruk. Besök av en nära anhörig och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar som fångens ombud kan tillåtas utan övervakning. Om övervakning av någon orsak inte anses vara nödvändig, kan också besök av andra personer tillåtas utan övervakning. Enligt 51 § fängsvårdsförordningen får utomstående inte ges tillträde till en straffanstalt utan behörigt tillstånd.

Närmare stadganden om besöksarrangemang ingår i 52 § fängsvårdsförordningen. Fångar har rätt att ta emot besök under tider som har reserverats för besökare så ofta det är möjligt utan att det orsakar olägenhet för ordningen eller arbetsverksamheten i fängelset. På särskilda grunder kan besök tillåtas även under någon annan tid. Besök hos fångar skall enligt behov övervakas. Samtal får avlyssnas om

detta är nödvändigt för att förhindra missbruk. Föremål som besökare medför skall granskas innan de överläts till fången. För besök skall i mån av möjlighet reserveras lämpliga utrymmen.

År 1992 gjorde ca 109.500 besökare övervakade besök. Mer än en fjärdedel av dem besökte fångar i fängelser i huvudstadsregionen. År 1992 ordnades det ca 4.400 oövervakade besök. Oövervakade besök ordnades i samtliga utom två fängelser.

Enligt den arbetsgrupp som har utrett effektiveringen av drogbekämpningen och missbrukarvården under fängelsevistelse (Justitieministeriets fängsvårdsavdelnings publikation 1/1991) förs största delen av narkotikan och de andra förbjudna ämnena och föremålen in i fängelserna i samband med besök. Även om största delen av besöken övervakas, är detta inte i sig tillräckligt för att införseln av narkotika till fängelserna skall kunna förhindras. Man har också märkt att nyligen frigivna fångar börjar fungera som förmedlare av narkotika genom att besöka sina f.d. medfångar. En besökare kan besöka många olika fångar i många olika fängelser. Enligt gällande lag kan besök förbjudas om det finns anledning att befara missbruk. Lagen har i praktiken tolkats så att en besökare i ett enskilt fall har kunnat förbjudas att besöka en viss fånge. Med stöd av det nuvarande stadgandet anser man inte att tidsbestämda besöksförbud kan införas, utan förbudet gäller endast enskilda besök. Även om t.ex. en besökare upprepade gånger har förmedlat narkotika, har han trots förbudet kunnat fortsätta med sin verksamhet i något annat fängelse.

Även om mer än 110.000 personer besöker fängelser, finns det inte några stadganden i lagen om visitation av besökare. Besökarna kan visiteras endast med metalldetektor. Detta hindrar dock inte att t.ex. narkotika och andra förbjudna ämnen förs in i fängelserna, eftersom fängsvårdsmyndigheterna inte har befogenhet att kroppsvisitera besökarna. Om det finns grundad anledning att befara missbruk, kan fängsvårdsmyndigheterna endast förbjuda ett enskilt besök. Detta är ofta en tämligen kraftfull åtgärd både med tanke på fången och besökaren. Ofta skulle man kunna avlägsna misstanken om försök till införsel av narkotikasmuggling t.ex. genom att förplikta besökaren att genomgå en kroppsvisitation. För närvarande är detta inte möjligt, utan fängsvårds-

myndigheterna är tvungna att anlita polisens handräckning. Detta är mycket besvärligt och tidskrävande speciellt i fängelser på landsbygden. Även i stadsfängelserna kan det vara besvärligt att begära handräckning av polisen, eftersom polisen även annars är fullt sysselsatt. När polisen företar en kroppsvisitation, tillämpas 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen om förutsättningarna för kroppsvisitation. Med en kroppsvisitation avses i 5 kap. 9 § tvångsmedelslagen en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig.

2.1.4. Visitation av en fånge

Enligt 3 kap. 3 § förordningen om verkställighet av straff skall en fånge visiteras i vittnes närvaro när han anländer till fängelset. Vid behov kan kroppsvisitation företas. Visitationen kan också göras senare, om det finns anledning till det. I justitieministeriets fängsvårdsavdelnings cirkulär nr 411/4/29/1983 ges närmare anvisningar om visitation av en fånge. Enligt anvisningarna kan en visitation företas genom att låta fången klä av sig naken och byta kläder. Vid behov kan även fångens mun och hår visiteras.

Kroppsbesiktningar regleras närmare i fängsvårdsavdelningens föreskrift nr 8/3/91. En kroppsbesiktning kan företas under de förutsättningar som nämns i 5 kap. 10—12 §§ tvångsmedelslagen. Kroppsbesiktning omfattar enligt 5 kap. 9 § tvångsmedelslagen den undersöktes kropp och innebär att blodprov tas eller annan undersökning av hans kropp kan göras. Fängelsedirektören eller hans ställföreträdare kan begära handräckning av polisen för att företas en kroppsbesiktning. Om kroppsbesiktning inte företas trots att man på sannolika skäl misstänker att fången har förbjudna föremål eller ämnen i sin kropp, kan fängelsedirektören förordna att fången isoleras tills de förbjudna föremålen eller ämnena har avlägsnats ur kroppen. En fånge kan inte förpliktats att mot sin vilja lämna ett urin- eller utandningsprov.

De nuvarande stadgandena kom till 1975 innan tvångsmedelslagen trädde i kraft. Uttrycket "kroppsvisitering" i förordningen om verkställighet av straff är oklart till sitt innehåll jämfört med uttrycken "kroppsvisitation" och "kroppsbesiktning" i tvångsmedelslagen. Trots att stadgandena om visitation av fångar har

reviderats genom justitieministeriets fängsvårdsavdelnings föreskrifter, är det skäl att också på lagnivå förenhetliga begreppen i förordningen om verkställighet av straff med begreppen i tvångsmedelslagen.

Det har också betraktats som ett missförhållande att en fånge inte kan förpliktats att lämna ett utandnings- eller urinprov för att berusningstillstånd skall kunna konstateras. Ett prov förutsätter fångens samtycke. Om fången på begäran inte frivilligt lämnar ett prov, måste fängsvårdsmyndigheterna begära handräckning av polisen. I många fall är det besvärligt och mycket tidskrävande att anlita polisens handräckning.

2.1.5. Stadgandena om disciplin

Om en fånge bryter mot ordningen i anstalten eller där begår ett brott som enligt allmän lag anses kunna sonas med böter (*ordningsförselse*), kan fången med stöd av 2 kap. 10 § förordningen om verkställighet av straff påföras ett disciplinärt straff. Disciplinära straff är varning, förlust av rättigheter, enrum och förlust av avtjänad tid. Direktören eller direktionen för straffanstalten påför disciplinära straff (2 kap. 10 a §). Förlust av rättigheter kan vara i högst trettio dygn och enrum i högst tjugo dygn.

År 1992 påfördes 1.705 disciplinära straff av vilka 1.347 var enrumsstraff. Största delen av de disciplinära straffen påfördes för olika slags rusmedelsförselser (531) och för brott mot villkoren i tillstånd att avlägsna sig (516).

Beviljande av tillstånd att avlägsna sig grundar sig på 2 kap. 3 b § förordningen om verkställighet av straff samt på 53 och 54 §§ fängsvårdsförordningen. Enligt nämnda 3 b § kan justitieministeriet eller, enligt av ministeriet utfärdade föreskrifter, direktören för straffanstalten ge en fånge tillstånd att för en kort tid avlägsna sig från straffanstalten, om därtill föreligger ett viktigt skäl eller om det med hänsyn till strafftidens längd eljest bör anses vara motiverat. Enligt 54 § fängsvårdsförordningen skall ett tillstånd att avlägsna sig ges skriftligen. I tillståndet skall villkoren för tillståndet och påföljderna för överträdelse av villkoren nämnas.

Om en fånge inte iakttar tillståndsvillkoren eller om han under sin frånvaro eller i samband med avresan eller återkomsten gör sig skyldig

till en förseelse eller till annat otillbörligt förfarande, kan det beroende på förseelsens art bestraffas disciplinärt eller bestämmas att frånvarotiden inte inräknas i strafftiden eller att nytt tillstånd att avlägsna sig inte beviljas

överhuvudtaget eller vid den regelmässiga tidpunkten. Det är också möjligt att skjuta upp den villkorliga frigivningen av fången. Påföljden bestäms enligt förseelsens art på det sätt som närmare framgår av tabellen nedan.

Tabell 2. Påföljder som kan påföras för brott mot villkoren i tillstånd att avlägsna sig

Förseelsens art

Påföljd (+ = kan påföras, — = kan inte påföras)

	<i>Tiden för frånvaron eller en del av den inräknas inte strafftiden</i>	<i>Nytt tillstånd att avlägsna sig eller villkorlig frigivning beviljas överhuvud- taget inte eller inte vid den regelmässiga tidpunkten</i>	<i>Ett disciplinärt straff</i>
1. Försök att hemligen införa vapen eller föremål som kan orsaka störning	+	+	+
2. Underlåtenhet att återvända inom utsett tid	+	+	+
3. Brott under frånvaro	+	+	—
4. Underlåtenhet att sköta ett viktigt ärende som har utgjort grunden för tillstånd att avlägsna sig	+	+	—
5. Störande av ordningen under frånvaro	+	+	—
6. Vistelse utanför tillåten ort	+	+	—
7. Försummelse att anmäla sig	+	+	—
8. Påverkad av alkohol eller något annat motsvarande ämne vid återkomst	—	+	+
9. Otillbörligt beteende vid avresa eller återkomst	—	+	+

Påföljderna för brott mot permissionsvillkor nämns i justitieministeriets beslut om tillstånd att avlägsna sig samt i det skriftliga tillstånd som fången får då han åker på permission med stöd av tillstånd att avlägsna sig.

Då fången beviljas tillstånd till civilt arbete i enlighet med 3 kap. 6 § 2 mom. förordningen om verkställighet av straff eller tillstånd för studier utanför anstalten i enlighet med 3 kap. 8 § 2 mom. fastställs det samtidigt vissa villkor för dessa tillstånd. Om en fange bryter mot ett villkor i sitt tillstånd till studier utanför anstalten, kan den tid fången med stöd av tillståndet vistas utom straffanstalten enligt 3 kap. 8 § 3 mom. helt eller delvis lämnas obeaktad då strafftiden räknas. Dessutom kan tillståndet återkallas med stöd av 24 och 44 §§ fängsvårdsförordningen. Enligt justitieministeriets fängsvårdsavdelnings föreskrifter om tillstånd till studier och civilt arbete kan tillstånden i fråga även återkallas på en bestämd tid.

Brott mot villkor i tillstånd att avlägsna sig,

studietillstånd eller tillstånd till civilt arbete nämns inte särskilt i stadgandet om disciplinstraff, utan de betraktas som brott mot ordningen i anstalten. En förutsättning för påförande av ett disciplinärt straff enligt 2 kap. 10 § 1 mom. förordningen om verkställighet av straff är att ordningsförseelsen har begåtts i anstalten. Därför har ett disciplinärt straff inte kunnat påföras för en förseelse som har begåtts utanför anstalten, t.ex. i ett sådant fall där fången försummar att sköta det viktiga ärende som ligger till grund för ett beviljat tillstånd att avlägsna sig eller vistas utanför den tillåtna vistelseorten. Detsamma gäller sådana fall där fången har begått ett brott under en sådan frånvaro. Ett disciplinärt straff har inte heller kunnat påföras om fången på ett motsvarande sätt har brutit mot villkoren i tillståndet till civilt arbete eller studier utanför anstalten. Beroende på förseelsens art har påföljden i praktiken kunnat bestå i att den villkorliga frigivning har senarelagts och att nytt tillstånd

att avlägsna sig inte har beviljats eller att tillståndet till studier eller civilt arbete har återkallats.

Vid prövning av förutsättningarna för villkorlig frigivning av en fånge skall man enligt 2 kap. 13 § förordningen om verkställighet av straff bl.a. beakta hans uppförande i straffanstalten. Enligt paragrafens 3 mom. beslutar justitieministeriet eller fängelsens direktion, enligt ministeriets anvisningar, om villkorlig frigivning. Enligt justitieministeriets beslut av den 23 juni 1992 (194/541/92) kan den villkorliga frigivningen av en fånge senareläggas t.ex. om fången under den pågående straffperioden grovt har brutit mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller till studier utanför anstalten. Enligt justitieministeriets beslut är det fråga om ett grovt brott mot tillståndsvillkoren bl.a. om fången har blivit återförpassad efter utsatt tid, om han har försökt föra in vapen, rymningsredskap eller narkotika i anstalten i samband med en återkomst samt om han har begått brott under den tid tillståndet gäller eller under den tid han har överskridit tillståndet. I praktiken har den villkorliga frigivningen vanligen skjutits upp med högst en månad.

Straffen för brott mot villkor i ett tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete eller studier är oenhetliga, eftersom det för en del av brotten kan påföras disciplinära straff och för en del inte. De nuvarande stadgandena har dessutom lett till att det för en del av förseelserna, utöver att tillståndet återkallas eller inte beviljas, som påföljd förordnas både ett disciplinärt straff och senareläggning av den villkorliga frigivningen. Situationen kan betraktas som oskälig ur fångens synvinkel. Särskilt oändamålsenlig är nuvarande praxis om fångens återstående strafftid är lång. I praktiken verkställs då senareläggningen av den villkorliga frigivningen flera månader, t.o.m. flera år efter det att förseelsen begicks. Påföljden kan i ett sådant fall inte anses uppfylla sitt syfte.

Situationen är speciellt problematisk för fångar i öppna anstalter. Enligt gällande lag skall en intagen som i en öppen anstalt begår en ordningförseelse eller utan lov avlägsnar sig därifrån omedelbart överföras till ett fängelse för att avtjäna sitt straff. Om förseelsen eller den olovliga avvikelserna anses ringa, kan direktören för den öppna anstalten i stället för att sända den skyldige till fängelse bestraffa ho-

nom med varning eller genom att förordna om överföring till fängelse för högst 14 dygn. Andra disciplinära straff kan inte påföras dem som är intagna i en öppen anstalt. En stor del av de fall där ett förordnande om verkställighet i öppen anstalt har återkallats beror uttryckligen på brott mot villkor i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete eller studier. Påföljderna t.ex. för brott mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig kan alltså vara förlust av möjligheten att få tillstånd att avlägsna sig, överföring till en sluten anstalt och senareläggning av den villkorliga frigivningen. För att förhindra att påföljderna kumuleras, bör brotten mot tillståndsvillkor kunna behandlas i disciplinärt förfarande i stället för att påföljden också omfattar en förlust av möjligheten att förpassas till öppen anstalt.

Förlust av rättigheter som påförs som ett disciplinärt straff kan enligt 2 kap. 10 § 2 mom. förordningen om verkställighet av straff gälla deltagande i fritidsverksamhet, begagnande av bibliotek, inköp av varor i anstalten, användning av penningmedel samt rätten att utom anstalten anskaffa litteratur, tidningar och tillbehör för hobbyverksamhet. Straffet kan även gälla rätten att lyssna på radio och titta på TV. Rättigheter kan förordnas bli förverkade eller minskade jämte överföring till enrum, och en förlust av rättigheter skall i främsta rummet gälla de rättigheter som har missbrukats så att disciplinärt förfarande har vidtagits.

Justitieministeriets fängervårdsavdelning har meddelat närmare anvisningar om verkställandet av förlust av rättigheter i sitt cirkulär nr 229/4/9/21.5.1975 (Påförande och verkställighet av disciplinstraff) och nr 420/4/31/28.11.1983 (Förlust eller minskning av rättigheter som disciplinärt straff samt vad en fånge som på disciplinära grunder har överförs till enrum får inneha). En förlust av rättigheter som gäller deltagande i fritidsaktiviteter kan enligt anvisningarna gälla vissa eller alla fritidsaktiviteter. Fångens rätt att vistas utomhus en timme dagligen kan dock inte inskränkas. Förlust av rätten att begagna bibliotek kan enligt anvisningarna gälla rätten att låna böcker från fängelsens bibliotek eller rätten att använda utomstående bibliotekstjänster.

Om en fånge har överförs till enrum såsom disciplinstraff, följer det av straffets natur att han inte får titta på TV eller delta i andra fritidsaktiviteter tillsammans med andra fångar. Då fången avtjänar disciplinärt enrum

har han rätt att inneha en skälig mängd litteratur och tidskrifter. Dessa rättigheter kan inte inskränkas vid sidan av det disciplinära enrumsstraffet. Fången kan inte heller förbjudas att inneha nödvändiga personliga föremål.

I praktiken används förlust av rättigheter mycket sällan som påföljd. Vanligen ingår den som en oundviklig del i verkställigheten av ett enrumsstraff. Om ett enrumsstraff verkställs på en isoleringsavdelning, inskränker det oundvikligen t.ex. fångens möjligheter att titta på TV. Numera har man som mål att uppmuntra fångarna att aktivt delta i de verksamhetsformer som finns inom fängelset. Möjligheten att som ett disciplinärt straff förbjuda fången att t.ex. begagna bibliotek eller anskaffa tillbehör för hobbyverksamhet strider mot detta mål.

2.1.6. Övrigt

De allmänna stadgandena om verkställighet av straff

De grundläggande stadgandena om fängsvård ingår för närvarande i 1 kap. fängsvårdsförordningen. I 3 § stadgas om förhållandena i anstalter och om verkställighet av straff. Enligt paragrafen skall förhållandena i en straffanstalt i mån av möjlighet ordnas så att de motsvarar i samhället allmänt rådande levnadsförhållanden, och straffverkställigheten skall ordnas så att straffet innefattar enbart frihetsförlust. Andra begränsningar kan användas i den utsträckning förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten förutsätter det.

Målet för fängelsestraffet uttrycks i 4 § fängsvårdsförordningen. Enligt stadgandet skall straffet verkställas så att det inte i onödan försvårar utan i mån av möjlighet befrämjar fångens anpassning i samhället. De olägenheter som förorsakas av frihetsförlusten skall i mån av möjlighet förhindras. I 5 § fängsvårdsförordningen uttrycks principen om rättvis och human behandling av fångar samt det allmänna diskrimineringsförbudet. Enligt denna paragraf skall fångarna behandlas rättvist och deras människovärde skall respekteras. Fångarna får inte utan skäl försättas i olika ställning på grund av ras, hudfärg, kön, språk, nationalitet eller religiös, politisk eller annan övertygelse, samhällelig ställning, förmögenhet eller annan motsvarande omständighet. Vid verkställighet av straff som har ådömts en ung förbrytare

skall särskild uppmärksamhet fästas vid de specialbehov som beror på fångens ålder och utvecklingsstadium. Ett stadgande om att fången skall höras då ett viktigt beslut om honom fattas ingår i 72 §.

De centrala principerna för fängsvården och dess utveckling ingår alltså för närvarande i förordning. Med tanke på stadgandenas natur bör de hellre finnas i lag.

Överföring av behörighet

Förordningen om verkställighet av straff innehåller flera stadganden om behörighet. I en del av paragraferna tillkommer behörigheten att fatta beslut om fångar justitieministeriet eller direktören för anstalten, enligt föreskifter som justitieministeriet har meddelat. Dylika stadganden är bl.a. 2 kap. 3 b § som gäller tillstånd för en fånge att avlägsna sig, 3 kap. 6 § 2 mom. som gäller tillstånd till civilt arbete samt 3 kap. 8 § 2 mom. som gäller tillstånd till studier utanför anstalten. Behörigheten att fatta vissa beslut tillkommer redan enligt lag direktören för anstalten. Sådana beslut är t.ex. ett flertal beslut som gäller anstaltens verksamhet, bl.a. fångens deltagande i dagliga aktiviteter och vissa disciplinstraff. Om villkorlig frigivning av en fånge och om påförande av vissa disciplinära straff beslutar fängelsens direktion.

Efter att SV-reformen trädde i kraft har behörighet stegvis överförts från ministeriet till anstalterna, och detta avser man fortsätta med. Överföringen av behörighet har genomförts med stöd av enskilda fullmaktstadganden som ingår i lagen. Ett dylikt stadgande är 2 kap. 3 b § som gäller tillstånd att avlägsna sig. Årligen avgörs ca 17.000—18.000 ansökningar om dylika tillstånd, varav endast ca en femtedel på fängsvårdsavdelningen. På motsvarande sätt har behörigheten i fråga om villkorlig frigivning överförts till anstalterna. År 1987 behandlades vid justitieministeriet 3.045 sådana ärenden, medan motsvarande antal år 1992 var endast 459.

Direktörerna har en omfattande beslutanderätt i anstalterna. Anstalts- och personalstrukturen är dock betydligt annorlunda än då lagstiftningen reviderades förra gången. I praktiken fattar även andra tjänstemän än direktören många faktiska beslut om den dagliga verksamheten i anstalten. Med stöd av de gällande stadgandena är det dock endast möj-

ligt att överföra behörighet från ministeriet till fängelsedirektören i fråga om egentliga förvaltningsbeslut som gäller fångar.

Under de senaste åren har en delegering av behörigheten särskilt varit aktuellt i anknytning till de allmänna utvecklingsmålen för förvaltningen. Även det faktum att fängsvårdsväsendet år 1992 övergick till resultatstyrning har haft sin betydelse. I ett resultatstyrt ämbetsverk skall det vara möjligt att i en betydligt större utsträckning än i dag överföra resultatansvar och den självständiga behörighet som ansluter sig till det till avdelningsnivå eller till enskilda tjänstemän. Även det stora antalet enskilda beslut förutsätter att behörighet kan delegeras. Därför bör ett allmänt stadgande som gör det möjligt att överföra behörighet även till en annan tjänsteman i anstalten än till fängelsedirektören fogas till lagen.

2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark

2.2.1. Nuläge

Sverige

I Sverige reglerar lagen om kriminalvård i anstalt (203/1974) verkställigheten av fängelsestraff. I 12 § stadgas om den intagnes skyldighet att arbeta. Enligt lagrummet måste en intagen utföra det arbete eller delta i den undervisning eller utbildning som åläggs honom. Om den intagne har behov av undervisning eller utbildning eller av medicinskpsykologisk eller annan särskild behandling, skall sådan beredas honom, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar (10 §).

I 29 § ingår stadganden om besök. En intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Han får inte ta emot besök som är ägnat att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller eljest vara till skada för honom eller någon annan. Uppgifter om besökarens eventuella kriminalitet kan i förväg inhämtas, om det inte är uppenbart obehövligt. Stadgandena är litet olika vad beträffar riksanstalterna och lokalanstalterna. En tjänsteman vid anstalten kan vara närvarande vid besök, om det är påkallat med hänsyn till säkerheten. Som villkor för besök kan av säkerhetsskäl föreskrivas

att den besökande underkastar sig kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning eller medger undersökning av väska, kasse eller annat dylikt som han vill medföra vid besöket.

Enligt 30 § får telefonsamtal mellan intagna och personer utom anstalten äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. Av säkerhetsskäl kan användningen av telefon förvägras eller det kan inhämtas förhandsuppgifter om den som den intagne önskar samtala med.

Enligt 34 §, som stadgar om vård och vistelse utanför anstalten, kan man som villkor för vistelse utanför anstalten ställa att den dömda lämnar urin-, utandnings- eller blodprov för att man skall kunna fastställa om han är påverkad av beroendeframkallande medel. Stadgandet trädde i kraft den 1 juli 1993.

Om förutsättningarna för en kroppsvisitation stadgas i 52 a §. En intagen kan kroppsvisiteras vid ankomsten till anstalten, efter ett oöväkat besök, efter vistelse utanför anstalten eller då det misstänks att han har förbjudna ämnen i sin besittning. En kroppsvisitation kan också göras stickprovvis eller i anslutning till en större undersökning som görs av säkerhetsskäl. En intagen får kroppsbesiktigas när det finns skäl att misstänka att förbjudna föremål skall anträffas på honom (52 b §). Om det anses påkallat, får även en kroppsbesiktning utföras under ungefär samma förutsättningar som i fråga om en kroppsvisitation. Den som inte är intagen i en sluten riksanstalt kan underkastas endast en ytlig kroppsbesiktning. En intagen är dessutom skyldig att på anmaning lämna urinprov för kontroll av huruvida han är påverkad av narkotika samt utandningsprov för kontroll av huruvida han är påverkad av alkohol, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl (52 d §).

Norge

Lagen om fängelseväsendet (lov om fengselsvesenet, 12.12.1958 nr 7) reglerar verkställigheten av fängelsestraff i Norge. Enligt 17 § skall en fänge (innsatt) ges lämpligt arbete, om det inte är särskilt svårt på grund av att strafftiden är kort. Fångarna är förpliktade att utföra det arbete som har anvisats dem. Enligt 19 § kan en fänge få undervisning eller utbildning, om det är ändamålsenligt.

I 23 § ingår stadganden om besök. En fänge får ta emot besök av sina närstående och av

andra för honom viktiga personer. Ett besök kan förbjudas om det finns anledning att anta att det har en negativ verkan. Detta gäller även fångens nära anhöriga. En fånge kan vägra att ta emot andra besök än besök av vissa myndigheter. En anställd vid anstalten är vanligen närvarande vid besöken.

Enligt 30 a § i samma lag kan direktören besluta att urin-, utandnings- eller andra prover skall tas, ifall det finns grunder att misstänka att en fånge har använt narkotika eller rusmedel. Om särskilda förhållanden i anstalten kräver det, kan direktören bestämma att urinprov skall tas stickprovvis eller rutinmässigt. Den centrala myndigheten (fängelsestyret) beviljar, om det i praktiken är möjligt, ett förhandstillstånd till provtagning. Om det finns särskild anledning att misstänka att en fånge har dolt narkotiska eller berusande medel i sin kropp, kan direktören på basis av ett läkarutlåtande besluta om en kroppsvisitation eller om vidtagande av någon annan åtgärd i syfte att hitta medlen. Centralmyndighetens tillstånd till åtgärden skall i mån av möjlighet inhämtas. Om fången vägrar, kan direktören besluta att fången skall placeras i isolering.

Danmark

I Danmark ingår stadgandena om verkställighet av fängelsestraff i strafflagen (borgerlig straffelov, 15.8.1967, nr 347). Närmare föreskrifter om verkställighet av fängelsestraff ingår i ett beslut som har karaktär av en förordning och som justitieministeriet har fastställt (bekendtgørelse om fuldbyrdelse af frihedsstraf 21.6.1973) och i flera cirkulär. Enligt 6 kap. 35 § strafflagen är den dömda skyldig att enligt de grunder som justitieministeriet har fastställt utföra det arbete han anvisats. Enligt 12 § i justitieministeriets beslut skall en fånge (indsatt) vara placerad i arbete eller utbildning eller, om det i ett enskilt fall anses ändamålsenligt, i annan aktivitet som kan ordnas under anstaltens övervakning.

I 22 och 23 §§ i ovan nämnda beslut ingår bestämmelser om besök och brevväxling. Enligt dessa har en fånge möjlighet att genom brev och besök stå i kontakt med omvärlden. Som villkor för ett besök kan ställas att besökaren underkastar sig en visitation av ytterkläderna. Det centrala ämbetsverket har utfärdat närmare anvisningar om besök och brevväxling.

Besök av andra personer än av dem som handhar ett offentligt uppdrag kan förbjudas.

2.2.2. Reformförslag

Sverige

I Sverige överlämnades i augusti 1993 ett betänkande (Verkställighet av fängelsestraff, SOU 1993:76) med förslag till ny lagstiftning om verkställighet av fängelsestraff. Förslaget innefattar tämligen betydande ändringar i verkställighetens innehåll. I betänkandet föreslås bl.a. att granskningen av de postförsändelser som en fånge i en sluten anstalt sänder eller tar emot skall skärpas. Ändringar föreslås också i stadgandena om besök. Enligt förslaget kan ett besök ordnas under övervakning, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl och för upprätthållandet av ordningen i anstalten och besöket inte annars kan ordnas så att fången och besökaren inte kan överlämna föremål till varandra. Enligt förslaget kan det centrala ämbetsverket (kriminalvårdsstyrelsen) också förordna att det i vissa slutna fängelser ordnas endast övervakade besök. Stadgandena om visitation av fångens besökare ändras inte i det stora hela i förslaget.

Även stadgandena om visitation av en fånge ändras i förslaget. En fånge är på begäran skyldig att lämna urin-, utandnings- eller blodprov, om inte något annat följer av medicinska skäl. Bestämmelserna om kroppsbesiktning skall enligt förslaget gälla samtliga anstalter. Tidigare gällde de enbart slutna centralfängelser (riksanstalter). Fångar i öppna anstalter kan enligt förslaget dock enbart underkastas en ytlig kroppsbesiktning.

Även stadgandena om disciplinära straff ändras i förslaget. Enligt förslaget kan en fånge påföras ett disciplinärt straff också för en sådan förseelse som han har begått under sin permission eller när han annars vistas utanför anstalten.

I förslaget ingår också ett stadgande om fångens sysselsättningsplikt. Enligt detta stadgande är en fånge skyldig att utföra det arbete han anvisas eller delta i undervisning, utbildning eller arbetsträning eller annan aktivitet han anvisas.

Norge

I Norge publicerades år 1988 ett omfattande

principbetänkande om verkställighet av fängelsestraff. I betänkandet ingår ett förslag till en ny fängelselag (NOU 1988:37, 1.12.1988, Ny fängsellov). Den kommission som beredde lagen var inte till alla delar helt enig, utan betänkandet innehåller även en reservation. Förslaget har tillsvidare inte lett till lagstiftningsåtgärder.

Förslagets 1 kap. innehåller de allmänna principerna om fängelsestraff. I kapitlet ingår bl.a. en princip om att ett fängelse skall vara beläget nära fångarnas hemort och en princip om att straffets menliga verkningar skall minimeras. Andra begränsningar än sådana som är påkallade för verkställigheten av fängelsestraff bör inte användas. Enligt förslaget skall det i 5 kap. 2 § stadgas att fångar har rätt och skyldighet till arbete och undervisning. De fångar som deltar i undervisning och arbete skall få en rimlig ersättning. De fångar som av hälsoskäl inte kan delta i arbete eller undervisning skall erhålla dagpenning.

Förslagen om användning av telefon och om brevväxling motsvarar i huvudsak vad som nu föreslås bli stadgat i Finland. En fångs brev får t.ex. inte under några omständigheter granskas, om det är adresserat till sådana internationella organ för de mänskliga rättigheterna hos vilka fången enligt de internationella konventionerna har rätt att besvära sig (5 kap. 7 § i förslaget). Telefonsamtal i vilka en fånge i en sluten anstalt deltar kan enligt förslaget avlyssnas, om det finns anledning att tro att man per telefon planerar eller utför en straffbar gärning eller försöker undvika verkställighet av straffet.

Enligt 5 kap. 10 § i förslaget kan en person som har kommit för att besöka en fånge i en sluten anstalt kroppsvisiteras före och efter besöket, om det finns särskild anledning att tro att ett brott planeras eller begås i samband med besöket. Under samma förutsättningar kan ett besök övervakas så att en tjänsteman vid anstalten är närvarande vid besöket och avlyssnar samtalet eller så att besökaren och fången inte kan komma i fysisk kontakt med varandra. Om ett besök ordnas under övervakade former på något av de sistnämnda sätten, kan besökaren inte kroppsvisiteras.

Ett besök kan under vissa förutsättningar förbjudas, om det finns särskild anledning att befara missbruk. En fånge kan meddelas ett förbud på högst tre månader att ta emot besök,

om han i samband med ett tidigare besök har gjort sig skyldig till en straffbar gärning som har anmälts till polisen.

Enligt 5 kap. 6 § i förslaget kan en fånge kroppsvisiteras. En fånge är också skyldig att lämna urinprov. Ett prov behöver inte förutsätta någon konkret misstanke om missbruk av narkotika utan fångarna kan förpliktats att lämna ett prov även stickprovsvis. Endast en sådan person kan förpliktats till kroppsbesiktning som på skälig grund misstänks för en gärning som enligt lagen kan ha fängelse som påföljd. En förutsättning är att åtgärden vidtas för att man skall få upplysning i ärendet och att den inte är orimlig i förhållande till den misstänkta gärningen.

Danmark

I Danmark har ett omfattande betänkande i tre delar om verkställighet av straff blivit klart (Betænkning om en lov om fuldbyrdelse af straf mv., nr 1181:1989). Betänkandet innehåller ett förslag till en lag om verkställighet av straff, i vilken stadganden om verkställighet av fängelsestraff, bötesstraff och villkorlig dom (betingede dom) skall ingå. I 2 kap. skall de allmänna stadgandena om fängelsestraff ingå. Enligt 3 § skall ett fängelsestraff verkställas både så att frihetsberövandet kan säkerställas och så att den dömda får hjälp med att leva sitt liv utan att begå brott. Andra begränsningar än de som följer av lagen eller av frihetsberövandet i sig får inte användas.

Stadganden om fångens rättigheter och skyldigheter i straffanstalt ingår i 7 §. Enligt 37 § skall fången ha rätt och skyldighet att delta i arbete, utbildning eller annan godkänd aktivitet. Enligt 37 § 2 mom. skall justitieministeriet fastställa närmare regler för de aktiviteter som ordnas i anstalter och för olika fånggrupper. En fånge skall dock i mån av möjlighet erbjudas arbete eller annan aktivitet. En fånge betalas ersättning om han deltar i arbete eller annan sysselsättning. Ersättning betalas också till en fånge som på grund av sjukdom eller av andra av honom oberoende skäl inte kan delta i verksamheten.

I lagförslagets 49 § stadgas om besök. Fången har rätt att minst en gång i veckan ta emot besökare. Anstalten kan besluta att besökaren i förväg skall inhämta tillstånd till besöket. Ett villkor för besöket kan vara att

besökaren underkastar sig en visitation av ytterkläderna och de föremål som han har hämtat med sig. Justitieministeriet kan fastställa även andra regler för att begränsa besöksrätten av ordnings- och säkerhetsskäl, t.ex. regler för hur ett besök ordnas under personals övervakning.

Lagförslagets 51 § innehåller stadganden om rätten till brevväxling. Fångens brev kan läsas endast om det är nödvändigt av säkerhets- eller ordningsskäl eller om man på detta sätt kan skydda offret mot brott. Brev till bl.a. Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna skall vidarebefordras ogranskade. Enligt lagförslagets 53 § har en fänge rätt att använda telefon i den utsträckning som det lämpligen kan ske. Användning av telefon kan förbjudas. Man kan också kräva att samtalet får avlyssnas genom närvaro eller avlyssning av telefon.

En fänge kan enligt lagförslagets 56 § visiteras då han anländer till anstalten, om han misstänks för innehav av förbjudna föremål, före och efter ett besök och också innan han avlägsnar sig från och när han återvänder till anstalten.

3. Propositionens mål och de viktiga förslagen

3.1. Plikt att delta i aktiviteterna vid anstalten

Det föreslås att 3 kap. 5 § förordningen om verkställighet av straff skall ändras så att det i stället för den tidigare arbetsplikten skall stadgas om en mer generell plikt för fångar att delta i de aktiviteter som ordnas vid anstalten. Målet är att allt fler fångar skall delta i aktiviteterna i anstalten. Man försöker även öka aktiviteten bland fångar med nedsatt arbetsförmåga. Därför måste aktiviteterna i anstalterna vara tillräckligt mångsidiga. Sådana aktiviteter som avses i lagen kunde vara t.ex. arbete, studier och sådana aktiviteter som förbättrar fångens sociala, psykiska och fysiska färdigheter.

En till innehållet likadan sysselsättningsplikt skall åläggas även dem som är intagna i öppna anstalter. På detta sätt kan man ordna även andra aktiviteter än arbete och därtill ansluten utbildning i öppna anstalter. Aktiviteterna kan t.ex. vara förknippade med missbrukarvård och förbättra fångens sociala, psykiska och fysiska

färdigheter. Villkoret för förordnande till öppen anstalt är fortfarande att fången lämpar sig för en öppen anstalt och dess verksamhet.

I anslutning till att sysselsättningsplikten utvidgas vill man i förslaget avskaffa kravet på arbetsförmåga som ett allmänt villkor för placering i öppen anstalt. I de flesta öppna anstalter kan man dock också i fortsättningen i praktiken placera endast arbetsföra fångar, eftersom verksamheten, t.ex. byggarbetena vid arbetskolonierna, förutsätter att fångarna är arbetsföra. I de anstalter som bedriver även andra aktiviteter, t.ex. utbildning, rehabilitering eller annan motsvarande verksamhet, kan även fångar med nedsatt arbetsförmåga placeras.

Anstaltsdirektören skall besluta om deltagande i de aktiviteter som ordnas i anstalten. Innehållet i sysselsättningsplikten skall i större utsträckning bestämmas utgående från fångens individuella behov och förutsättningar.

3.2. Fångens ekonomiska ställning och innehållningarna av inkomster

Arbets- och brukspenning i slutna anstalter

Enligt den föreslagna 3 kap. 10 § skall en fänge som arbetar eller deltar i utbildning eller i annan verksamhet som anstalten anordnar eller godkänner erhålla brukspenning. Till en fänge som har befriats från sysselsättningsplikten skall betalas brukspenning. Arbets- och brukspenningen kan utgå med olika belopp enligt de grunder som justitieministeriet har fastställt, och den kan delvis eller helt lämnas obetald, om fången får understöd av någon annan myndighet.

Syftet med reformen är att göra benämningen brukspenning klarare så att den endast gäller sådana bruksmedel som betalas utan vederlag. Benämningen brukspenning skall gälla de förtjänster och ekonomiska förmåner som betalas till dem som arbetar och deltar i andra aktiviteter. Efter reformen skall en fänge alltså erhålla brukspenning för arbete, utbildning och annan verksamhet. Brukspenning skall betalas till dem som har befriats från sysselsättningsplikten eller till dem som är förhindrade att delta. I stället för benämningen brukspenning skulle man kunna tänka sig även andra termer, sådana som bättre betecknar sysselsättningsplikten. Benämningen brukspenning har dock i praktiken kommit att beteckna den

penningprestation som betalas för det arbete som en fånge är skyldig att utföra. Denna benämning förekommer också i skattelagstiftningen. Syftet med reformen är inte direkt att ändra nivån på arbets- och brukspenningarna.

Målet för systemet med arbetspenning är att arbetspenningen skall sporra fången till aktivitet. Samtidigt försöker man bibehålla en viss normalitet i fråga om förtjänsterna i olika aktiviteter. Således bör t.ex. inkomsterna för en fånge som har rehabiliterats inte minska, om han t.ex. kan börja studera. Inte heller bör inkomsterna för en fånge som har deltagit i yrkesutbildning minska när han börjar utöva det yrke han har skaffat sig genom studierna.

Avsikten är att betalningsgrunderna för arbetspenningar skall fastställas så att större anslag inte behövs. I praktiken förblir marginalen således mycket liten när man fastställer betalningsgrunderna, även om det dock är möjligt att i viss mån minska ojämlikheten mellan olika grupper av fångar.

Ett alternativ när det gäller att fastställa betalningsgrunderna för studie- och rehabiliteringstiden är att bevara nuvarande praxis. Då fastställer man enligt klassificeringen för arbetspenningar vilken klass av arbete studierna eller rehabiliteringen i fråga motsvarar. Ett annat alternativ är att tillämpa nordisk praxis enligt vilken alla som deltar i verksamhet har samma utgångslön, utöver vilken fången kan få olika slags tillägg enligt resultat. T.ex. i Danmark får fångarna betalning enligt grundtaxan såväl inom produktionen, ekonomiunderhållningen och i utbildningen som i de så kallade produktionskolorna, vilkas verksamhet torde motsvara rehabilitering. Grundtaxan är 5,82 kr per timme. Om fången är yrkeskunnig och arbetar regelbundet betalas han några kronor mera per timme. Detsamma gäller om han åstadkommer en viss arbetsprestation inom en utsatt tid. I Sverige är fångarnas grundtaxa 5,20 kr per timme (motsvarar brukspenningen). Utöver den får alla fångar som deltar i verksamheten extratillägg, dock högst lika mycket som grundtaxan. Extratilläggen för dem som utför ackordarbete får uppgå till 7,80 kr per timme. De som vägrar att delta i verksamheten får inte ens grundtaxan.

Innehållningarna av arbets- och brukspenningar i slutna anstalter

Enligt 3 kap. 12 § i den föreslagna lagen skall

den innehållning som görs med tanke på frigivningen inte längre vara obligatorisk. En innehållning skall enligt förslaget kunna göras för att främja fångens möjligheter att klara sig i friheten, och beloppet skall fastställas av justitieministeriet. Den föreslagna ordalydelsen tillåter i större utsträckning än hittills prövning och smidighet i fråga om justitieministeriets anvisningar om innehållning. Enligt Europarådets fängelse regler bör anstaltens ledning kunna innehålla en del av fångarnas förtjänster och sålunda spara in en summa som överlämnas till fången vid frigivningen (Rekommendation Nr R(87)3 av år 1987). Det viktigaste målet är att fången åtminstone skall kunna finansiera sina permissionskostnader med de medel som har innehållits för sådana ändamål som främjar frigivningen. Innehållningarna kan också grunda sig på "sparavtal" som ingås med fången och som betonar hans eget ansvar.

Innehållningen för dem som är beroende av underhåll av fången skall enligt förslaget avskaffas i slutna anstalter. Innehållningen har i praktiken gällt endast de fångar som har en dom eller ett avtal om underhållsbidrag. De innehållna medlen har vidarebefordrats till socialnämnderna. Med beaktande av arbets- och brukspenningarnas låga nivå är innehållningarna inte motiverade. Förvaltningskostnaderna är klart större än det penningvärde som vidarebefordras. På motsvarande sätt upphävs i förslaget också stadgandena i 3 kap. 12 § 3 mom. enligt vilka en del av den arbets- och brukspenning som tillkommer en fånge som med stöd av dom är ersättningskyldig till följd av brott kan innehållas för betalning av ersättningsarna. I praktiken har innehållningar inte kunnat göras eftersom dessa penningar omfattar så små summor. Yrkanden har inte heller framställts.

Sysselsättnings- och brukspenning i öppna anstalter

Till 4 kap. 6 § fogas enligt förslaget, utöver principen om gängse lön för arbete, ett stadgande om sysselsättningspenning. Enligt förslaget skall de som deltar i utbildning eller annan aktivitet som fängsvårdsväsendet anordnar eller godkänner betalas sysselsättningspenning. Justitieministeriet skall besluta om grunderna för och beloppet av lön och sysselsättningspenning.

Avsikten är att de som är intagna i en öppen

anstalt och deltar i utbildning och annan aktivitet skall erhålla sysselsättningspenning. Genom sysselsättningspenningen får de andra aktiviteter som ordnas för fångar i öppna anstalter en mera jämställd ekonomisk ställning jämfört med arbetet i öppna anstalter och med den yrkesutbildning som fångvårdsväsendet anordnar. För närvarande får en i öppen anstalt intagen som deltar i yrkesutbildning som ordnas utanför fängelset brukspenning enligt det system för arbetspenningar som tillämpas i slutna anstalter. Om verksamheten i öppna anstalter utvidgas så att den omfattar också rehabilitering förutsätter detta ett stadgande om ersättning som skall betalas till den som är intagen i öppen anstalt och deltar i rehabilitering.

Av sysselsättningspenningen skall inte göras innehållningar för ersättning för kost och logi i fängelset. Sysselsättningspenningen skall fastställas så att den motsvarar andra ekonomiska stödformer som samhället bekostar, dock med beaktande av att staten bekostar fångens uppehälle och mat. Upphållet omfattar bostad, hälsovård och hygien.

Annan aktivitet som ordnas i öppna anstalter består närmast av rehabilitering i syfte att upprätthålla fångens sociala, mentala och fysiska färdigheter. Avsikten är att också i öppna anstalter ordna liknande verksamhet för prisionerade eller passiva fångar eller för fångar med nedsatt arbetsförmåga. Därför bör den sysselsättningspenning som betalas för deltagande i rehabilitering dimensioneras så att den sporrar fången till utbildning eller arbete. Sysselsättningspenningen för rehabiliteringstiden skall således förbli mindre än sysselsättningspenningen för utbildning.

Justitieministeriets skall fastställa sysselsättningspenningens belopp och betalningsgrunder. Sysselsättningspenningen kan utgå med olika belopp i olika anstalter enligt den verksamhet som bedrivs där.

Enligt det föreslagna 4 kap. 6 § 4 mom. skall en i öppen anstalt intagen som direktören på grund av sjukdom eller av andra godtagbara skäl har befriat från plikten att delta betalas brukspenning med iakttagande av tillämpliga delar av stadgandena i 3 kap. 10 §.

Innehållningarna av lön och sysselsättningspenning i öppna anstalter

Det föreslås att den innehållning som görs

med tanke på frigivningen skall avskaffas. Den högre förtjänstnivån och löneutbetalningsperioden på två veckor i öppna anstalter medför att fångar i öppna anstalter har mera pengar till sitt förfogande under permission än fångar i slutna anstalter. Fångarna skall själva sörja för att de sparar tillräckligt.

Målet är att fångarna i öppna anstalter också i fortsättningen skall delta i försörjningen av sina familjer antingen genom att försörja familjen eller genom att betala underhållsbidrag. Därför föreslås att det även i fortsättningen görs en innehållning av fångens inkomster för dem som är beroende av underhåll av fången. Innehållningar för försörjning av makans/makens barn görs dock inte, eftersom denna skyldighet har utgått även ur äktenskapslagen. Till 4 kap. 6 § lagen om verkställighet av straff fogas enligt förslaget ett stadgande som gör det möjligt att utan fångens uttryckliga tillstånd göra en innehållning på grund av försörjningsplikten för betalning av underhållsbidrag. De som försörjer sin familj och de som betalar underhållsbidrag som har fastställts genom dom eller avtal behandlas på samma sätt då innehållningar görs. Man strävar efter att i mån av möjlighet koordinera innehållningen med den skyddsandel som vid utsköning skall reserveras för dem som fången försörjer.

Ekonomiskt stöd som andra myndigheter betalar till fångar

Enligt de föreslagna 3 kap. 10 § 3 mom. och 4 kap. 6 § 5 mom. skall det genom justitieministeriets beslut kunna föreskrivas att sysselsättningspenning, arbetspenning eller brukspenning inte alls eller endast delvis betalas, om den inte behövs på grund av att fången erhåller stöd från någon annan myndighet eller på grund av andra särskilda skäl. Justitieministeriet kan härvid också föreskriva att det av fången skall uppbäras ersättning för kostnaderna för kost och logi till ett belopp som justitieministeriet har fastställt.

Syftet är att eliminera möjligheten till dubbla stöd. Det ekonomiska stöd som andra myndigheter betalar till fångar kan vara dimensionerat så att det täcker även levnadskostnader såsom kostnader för kost och logi. I dylika fall skall fången ersätta anstalten för uppehållet.

3.3. Fångens kontakter utanför anstalten

Brevförsändelser och användning av telefon

Målet är att fångens möjligheter att använda telefon förbättras. Därför föreslås det att villkoret "av giltigt skäl" för användningen av telefon skall utgå ur 2 kap. 9 § 3 mom.

Samtidigt som rätten att använda telefon utvidgas i förslaget, fogas till lagen stadganden om avlyssning av fångars telefonsamtal. Avlyssningen skall inte vara hemlig, utan enligt förslaget skall fången och den person som fången står i telefonförbindelse med alltid meddelas om avlyssning innan samtalet påbörjas. Enligt 12 § regeringsformen är brev-, telegraf- och telefonhemligheten okränkbar, så vitt inte annat stadgas i lag. Därför regleras telefonavlyssningen i ett stadgande på lagnivå.

En fångs telefonsamtal får avlyssnas, om det är behövligt för att förhindra brott eller om särskilda skäl att befara missbruk föreligger. Möjligheten att avlyssna fångens telefonsamtal är viktig för säkerställandet av ordningen i fängelset och en betydande faktor i fullgörandet av fängelsemyndigheternas allmänna övervakningsskyldighet. Telefonavlyssningen begränsas enligt förslaget dock så att samtal mellan en fånge och en myndighet som övervakar verksamheten i straffanstalten eller samtal mellan en fånge och hans advokat eller allmänna rättsbiträde inte skall få avlyssnas. Denna begränsning är viktig med tanke på fångarnas rättsskydd. Det är motiverat att förbjuda avlyssning av samtal mellan en fånge och hans advokat eller allmänna rättsbiträde också därför att det finns ett motsvarande stadgande om granskning av fångens post- och andra försändelser och om övervakning av besök. Advokaterna och de allmänna rättsbiträdena står dessutom under särskild tillsyn av Finlands Advokatförbund.

Stadgandena om granskning av fångens brev ses över i förslaget så att man till lagen fogar ett stadgande om att brev till ett internationellt organ som övervakar att de mänskliga rättigheterna respekteras skall frambefordras ogranskade. Samtidigt kompletteras stadgandet så att brev som en myndighet som övervakar verksamheten i straffanstalten eller ett internationellt organ som övervakar att de mänskliga rättigheterna respekteras har skickat till en fånge inte får granskas. Ett uttryckligt stad-

gande om rätten att läsa en rannsakningsfångs brevväxling fogas enligt förslaget till lagen.

Besök

Stadgandena i 2 kap. 9 a § om visitation av besökare och om ordnande av besök under övervakade förhållanden avser att förhindra införsel av narkotika och andra förbjudna ämnen och föremål i fängelset. Dessutom är det viktigt för fångens rättsskydd att det finns enhetliga stadganden i lag om begränsning av rätten att ta emot besökare och att besökspraxis är enhetlig i fängelserna. Om det finns grundad anledning att befara missbruk av besöksrätten, är det enligt gällande lag endast möjligt att förbjuda enskilda besök. Förbudet kan i vissa fall vara en alltför absolut och hård åtgärd. Det kan också vara oskäligt t.ex. om fången har placerats i ett fängelse som ligger långt från hemorten och besökaren har rest en lång väg.

Fångens rätt att ta emot besökare är viktig för att de mänskliga kontakterna skall kunna upprätthållas. Kontakterna underlättar fångens anpassning i samhället efter att straffet har avtjänats. Det är också klart att det genom stadgandena om visitation och övervakning av besök inte helt går att hindra införseln av narkotika och andra förbjudna medel i fängelset. Ett fängelse kan inte förvandlas till ett slutet system helt utan kontakter med yttervärlden. Ett mycket stramt och kontrollinriktat system kan öka vantrivseln och därmed fångarnas behov att använda rusmedel. Användningen av kontrollmedel skall alltid stå i ett rimligt förhållande till den kriminalitet man försöker förebygga.

Det grundläggande stadgandet om fångens rätt att ta emot besökare ändras inte. Fångvårdsmyndigheterna skall enligt förslaget ha rätt att kroppsvisitera en besökare under vissa förutsättningar. Ett besök får inte förbjudas om anledning att befara missbruk saknas. Besök av en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar som ombud för fången får inte förbjudas. Detta undantag grundar sig på internationella avtal om mänskliga rättigheter. I stället för att förbjuda besöket kan besökaren förpliktas att underkasta sig en kroppsvisitation. Besöket kan också ordnas under särskilt övervakade förhållanden. Härmed avses bl.a.

tekniska lösningar som förhindrar kroppskontakt.

Till lagen fogas i förslaget också ett stadgande om tidsbestämda besöksförbud för en besökare. Ett dylikt förbud kan meddelas, om besökaren har gjort sig skyldig till införsel eller försök till införsel av narkotika, rusmedel eller andra förbjudna föremål i fängelset. Om dylikt missbruk har uppdragats, skall besökaren kunna meddelas ett tidsbestämt och med tanke på omständigheterna rimligt besöksförbud. Förbudet kan vara i högst sex månader åt gången.

Vid beredningen av stadgandet om besöksförbud har man också dryftat möjligheten att förbjuda en enskild fånge att ta emot besök. Genom ett sådant förbud kan man dock inte påverka sådan förmedlingen av narkotika och rusmedel som kan betraktas som yrkesmässig, eftersom förmedlaren fritt kan fortsätta med sin verksamhet i andra fängelser eller genom att träffa andra fångar.

Besöksförbudet för besökare kan enligt förslaget inte meddelas en nära anhörig till fången. På detta sätt vill man trygga fångens viktigaste mänskliga kontakter under fängelse-tiden. Om en nära anhörig till fången har gjort sig skyldig till införsel av narkotika eller andra förbjudna ämnen eller föremål, bör besök ordnas under särskilt övervakade förhållanden. Besöksförbud kan inte heller meddelas en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar som ombud för fången. Ett sådant förbud skulle strida mot de internationella avtalen om mänskliga rättigheter.

Stadgandena om besökare och besök skall närmast tillämpas i slutna fängelser. I öppna anstalter ordnas besöken vanligen under mycket fria former och övervakas endast indirekt, varför det inte är särskilt motiverat att visitera besökare. Vid öppna anstalter finns det dessutom också annars betydligt mindre begränsningar, och fångarna har vanligen rätt att fritt röra sig på anstaltsområdet inom bestämda gränser. Begränsningar som endast gäller besöksrätten inverkar inte på samma sätt som i slutna anstalter på hur mycket förbjudna ämnen och föremål det förekommer i öppna anstalter.

3.4. Visitation av fångar och fångstrymmen

Det nuvarande uttrycket "kroppsvisitering" i lagen är otydligt till sitt innehåll. Med de nya

stadgandena om kroppsvsitation och kroppsbesiktning strävar man efter att förenhetliga stadgandena om visitation av en fånge med stadgandena i tvångsmedelslagen om kroppsvsitation och kroppsbesiktning. Man strävar också efter att förtydliga fängvårdsmyndigheternas behörighet att bestämma om åtgärder som gäller kroppsvsitation och kroppsbesiktning. Samtidigt revideras stadgandena om visitation av en fånge i vittnes närvaro och om visitation av en fånge efter den visitation som sker i samband med ankomsten till fängelset. Genom de nya stadgandena vill man också skapa bättre förutsättningar för grundande av s.k. rusmedelsfria avdelningar.

Enligt förslaget kan en fånge kroppsvisiteras, om det är behövligt för att förhindra rymning, för att bevara ordningen eller om fången misstänks för innehav av förbjudna medel eller föremål.

För närvarande är fängvårdsmyndigheterna inte behöriga att besluta om att företa en kroppsbesiktning, utan de måste begära handräckning av polisen. Polisen för i allmänhet den som misstänks för brott till en hälsocentral, där en läkare utför de behövliga undersökningarna. Ett alternativ är att fängvårdsmyndigheterna ges behörighet att besluta om kroppsbesiktning. Detta kunde i många fall förenkla och påskynda förfarandet. Då skall fängelsemyndigheterna kunna avgöra huruvida det brott som fången misstänks för är sådant att förutsättningarna för en kroppsbesiktning av en fånge uppfylls i enlighet med 5 kap. 11 § tvångsmedelslagen. En kroppsbesiktning förutsätter att personen misstänks för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. Oftast är det fråga om ett brott som i varje fall skall polisanmälas. Då kan även förutsättningarna för en kroppsbesiktning tas upp till prövning.

Ett annat alternativ är att en läkare som hör till fängvårdsväsendets personal ges behörighet att företa en kroppsbesiktning. Om läkaren skulle ha befogenhet att företa kroppsbesiktning, skulle fångarna dock kunna få det intrycket att läkarkåren är en del av övervakningspersonalen. I praktiken kunde detta äventyra det för behandlingen av patienterna och vårdförhållandet särskilt viktiga förtroendet mellan fångarna och hälsovårdspersonalen. Av dessa skäl föreslås det inte att fängvårdsmyndigheterna skall ha behörighet att företa en kroppsbesiktning. Enligt förslaget skall stadgandena i

tvångsmedelslagen tillämpas på kroppsbesiktning.

Även om förutsättningarna för kroppsbesiktning inte ändras i förslaget, föreslås det att fången är skyldig att lämna ett urin- eller utandningsprov, om han misstänks för användning av narkotiska eller andra rusmedel. Syftet med denna skyldighet är att effektivisera bekämpningen av rusmedel i fängelserna. Vetskapen om en sådan skyldighet kan i sig bidra till att förebygga benägenheten att använda rusmedel i fängelset. Enligt förslaget skall direktören för anstalten besluta om provtagning.

Förslaget gör det lättare att inrätta s.k. narkotika- eller rusmedelsfria avdelningar inom fängenvårdsväsendet. Verksamheten i sådana avdelningar bygger på fångarnas frivilliga strävan att avhålla sig från narkotika och rusmedel. På dylika avdelningar ordnas rehabiliterande aktiviteter för personer med rusmedelsproblem. Enligt erfarenheter från andra nordiska länder är skyldigheten att lämna ett urin- eller utandningsprov mycket väsentlig för verksamheten i dylika avdelningar. Man har konstaterat att skyldigheten inte enbart är ett kontrollmedel utan att den också stöder fången i beslutet att leva ett liv utan rusmedel.

Stadgandena om granskning av fängelset och fångutrymmena ingick ursprungligen i fängenvårdsförordningen. Då SV-reformen trädde i kraft fanns det redan särskilda stadganden på lagnivå om beslag och husrannsakan. Därför intogs det i förordningen om verkställighet av straff endast stadganden om kroppsvisitation. Stadgandena om granskning av fångutrymmen kvarstod i fängenvårdsförordningen. För klarhetens skull bör även stadganden om granskning av fångutrymmen och fångens tillhörigheter fogas till lagen, eftersom man annars kan få den uppfattningen att hemfriden utgör ett hinder för granskning av fångutrymmena. Stadganden om granskning av fångutrymmen och fångens tillhörigheter föreslås samtidigt ingå även i lagen om rannsakningsfängelse.

3.5. Disciplinär bestraffning

Propositionens syfte är att minska tillämpningen av de grunder på vilka en villkorlig frigivning av fången kan senareläggas. Påföljden för brott mot villkor för tillstånd att

avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete eller studier utanför anstalten kan enligt förslaget verkställas så snart som möjligt efter att brottet har begåtts, och påföljden ansluter sig inte till frigivningen. Även med tanke på sanktionssystemets trovärdighet och effektivitet är ett kortare och omedelbart verkställbart disciplinstraff ett bättre alternativ än en senareläggning av den villkorliga frigivningen. Påföljderna för brott mot villkor i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till studier eller civilt arbete skall dessutom kunna fastställas enligt samma grunder oberoende av om förseelsen har begåtts utanför anstalten eller först vid ankomsten till anstalten. Förslaget avser dock inte att öka användningen av påföljder för brott mot villkor i tillståndet utan endast att byta arten av påföljd.

I 2 kap. 10 § 1 mom. om disciplinära straff föreslås ett uttryckligt omnämnande om brott mot villkor i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete och studier. Därmed kan ett straff påföras i disciplinärt förfarande även för ordningsförseelser som har begåtts utanför anstalten under tillståndstiden. Justitieministeriets beslut om senareläggning av villkorlig frigivning på samma grund kan därför upphävas som onödigt.

Under de senaste åren har man försökt öka fångarnas intresse att delta i anstaltens aktiviteter. Det föreslås att de stadganden i 2 kap. 10 § 2 mom. som står i strid med denna aktivitetsprincip och som gäller förlust av rättigheter som är förknippade med de s.k. kulturella rättigheterna och andra motsvarande aktiviteter skall upphävas.

Även 4 kap. 7 § 1 mom. om disciplinen i öppna anstalter kompletteras i förslaget så att där nämns brott mot villkor i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete och studier. För dylika förseelser skall det vara möjligt att påföra även andra disciplinstraff enligt 2 kap. 10 § än varning. De disciplinära medel som för närvarande kan användas i öppna anstalter är mycket begränsade. Därför har brotten mot villkor i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete och studier ofta lett förlust av möjligheten att avtjäna straffet i öppen anstalt. Genom att utvidga möjligheterna till ett lindrigare alternativ strävar man efter att vid behov göra det möjligt att disciplinärt bestraffa en fänge i en öppen anstalt. Trots förseelsen skall fången alltså kunna fortsätta verkställigheten den öppna anstalten.

4. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar

En utgallringsundersökning av urin i syfte att finna narkotika kostar 250—420 mk per prov. Ett prov som enligt utgallringsundersökningen innehåller förbjudna ämnen sänds alltid till folkhälsoanstalten för ytterligare kontroll. En dylik kontrollundersökning kostar 300—350 mk per prov. År 1992 gjordes det litet över tusen utgallringsundersökningar. Ca 10 procent av dem sändes vidare för ytterligare kontroll. Kostnaderna för narkotikaundersökningarna av urin uppgick år 1992 till ca 230.000 mk, exklusive kostnader för arbetstid och anläggningar. Antalet prover torde stiga något om fångarna förpliktats att lämna urinprov.

Det uppskattas att sysselsättningspenning till en början betalas till högst 200 fångar åt gången. Beloppet skall fastställas särskilt och penningen ersätter den brukspenning som betalas för deltagande i yrkesutbildning i öppna anstalter. Om sysselsättningspenningen vore t.ex. 1.000 mk i månaden, skulle fängsväsendets konstnader årligen öka med ca 2 miljoner mk.

Det finns i medeltal 200 rannsakingfångar. Om uppskattningsvis en fjärdedel av dem

skulle få en brukspenning på ca 160 mk i månaden, skulle kostnaderna uppgå till ca 96.000 i året.

De föreslagna ändringarna kan genomföras inom ramen för fängsväsendets verksamhetsanslag så att tilläggsanslag inte behövs.

5. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Vid beredningen har man beaktat de förslag som har framlagts av de arbetsgrupper som justitieministeriet har tillsatt och som har utrett narkotikabekämpningen och effektiveringen av missbrukarvården samt kostnadsansvaret inom hälsovården. Uppmärksamhet har också fästs vid de utredning om hur SV-reformen av år 1975 förverkligades som delegationen för fängsväsendet har gjort. Också förslagen av den arbetsgrupp för fångekonomin som fängsväsendets avdelningen har tillsatt och ställningstaganden av riksdagens revisorer har beaktats.

Utlåtanden om förslaget har begärts av fängelsedirektörerna och de mest representativa personalorganisationerna inom fängsväsendet.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Förordningen om verkställighet av straff

Lagens rubrik. Förordningen om verkställighet av straff utfärdades år 1889. Rubriken till trots har den stiftats i lagstiftningsordning. Därför föreslås det att rubriken ändras till lagen om verkställighet av straff. En ändring av rubriken motiveras också av att de sista ursprungliga paragraferna (2 kap. 12 och 21 §§) föreslås bli upphävda i denna proposition.

Förordningen om verkställighet av straff är en allmän lag om verkställighet av straff och den innehåller de viktigaste stadgandena om verkställighet. Lagen omfattar dock inte all straffverkställighet. Det stadgas skilt om bl.a. verkställighet av samhällstjänst. Lagen tilläm-

pas på verkställigheten av straff endast om inte annorlunda stadgas om saken någon annanstans. En kodifiering av lagstiftningen om verkställighet av straff pågår i anslutning till totalrevideringen av strafflagen.

1 kap. Allmänna stadganden

1—5 §§. Till lagen fogas enligt förslaget ett nytt 1 kap. i stället för det kapitel om dödsstraff som upphävdes år 1974. I det nya 1 kap. ingår de viktigaste grundläggande stadgandena om verkställighet av straff. De grundprinciper som iakttas vid straffverkställigheten ingår för närvarande i huvudsak i fängsväsendets förordningen, men de är av det slaget att de bör ingå i en lag.

Den föreslagna 1 § gäller lagens tillämpningsområde. Enligt stadgandet tillämpas lagen på avtjänande av fängelsestraff och förvårdningsstraff för böter. Stadgandena i 1 kap. fängsvårdsförordningen om straffanstalter (2 §), om förhållandena i anstalt (3 §), om straffverkställighetens målsättning (4 §) och om behandling av fångar (5 §) skall överföras till de nya 1 kap. 2—5 §§. Som ett 3 mom. till den nya 2 § fogas samtidigt ett stadgande om att straffanstalterna och deras namn regleras i förordning.

Diskrimineringsförbudet i 5 § 2 mom. om behandling av fångarna ändras i förslaget så att det har samma innehåll som 11 kap. 9 § strafflagen, som ingår i andra skedet i totalrevideringen av strafflagen (RP 94/1993 rd). Propositionen behandlas för närvarande i riksdagen.

6 §. *Hörande av en fånge.* Stadgandet om hörande av en fånge ingår för närvarande i 72 § fängsvårdsförordningen. Enligt den skall en fånge höras då beslut fattas om hans boende och arbetsplacering samt då ett annat viktigt beslut om behandlingen av honom fattas. Eftersom det föreslås att arbetsplikten skall ersättas med en mera omfattande sysselsättningsplikt, formuleras också stadgandet om hörande enligt förslaget mera omfattande så att det förutom arbete innefattar även annat deltagande. Samtidigt flyttas stadgandet från förordningsnivå till den nya 1 kap. 6 §. För fångarnas rättsskydd är det mycket viktigt att skyldigheten att höra fångarna noggrant iaktas i en sådan organisation som fängsvårdsväsendet som brukar tvångsmakt. Även om det allmänna stadgandet i 15 § lagen om förvaltningsförfarande (598/82) om hörande av part i sig kan tillämpas också inom fängsvårdsväsendet, är det med tanke på fångens underordnade läge skäl att särskilt nämna principen om hörande också i lagstiftningen om fängsvården.

7 §. *Överföring av behörighet.* I 7 § stadgas enligt förslaget om möjlighet att överföra beslutanderätt också till en annan tjänsteman än direktören. Eftersom det gäller en organisation som fattar beslut som ansluter sig till frihetsberövande, skall ansvarsförhållandena vara klart definierade. Därför fattas beslut om överföring av beslutanderätten enligt förslaget av justitieministeriet, som samtidigt fastställer vilka tjänstemän som kommer i fråga och i vilka ärenden behörigheten kan överföras.

Delegeringsmöjligheten rationaliserar anstaltens interna behörighetsfördelning och möj-

liggör en delegering av bl.a. vissa rutinbeslut till tjänstemän som underlyder direktören. Med beaktande av fängsvårdsväsendets egenart och aspekter i anslutning till fångarnas rättsskydd kan direktören dock fortfarande förbehålla sig beslutanderätten i fråga om beslut som har anförtratts andra tjänstemän. Ett stadgande om detta ingår i 24 § 2 mom. förordningen om fängsvårdsväsendet (134/86).

Delegeringsmöjligheten med stöd av 1 mom. skall begränsas till att omfatta de situationer i vilka beslutanderätten enligt nuvarande lag tillkommer direktören. En överföring av beslutanderätten skall prövas i varje enskilt fall med beaktande av ärendets natur. Det kommer t.ex. inte på fråga att låta någon annan än direktören besluta om strängare disciplinära straff än tillrättavisning. Avsikten är inte att delegera behörigheten i sådana ärenden i vilka fången har rätt att söka ändring. Ändringssökande regleras i 73 § fängsvårdsförordningen. Det förekommer dock relativt få sådana frågor inom fängsvårdsväsendet. Största delen av de administrativa beslut som fattas inom fängsvårdsväsendet är till sin natur sådana att de inte vinner laga kraft eller rättskraft. Ärendet kan alltid tas upp till ny behandling, t.ex. på basis av en ny ansökan av fången.

Beslutanderätten kan med stöd av det föreslagna stadgandet till en början överföras t.ex. till de ansvariga biträdande direktörerna vid fängelseavdelningar eller arbetskolonier. Stadgandet gör det möjligt att överföra behörighet även till andra tjänstemän vid anstalten. Utöver biträdande direktören kan förvaltningschefen, ekonomidirektören, ekonomichefen, kamrern, biträdande kamrern och notarien för närvarande ha självständig beslutanderätt enligt 25 § förordningen om fängsvårdsväsendet.

Ansökningarna om tillstånd att avlägsna sig utgör den största gruppen av de beslut angående enskilda fångar som tillhör direktörens behörighet. Dessa beslut skulle väl kunna avgöras även av andra tjänstemän vid anstalten. T.ex. en biträdande direktör eller en annan tjänsteman vid anstalten känner ofta fångarna bättre än direktören och kan därför bedöma hur sannolikt det är att en fånge iakttar villkoren i permissionstillståndet. Många tjänstemän vid anstalten har dessutom omfattande tidigare erfarenhet av behandling av ansökningar om tillstånd att avlägsna sig, eftersom de bereder och föredrar ansökningarna för

direktören eller ger egna utlåtanden om ansökningarna till direktören.

Förordningen om verkställighet av straff och fängvårdsförordningen innehåller även sådana stadganden om beslut om fångar som inte närmare reglerar vem beslutanderätten tillkommer i anstalten. Direktören har allmän behörighet i anstalten med stöd av 24 § 1 mom. förordningen om fängvårdsväsendet. Om ett ärende inte uttryckligen skall skötas av en annan tjänsteman, avgör direktören ärendet med stöd av detta stadgande. Med tanke på dylika situationer ingår enligt förslaget ett stadgande i 7 § 2 mom. om att man i enlighet med justitieministeriets anvisningar vid behov i anstaltens arbetsordning fastställer den övriga beslutanderätt som tillkommer en tjänsteman vid en straffanstalt. Stadgandet gäller s.k. faktiska förvaltningsbeslut, t.ex. övervaktens beslut om dagsordningen på avdelningen.

8 §. *Närmare föreskrifter.* Enligt den föreslagna 8 § meddelar justitieministeriet närmare föreskrifter om tillämpningen av lagen. Stadgandet motsvarar till innehållet den gällande 2 kap. 21 §, men det har omformulerats. Nuförtiden motsvarar föreskrifterna och anvisningarna de tidigare reglementena och instruktionerna. Enligt 3 § lagen om åtgärder som gäller myndigheternas föreskrifter och anvisningar (573/89), som trädde i kraft vid ingången av 1990, avses med föreskrifter allmänna regler som myndigheterna har fattat beslut om och som skall iakttas såsom förpliktande. Med anvisningar avses i lagen motsvarande regler som inte är förpliktande. Det befullmäktigande som skall fogas till lagen om meddelande av bindande föreskrifter inbegriper också ett befullmäktigande att meddela anvisningar. För klarhetens skull konstateras det också i paragrafen att justitieministeriets behörighet att meddela föreskrifter gäller hela lagen.

2 kap. *Allmänna stadganden om fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter*

1 d §. Lagrummet gäller den lägre verkställande myndighetens möjlighet att uppskjuta verkställigheten av ett straff. I lagrummet stryks enligt förslaget omnämmandet om magistrater, eftersom magistraterna har dragits in.

3 b §. Till 3 b § 2 mom. om iakttagande av villkoren tillstånd att avlägsna sig fogas enligt förslaget ett stadgande om att brott mot dessa

villkor kan beaktas vid beviljandet av ett nytt tillstånd eller då villkoren för ett tillstånd att avlägsna sig fastställs. Stadgandet hör samman med förslaget till ändring av 10 § 1 mom. om disciplinära straff.

Den praxis som tillämpas på beviljande av tillstånd att avlägsna sig grundar sig på ett beslut som justitieministeriet har fattat den 23 juni 1992 (19/411/92) och fängvårdsavdelningens föreskrifter och anvisningar. Enligt justitieministeriets beslut kan permission beviljas endast om det är sannolikt att fången iakttar permissionsvillkoren. Om en fånge grovt har brutit mot permissionsvillkor, kan han beviljas permission endast om det kan anses i det närmaste säkert att han iakttar permissionsvillkoren. En grov överträdelse av permissionsvillkor är enligt justitieministeriets beslut t.ex. att fången gör sig skyldig till ett brott under permissionen. Ett stadgande om den inverkan som brott mot tillståndsvillkor har på beviljandet av ett nytt tillstånd fogas enligt förslaget också till lagen. Stadgandet behövs bl.a. därför att brott under permission är det grävsta sättet att överträda tillståndsvillkoren och därför att det inte är möjligt att disciplinärt bestraffa fången för det såsom vid en lindrigare överträdelser av tillståndsvillkoren.

Enligt fängvårdsavdelningens anvisningar skall det, då ett ärende som gäller tillstånd att avlägsna sig avgörs, beaktas bl.a. huruvida fången tidigare har rymt, försökt rymma, olovligt avlägsnat sig, underlåtit att iakttä villkoren i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till studier eller civilt arbete, huruvida han skall befordras till domstol för att personligen höras såsom svarande i brottmål samt alla andra kända omständigheter som kan ha betydelse vid bedömningen av huruvida fången kommer att iakttä tillståndsvillkoren. En dylik omständighet är t.ex. en oavslutad rättssak. Om fången misstänks t.ex. för att ha gjort sig skyldig till ett brott under permissionen, kan man vanligen inte helt lita på att tillståndsvillkoren kommer att iakttas. Om någon verkställbar dom ännu inte har avkunnats för brottet, fäster man vid uppskattningen av brottets sannolikhet inte enbart avseende vid ett straff som underrätten eventuellt redan har dömt ut, men också vid de framlagda bevisen för brottet och om fången t.ex. i förhören har erkänt sig vara skyldig till brottet.

Enligt det föreslagna stadgandet skall den

myndighet som fattar beslut om tillstånd pröva hur en överträdelse av tillståndsvillkoren inverkar på beviljandet av ett nytt tillstånd att avlägsna sig. Särskilt viktigt är arten av överträdelse i fråga. Särskilda skäl för att bevilja fången tillstånd att avlägsna sig under samma straffperiod trots ett nytt brott eller någon annan överträdelse av tillståndsvillkoren kan vara t.ex. att frigivningen är nära förestående eller att de grunder som framförts i ansökan är viktiga. Även straffets längd kan ha betydelse. Om straffperioden t.ex. varar i många år, behöver en överträdelse av tillståndsvillkor i början av straffperioden inte nödvändigtvis innebära att fången inte kan beviljas ett nytt tillstånd att avlägsna sig senare under samma straffperiod. En överträdelse av tillståndsvillkor kan enligt det föreslagna stadgandet också inverka på villkoren i ett senare tillstånd. En permission kan t.ex. beviljas för en kortare tid än normalt, en ledsagare kan förordnas för fången under den tid tillståndet gäller eller fången kan förpliktas att anmäla sig hos polisen under permissionen.

9 §. Stadgandet gäller fångens kontakter per telefon och brev utanför anstalten. Det föreslagna 1 mom. om granskning av brev och postförsändelser förblir oförändrat. Paragrafens 2 mom. kompletteras i förslaget så att också fångens brev till sådana övervakningsorgan för de mänskliga rättigheterna hos vilka fången enligt internationella konventioner har besvär- eller klagorätt inte granskas. Dyliga organ är t.ex. Europarådets kommission och domstol för de mänskliga rättigheterna, Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna samt den europeiska kommittén för förebyggande av tortyr och omänsklig och förnedrande behandling eller straff (CPT). De internationella övervakningsorgan som avses i paragrafen skall definieras närmare genom administrativa anvisningar. Det föreslagna 2 mom. tillämpas också på brev som ett övervakningsorgan har sänt till en fånge. Frånsett en ringa språklig precisering förblir stadgandena om granskning av brev i övrigt oförändrade till innehållet.

Paragrafens 3 moment gäller användning av telefon. Det föreslås att fångens möjligheter att stå i telefonkontakt med personer utanför anstalter skall utvidgas så att användningen av telefon inte längre förutsätter att giltiga skäl anförs. Av de orsaker som nämns i den allmänna motiveringen fogas enligt förslaget

samtidigt till momentet ett stadgande om fängelsepersonalens rätt att avlyssna fångens samtal, om det finns grundad anledning att befara missbruk. En grundad anledning till avlyssning föreligger t.ex. om fången tidigare har försökt missbruka sin rätt att använda telefon. Rätten att avlyssna samtal omfattar dock inte samtal mellan fången och en sådan myndighet som övervakar verksamheten i straffanstalten eller samtal mellan fången och hans advokat eller rättsbiträde. Den föreslagna regleringen motsvarar de stadganden om granskning av brev och postförsändelser som ingår i 1 och 2 mom i samma paragraf. Samtal skall inte avlyssnas i hemlighet, utan till momentet fogas enligt förslaget ett stadgande om att både fången och den person som han står i telefonkontakt med skall underrättas om avlyssningen innan samtalet inleds.

Avsikten med förslaget om användningen av telefon är inte att ändra nuvarande praxis, enligt vilken fångens klagomål och andra ärenden som gäller fången i huvudsak behandlas skriftligen genom myndigheternas förmedling. Därför behövs det tillstånd till användning av telefon även i fråga om samtal till en myndighet.

För att hindra missbruk skall användningen av telefon kunna övervakas. Därför har fången inte rätt att inneha en trådlös mobiltelefon, modem eller andra motsvarande anordningar. Dyliga elektroniska anordningar kan fången använda endast med uttryckligt tillstånd och under övervakning av en myndighet. Om fången har en dator i sin besittning, får han koppla den till det allmänna telefonnätet endast i utrymmen som anvisas och övervakas av en myndighet.

Det nuvarande 4 mom. om fångens rätt att ta emot besök föreslås bli upphävt. Frågan regleras i den nya 2 kap. 9 a § som gäller besök.

9 a §. I den nya 9 a § samlas stadgandena om besök hos fångarna och granskning av besökare. I 1 mom. stadgas om fångens rätt att ta emot besök. Stadgandet motsvarar det nuvarande 2 kap. 9 § 4 mom. Besöksförbud regleras enligt förslaget dock i 3 mom.

Om det finns grundad anledning att misstänka besökaren för missbruk, kan han enligt 2 mom. förpliktas att underkasta sig en kroppsvisitation. Med kroppsvisitation avses här det samma som i tvångsmedelslagen. Det gäller alltså endast granskning av besökarens plånbok, handväska, kasse och motsvarande före-

mål samt kläder och det han annars bär på sig. En kroppsvisitation skall förrättas finkänsligt. Detta innebär närmast att granskningen inte bör sträcka sig längre än vad syftet med visitationen oundvikligen kräver och att den som företar en kroppsvisitation skall vara av samma kön som besökaren. Om förrättande av kroppsvisitation beslutar anstaltens direktör eller någon annan tjänsteman vid anstalten på förordnande av direktören, t.ex. vaktchefen eller övervakten. En besökare kan enligt förslaget också förpliktas att lämna sina ytterkläder och de föremål han eventuellt har hämtat med sig i fängelsets förvar. Alla besökare kan också i fortsättningen förpliktas att passera en metalldetektor.

En kroppsvisitation är det primära sättet att utreda missbruk som befaras. Om en besökare vägrar att underkasta sig en kroppsvisitation, kan besöket enligt 3 mom. ordnas under särskilt övervakade förhållanden eller vid behov förbjudas. Med särskilt övervakade förhållanden avses t.ex. ett sådant besöksutrymme där besökaren och fången inte kan komma i beröring med varandra, eftersom det mellan dem finns en vägg av plast eller glas eller andra tekniska spärar. Besöket skall i första hand ordnas under övervakade förhållanden om anstalten förfogar över lämpliga utrymmen. Avsikten är att sådana utrymmen reserveras enligt behov i samtliga anstalter. Om anstalten saknar lämpliga utrymmen eller om andra särskilda skäl föreligger, kan besöket förbjudas. Ett dylikt särskilt skäl kan t.ex. vara ett hot om att besökaren på grund av kraftig berusning stör ordningen i fängelset. Under tjänstetid kan dock inte en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar som ombud för fången förbjudas att besöka fången.

Stadgandet om besöksförbud ingår enligt förslaget i 4 mom. Med stadgandet vill man förhindra att t.ex. frigivna fångar som besöker sina f.d. medfångar samtidigt förmedlar narkotika. En förutsättning för besöksförbud är att besökaren har förmedlat eller försökt förmedla narkotika, andra rusmedel eller förbjudna medel eller föremål i fängelset. Konstaterande av missbruk skall grunda sig på en pålitlig iakttagelse, t.ex. att man i besökarens besittning bevisligen har funnit eggvapen eller rusmedel. Besöksförbud kan också meddelas en f.d. fånge som under strafftiden förde in eller försökte föra in förbjudna medel eller föremål i fängelset. Förbudet att göra fängelsebesök kan gälla

besök av en viss fånge, ett visst fängelse eller vid behov alla fängelser. En fånge kan sålunda inte genom att anhänga om överföring till en annan anstalt få rätt att träffa en person med besöksförbud i ett annat fängelse.

Förbudet att besöka ett fängelse gäller enligt förslaget så länge som det behövs för att förhindra missbruk. Förbudet får inte vara längre än vad som är skäligt med tanke på omständigheterna och förseelsens art och allvarlighet. Förbudet får dock inte vara längre än i sex månader åt gången. Ett nytt tidsbestämt besöksförbud kan meddelas vid behov. Så kan man förfara t.ex. i de fall i vilka det på grund av upplysningar från polisen finns anledning att misstänka att besökaren försöker överlåta narkotika eller ett förbjudet föremål vid besöket och fängelset dessutom saknar utrymmen för besök under särskild övervakning. En förlängning av ett besöksförbud förutsätter alltså inte att besökaren har konstaterats försöka föra in narkotika, andra rusmedel eller förbjudna medel eller föremål i fängelset efter det ursprungliga förbudet. När tidsfristen för förbudet har gått ut, kan stadgandena i 3 mom. tillämpas i fråga om besök. Om en besökare har gjort sig skyldig till införsel av narkotika i fängelset kan det även i fortsättningen finnas grundad anledning att befara missbruk, och då kan besökaren förpliktas att underkasta sig kroppsvisitation.

Ett besöksförbud är en sekundär åtgärd såtillvida att ett förbud inte kan meddelas om missbruk kan förebyggas genom kroppsvisitation eller genom att besöket ordnas under särskilt övervakade förhållanden. Ett tidsbestämt besöksförbud kan inte meddelas en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar som ombud för fången eller en nära anhörig. Med nära anhöriga avses fångens make, sambo, föräldrar, far- och morföräldrar, barn och syskon.

Den som meddelas besöksförbud skall i enlighet med principerna i 15 § lagen om förvaltningsförfarande i mån av möjlighet höras innan beslut fattas. Förbudets natur kan dock i vissa fall kräva att beslut fattas med stöd av 2 mom. 3 punkten utan att personen i fråga hörs.

Stadgandena om övervakning av besök och begräsning av rätten att ta emot besök gäller i huvudsak endast slutna anstalter. I öppna anstalter tillämpas de endast i extrema undantagsfall.

9 b §. Paragrafen innehåller stadganden om kroppsvisitation och kroppsbesiktning av en fånge och om skyldigheten att lämna urin- eller utandningsprover. Stadgandena om visitation av en fånge samlas till den nya 2 kap. 9 b §, fränsett 3 kap. 3 § 1 mom., i vilket stadgandet om visitation av en fånge vid ankomsten till fängelset kvarstår.

Förutsättningen för en kroppsvisitation är enligt 1 mom. att åtgärden är påkallad för förebyggande av rymning eller för upprätthållande av ordningen. En motsvarande förutsättning ingår också i gällande lag. För klarhetens skull skall en visitation enligt förslaget kunna företas även då en fånge misstänks inneha förbjudna medel eller föremål. Med förbjudna medel och föremål avses t.ex. droger eller rusmedel, såsom narkotika och alkohol eller sådana föremål som är förknippade med bruket av dessa, t.ex. narkotikasprutor, narkotikapipor och narkotikavågar. Förbjudna är även sådana föremål som har tillverkats i rymnings-syfte.

En kroppsvisitation skall genomföras i vittnes närvaro. Vittnena tillhör i praktiken vanligtvis fängelsepersonalen.

På kroppsbesiktning och beslut om kroppsbesiktning tillämpas tvångsmedelslagens stadganden. En hänvisning till detta fogas enligt förslaget för klarhetens skull till 2 mom. Eftersom tvångsmedelslagen skall tillämpas, kan endast polisen besluta om kroppsbesiktning. Också förutsättningarna för kroppsbesiktning regleras i tvångsmedelslagen.

Om en fånge misstänks för bruk av alkohol eller andra rusmedel, kan direktören enligt 3 mom. bestämma att fången skall lämna ett urin- eller utandningsprov. Detta förutsätter inte misstanke om ett i tvångsmedelslagen avsett brott. För att fången skall kunna förpliktas till detta förutsätts en konkret misstanke. Misstanken kan grunda sig på yttre iakttagelser, t.ex. på fångens avvikande beteende, osäker gång, osäkert tal eller på lukten av alkohol. Misstanken kan också grunda sig på att förbjudna föremål har påträffats hos fången.

Med tanke på fångens rättsskydd är det viktigt att ett urinprov som har konstaterats innehålla narkotika eller rusmedel alltid vidarebefordras till folkhälsoanstalten för säkerställande av resultatet. Proven bör lämnas under övervakning för att resultatet inte skall kunna påverkas. Provtagningen får inte förorsaka

onödig olägenhet. Detta innebär t.ex. att proven bör tas utan dröjsmål så att fången inte i onödan behöver vänta. Närmare föreskrifter om provtagningen meddelas av justitieministeriet med stöd av 1 kap. 8 §.

Vägran att lämna ett urinprov är inte i sig något disciplinärt brott. Om fången inte är villig att lämna ett prov, bör detta i huvudsak inte betraktas som någon grund för ett disciplinärt straff ens för användning av droger. Vägran kan dock betraktas som ett slags indiciebevis och som en grund för ett disciplinärt straff för narkotikaförseelse, ifall det föreligger även annat bevis för användning av förbjudna medel. Med tanke på verksamheten i anstalten kan det också härvid vara ändamålsenligare att t.ex. flytta över fången till en annan avdelning än att bestraffa honom disciplinärt.

9 c §. I denna paragraf ingår förslag till stadganden om rusmedelsfria specialavdelningar. För att en fånge skall placeras på en sådan avdelning förutsätts det att han frivilligt förbinder sig att iaktta avdelningens villkor för boende och nykterhet. Dylika villkor behöver inte enbart ansluta sig till kravet på nykterhet och kontroll av nykterheten med hjälp av urin- och utandningsprov, utan de kan också ansluta sig t.ex. till plikten att delta i aktiviteterna på avdelningen. De villkor som ställs för boendet på avdelningen kan variera i enlighet med de aktiviteter som ordnas. Skyldigheten att lämna ett urin- eller utandningsprov gäller enligt förslaget dock alla avdelningar. På specialavdelningen behöver denna skyldighet inte grunda sig på konkreta misstankar om rusmedelsmissbruk, utan provtagningen sker rutinmässigt och kan också omfatta hela gruppen. Om fången inte iakttar villkoren för boendet på avdelningen eller nykterhetsvillkoret, avlägsnas han från avdelningen. Om fången bryter enbart mot nykterhetsvillkoret, kan ett disciplinärt straff dock inte ytterligare påföras. De övriga reglerna för ordningen i fängelset gäller där- emot dem som vistas på rusmedelsfria specialavdelningar i samma mån som de övriga fångarna.

10 §. I det nuvarande 1 mom. räknas de påföljder upp som en fånge kan ådömas för en ordningsförseelse eller ett ringa brott som han har begått i fängelset. I propositionen föreslås att 10 § 1 mom. skall kompletteras så att det även gäller brott mot villkor i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller

studier utanför anstalten. För närvarande kan ett disciplinärt straff påföras för brott mot tillståndsvillkor endast om brottet sker vid ankomsten till anstalten, t.ex. om fången försöker föra in förbjudna medel i anstalten. Förslaget innebär att en fånge kan påföras ett disciplinärt straff om han underlåter att sköta ett viktigt ärende som ligger till grund för permissionen, vistas utanför den tillåtna orten, underlåter att anmäla sig eller gör sig skyldig till en ordningsförseelse under permissionen.

Även om ett brott under permissionen samtidigt är en överträdelse av villkoren i tillståndet att avlägsna sig, kan ett brott som har begåtts utanför straffanstalten enligt 2 kap. 13 § 3 mom. strafflagen inte behandlas administrativt på disciplinär väg. Om en fånge har gjort sig skyldig till ett brott under permissionen, döms påföljden ut i straffprocessuell ordning. Även andra påföljder är möjliga. Brottet kan beaktas som en prövningsgrund vid behandlingen av senare ansökningar om tillstånd att avlägsna sig. Brottet kan dessutom inverka på villkoren i framtida permissionstillstånd. Ett stadgande om detta fogas enligt förslaget till 2 kap. 3 b § 2 mom.

De förluster eller minskningar av rättigheter som bestäms med stöd av 2 mom. reduceras i förslaget. Från momentet utesluts möjligheten att såsom ett särskilt disciplinärt straff förbjuda fången att använda biblioteket, beröva honom rättigheten att skaffa tidskrifter utanför anstalten och sådana tillbehör för hobbyverksamhet och för odling av intressen som nämns i 5 § 3 mom. och förbjuda honom att lyssna på radio och titta på TV. Verkställighet av enrumsstraff kan dock medföra inskränkningar av rätten att använda biblioteket, lyssna på radio och titta på TV eller att syssla med hobbyverksamhet. I övrigt bör förlust av rättigheter inte tillämpas tillsammans med en annan påföljd. Om fången t.ex. har brutit mot villkor i tillståndet till civilt arbete eller studier och tillståndet dras in på grund av detta, bör han, förutom att hans tillstånd återkallas, inte förlora några andra rättigheter.

12 §. Paragrafen innehåller ett stadgande om direktionens skyldighet att bereda en fånge vars strafftid nalkas sitt slut tjänst hos en redbar husbonde. Eftersom fångens utkomst efter frigivningen nuförtiden enligt normalitetsprincipen sköts i enlighet med de allmänna stadgandena om arbetskrafts- och socialtjänster, föreslås det att denna paragraf skall upphävas.

Fängelsemyndigheterna skall dock alltjämt stöda och handleda fången i kontakten med social- och arbetskraftsmyndigheterna för åtgärder i samband med frigivningen.

21 §. Paragrafen innehåller ett befullmäktigande att utfärda reglementen och instruktioner. Det föreslås att stadgandet skall upphävas som föråldrat. Det föreslås att ett befullmäktigande att meddela närmare föreskrifter skall fogas till den nya 1 kap. 8 §.

3 kap. Om verkställighet i fängelse

3 §. Stadgandena om kroppsvsitation av en fånge överförs ändrade till den nya 2 kap. 9 b §. I 3 kap. 3 § 1 mom. kvarstår ett stadgande om visitation av fånge vid ankomsten till fängelset. Denna s.k. ankomstvisitation innebär t.ex. klädbyte, registrering av personuppgifter och anteckning av särskilda signalement. Visitation kan även innebära yttre beröring av en fångs kläder för att t.ex. vapen skall påträffas. En visitation skall vara mindre grundlig och ytligare än en kroppsvsitation och avse endast yttre visitation av en fånge. Stadgandet skall tillämpas även vid återkomsten till fängelset från vistelse utanför anstalten, t.ex. från permission eller civilt arbete. Om en kroppsvsitation anses nödvändig, tillämpas vid prövningen av förutsättningarna stadgandena i 2 kap. 9 b §. Till 3 kap. 3 § 1 mom. fogas en förpliktelse att visitera fången även annars då ordningen kräver det. Stadgandet gäller normal övervakning för bevarandet av ordningen. Den föreslagna 2 kap. 9 b § tillämpas endast då en fånge misstänks för ett konkret förseelse.

Till momentet fogas enligt förslaget dessutom ett befullmäktigande att inspektera fångarnas utrymmen och tillhörigheter. T.ex. föremål som är ägnade att förorsaka olägenhet för renligheten, ordningen eller säkerheten i anstalten kan fräntas fången för att förvaras av anstalten eller för att sändas till ett ställe utanför fängelset som fången har anvisat. Till stadgandet fogas enligt förslaget dessutom ett omnämnande om att direktören för anstalten beslutar om övervakning av fängelseutrymmena och huruvida utrymmena hålls låsta. Ett stadgande om övervakning och granskning av lokaliteterna ingår för närvarande i 9 § fängelsförordningen. Paragrafen kan upphävas som onödig.

5 §. I paragrafen stadgas om fångens allmän-

na plikt att delta i de aktiviteter som ordnas i fängelset. Stadgandet ersätter det tidigare stadgandet om arbetsplikt. Det gäller även ungdomsfångar. Ett motsvarande stadgande fogas enligt förslaget även till 4 kap. om öppna anstalter.

Enligt det föreslagna 1 mom. är en fänge skyldig att under sin strafftid delta i arbete, utbildning eller någon annan sysselsättning. Beslutet om deltagande bör grunda sig på fångens individuella egenskaper, behov och önskemål. Också fångens möjligheter att klara sig efter frigivningen bör om möjligt förbättras. Aktiviteterna skall ordnas eller ha godkänts av fängsvårdsväsendet. Sådana aktiviteter som anstalten godkänner är t.ex. utbildning som utomstående läroanstalter ordnar i fängelset eller fångens deltagande i civilt arbete, eget arbete eller studier utanför anstalten.

En fänge kan med stöd av det föreslagna 2 mom. helt eller delvis befrias från sysselsättningsplikten, om hans hälsotillstånd kräver det. I 20 § 1 mom. fängsvårdsförordningen ingår för närvarande ett stadgande med motsvarande innehåll om befrielse från arbete. Det föreslagna stadgandet är dock till sitt innehåll mera omfattande än 20 § i förordningen, eftersom det gäller även befrielse från andra aktiviteter än arbete. Eftersom frågan är viktig föreslås det att den skall regleras i lag. En fänge kan också på deltid befrias från sysselsättningsplikten, om t.ex. hans hälsotillstånd eller annan handlingsförmåga är dålig. Dessutom kan en fänge befrias från sysselsättningsplikten, om det föreligger andra viktiga skäl till det. Med detta avses närmast förberedelse av försvar eller en annan jämförbar grund. Beslut om deltagande i och befrielse från aktiviteterna fattas av direktören för anstalten.

I 3 mom. ingår stadganden om fångens plikt att delta i anstaltens rengörings- och hushållsarbeten. Stadgandet förblir i sak oförändrat, men dess språkdräkt moderniseras.

7 §. I den nuvarande 7 § stadgas om de principer som skall iakttas när en fänge placeras i arbete. Då arbetsplikten utvidgas till en sysselsättningsplikt, föreslås att lagrummet ändras i enlighet med detta. Fängsvårdsmyndigheterna är skyldiga att ordna sådant arbete och annan sysselsättning som upprätthåller och utvecklar fångens yrkesskicklighet eller annars främjar hans möjligheter att klara sig i samhället. Annan sysselsättning kan vara t.ex. rehabilitering. Aktiviteterna skall vara mång-

sidiga så att målen som har uppställts i paragrafen skall uppnås. Också fångarna med nedsatt arbetsförmåga skall beaktas.

8 §. Enligt paragrafens nuvarande 1 mom. kan direktören helt eller delvis befria fången från arbete, om fången i fängelset bedriver studier som anses vara till nytta i friheten. I propositionen ersätts arbetsplikten med en generell sysselsättningsplikt. Om fången deltar t.ex. i studier, behöver han inte särskilt befrias från arbetsplikten. Därför föreslås det att momentet skall upphävas som onödigt.

10 §. I paragrafen stadgas för närvarande om arbetspenning som erläggs för arbete och om brukspenning som erläggs för studier, vid sjukdom eller av annat giltigt skäl. Begreppen ändras i förslaget så att arbetspenning betalas till dem som deltar i de aktiviteter som ordnas i anstalten eller som anstalten godkänner. Brukspenning skall betalas till en fänge som är delvis eller helt befriad från sysselsättningsplikten eller som av skäl som inte är beroende av honom inte kan delta i aktiviteterna.

De nuvarande grunderna för betalning av arbetspenning, om vilka det stadgas i fängsvårdsförordningen, ändras inte i det nya 1 mom. Betalningsgrunderna för utbildning och rehabilitering bestäms skilt. De skall koordineras med betalningsgrunderna för arbete.

Ändringen av arbetsplikten till en mera allmän sysselsättningsplikt ger fångarna bättre möjligheter att välja vilken verksamhet de vill delta i. Å andra sidan ökar den också fångelsens möjligheter att ordna sysselsättning för sådana fångar som inte kan anvisas arbete eller uppgifter i anstaltsunderhållet. Möjligheten att på ett flexibelt sätt växelvis delta i arbete, utbildning och rehabilitering och möjligheten till deltidsaktiviteter medför också större valmöjligheter. Därför bevaras i 2 mom. den princip för SV-reformen år 1975, enligt vilken brukspenning inte betalas till dem som inte uppfyller sin sysselsättningsplikt. En fänge som inte deltar i aktiviteterna betalas brukspenning endast om han av giltiga skäl inte kan delta i verksamheten. Giltiga skäl är sådana som är oberoende av fången, t.ex. sjukdom, söckenheter eller tingsresor.

Betalningsgrunderna för arbets- och brukspenning ändras i 3 mom. så att penningen helt eller delvis kan lämnas obetald, om detta kan anses motiverat med tanke på det stöd som fången får av en annan myndighet, eller av andra särskilda skäl. Arbets- och brukspen-

ningen kan således lämnas obetalda t.ex., om en fånge som har befriats från aktiviteterna har andra inkomster som täcker hans behov under anstaltsvistelsen, såsom pension eller lön som under sjukdomstid betalas för civilt arbete. Arbetspenning betalas inte heller till en fånge som får studiestöd av Arbetskraftsmyndigheterna eller rehabiliteringsstöd av Folkpensionsanstalten. Eftersom den allmänna principen är den att fastställd ersättning betalas för utfört arbete, skall dock arbetspenning för arbete som fängelset har ordnat inte lämnas obetald på denna grund. Syftet är inte heller att man på grund av fångens förmögenhet skall låta bli att betala arbets- eller brukspenning.

Det ekonomiska stöd som andra myndigheter betalar till en fånge kan vara dimensionerat så att stödet skall täcka också levnadskostnader, såsom boendekostnader och matutgifter. I en sådan situation bör fängelset kunna uppbära ersättning för kost och logi genom att helt eller delvis dra av det från stödet. Till paragrafen fogas enligt förslaget ett stadgande som gör det möjligt att innehålla en ersättning. Om fängelset driver in kostnaderna för kost och logi, skall indrivningen grunda sig på en beräkning som tydligt anger hur stor andel av stödet är avsett för täckande av levnadskostnaderna. Den ersättning som fängelset driver in får inte heller överskrida den ersättning som uppbärs av de övriga fångarna kost och logi.

12 §. I paragrafens nuvarande 1 mom. stadgas om den innehållning som med tanke på fångens frigivning görs av arbets- och brukspenningarna samt av inkomsterna av eget arbete och fritidsarbete. Innehållet i stadgandet skall förbli oförändrat, men innehållningen för frigivning är inte längre obligatorisk. Innehållningar kan enligt förslaget göras för ändamål som främjar fångens möjligheter att klara sig i friheten, och justitieministeriets fastställer beloppet. Den nya formuleringen ger större möjligheter till prövning och flexibilitet i fråga om justitieministeriets anvisningar om innehållningarna. Ett praktiskt alternativ är att göra innehållningar av arbetspenningen tills ett bestämt belopp har influtit. Om fången använder dessa s.k. tvångsinbesparingar t.ex. för att bekosta permissionsresor eller hyran för civilbostaden, kan man på nytt börja göra innehållningar. En annan möjlighet är att låta innehållningen bero på strafftiden. Detta innebär t.ex. att innehållningar inte görs för fångar

som har dömts till ett mycket kort straff och inte heller i slutet av strafftiden för fångar med mycket långa domar.

De möjligheter att göra innehållningar som avses i nuvarande 2 och 3 mom. stryks enligt förslaget ur 12 § på de grunder som anförs i den allmänna motiveringen.

4 kap. Om verkställighet i öppen anstalt

2 §. Ett förordnande till en öppen anstalt förutsätter för närvarande att strafftiden är högst två år och att fången är pålitlig och dessutom med tanke på hälsotillstånd, ålder och arbetsförmåga lämplig som arbetstagare i en öppen anstalt. Eftersom fångens arbetsplikt enligt förslaget utvidgas till en sysselsättningsplikt, föreslås att de allmänna kraven på den dömdes hälsotillstånd, ålder och arbetsförmåga skall upphävas. Som en allmän förutsättning för placering i öppen anstalt kvarstår kravet på att den dömda är lämplig för öppen anstalt och att han kan antas anpassa sig till förhållandena och verksamheten i anstalten. På grund av de öppna anstaltarnas karaktär måste man också kunna anta att den som förordnas till en öppen anstalt inte avlägsnar sig från anstalten utan tillstånd.

Fångens lämplighet för öppen anstalt provas särskilt i varje enskilt fall med beaktande av de aktiviteter som ordnas i anstalten. Betydelsen av t.ex. arbetsförmågan och hälsotillståndet beror på de aktiviteter som ordnas i den öppna anstalten. Eftersom en del av de öppna anstalterna bevarar sin speciella karaktär som grundar sig på arbete, skall den dömdes arbetsförmåga och hälsotillstånd alltjämt utgöra förutsättningar för placering i dessa anstalter. Eftersom det inte är möjligt att avvika från kraven på pålitlighet och anpassning till anstaltsförhållandena, bevaras innehållet i stadgandet till denna del oförändrat.

Också fångar med nedsatt arbetsförmåga skall kunna förordnas till öppna anstalter. Sådana öppna anstalter som kan ordna tillräckligt mångsidiga aktiviteter för dem är närmast permanenta öppna fängelser, öppna anstaltsavdelningar och permanenta arbetskolonier. Avsikten är att det småningom skall skapas en organisation som bättre täcker de olika regionerna, varvid avståndet mellan fängelset och fångens hemort och hans anhöriga inte blir oskäligt långt för fångar som är i

behov av rehabilitering. Det kan bli fråga om att omvandla några sådana anstalter som nu fungerar som slutna fängelser till öppna anstalter. Dyliga anstalter är närmast små slutna anstalter såsom reservfängelset i Kestilä, kurscentralen i Sulkava och reservfängelset i Vilpula. Målet är att upprätta ett landsomfattande nätverk av öppna anstalter som ordnar mångsidiga aktiviteter.

I anstalterna ordnas arbetsverksamhet i liten skala eller annan rehabiliterande sysselsättning som förbättrar fångens färdigheter. Sådana aktiviteter som förbättrar färdigheterna är t.ex. rehabilitering i anslutning till missbrukarvården, social rehabilitering samt olika aktiviteter som främjar fångens fysiska och psykiska kondition. Arbete, utbildning och rehabilitering skall kunna ordnas flexibelt. T.ex. rehabiliteringen i anslutning till missbrukarvården kan ordnas antingen på deltid i samband med arbetet eller som olika långa enhetliga perioder. Dagsprogrammet byggs upp enligt fångens individuella behov.

I det nuvarande 2 § 2 mom. stadgas om överföring av en fänge från en sluten till en öppen anstalt. Enligt stadgandet skall fången vistas två månader i en sluten anstalt innan han kan överföras till en öppen anstalt, om särskilda skäl till överföring inte föreligger. Minitiden på två månader upphävs i förslaget.

Finland har år 1991 ratificerat konventionen om barnets rättigheter (FördrS/). I artikel 37 i konventionen finns en förpliktelse att förvara personer under 18 år som har berövats sin frihet skilt från fullvuxna fångar, om det inte ligger i barnets intresse att man förfar annorlunda. Konventionen begränsar möjligheterna att placera minderåriga i öppna anstalter, eftersom barnen vanligen inte kan hållas åtskilda från de vuxna fångarna. Till 2 mom. fogas enligt förslaget en hänvisning till barnets fördel som avses i konventionen och som gör det möjligt att i enskilda fall avvika från principen om att barn och vuxna skall placeras skilt.

Samtidigt föreslås det att behörigheten i fråga om förordnande till en öppen anstalt kan överföras till direktören för straffanstalten med stöd av 2 § 2 mom. på förordnande av justitieministeriet eller till en annan tjänsteman vid anstalten med stöd av 1 kap. 7 §. Biträdande direktören kommer närmast i fråga som en dylik annan tjänsteman. Justitieministeriet fastställer de grunder med stöd av vilka fängelsedirektören kan besluta om överföring till en

öppen anstalt. Det kunde t.ex. bli fråga om ett system där direktören har en viss kvot av fängplatserna i de öppna anstalterna till sitt förfogande. Om direktören inte utnyttjar kvoten, kan lämpliga fångar överföras till öppna anstalter genom justitieministeriets beslut.

I detta sammanhang föreslås att också 2 § 3 mom. skall preciseras så att begreppen motsvarar dem som används i 1 kap. 2 §. I det nya 3 mom. nämns uttryckligen att en fänge som har överförts till en öppen anstalt från ett ungdomsfängelse kan flyttas tillbaka till ungdomsfängelset.

5 §. Till paragrafen föreslås ett likadant stadgande om sysselsättningsplikten som det som föreslås till 3 kap. 5 § som gäller slutna anstalter. Fången skall vara skyldig att delta i arbete, utbildning eller annan aktivitet som den öppna anstalten ordnar eller godkänner. Med sådan aktivitet som den öppna anstalten godkänner avses också studier utanför anstalten. För närvarande finns det inte något specialstadgande om studier utanför öppna anstalter. Stadgandena förenhetligas till denna del med stadgandena för fängelser.

I 3 kap. 6 § förordningen om verkställighet av straff ingår bestämmelser om det arbete som en fänge kan delta i inom eller utanför anstalten. Enligt lagrummet får fången i anstalten utföra arbete för statens räkning (fångarbete) eller för egen räkning (eget arbete) eller utföra arbete utom anstalten under lämplig uppsikt (civilt arbete). Dessa bestämmelser gäller med stöd av hänvisningen i 4 kap. 9 § i tillämpliga delar även dem som har placerats i öppna anstalter, eftersom särskilda stadganden om eget arbete och civilt arbete i öppna anstalter inte längre ingår i den föreslagna 5 §.

Stadgandet i det föreslagna 2 mom. om befrielse från sysselsättningsplikten är till innehållet likadant som den föreslagna 3 kap. 5 § om slutna anstalter.

6 §. Paragrafen innehåller stadganden om lönen för det arbete som utförs för statens räkning samt om de innehållningar som görs av inkomsterna.

För det arbete som utförs för statens räkning skall enligt förslaget gängse lön fortfarande betalas. Till momentet fogas ett stadgande om sysselsättningspenning som skall betalas till dem som deltar i utbildning eller annan verksamhet. Justitieministeriet bestämmer beloppet på sysselsättningspenningen.

Det föreslagna 2 mom. om innehållning för

förskottsinnehållning av skatt och ersättningar för mat och uppehälle motsvarar gällande lagstiftning.

Det föreslås att sådan innehållning av lönen som i regel görs med tanke på frivivningen inte skall göras i öppna anstalter. Inte heller av sysselsättningspenning skall innehållning för frivivningen göras. Stadgandet om innehållning av en försörjningspliktig fånges inkomster i en öppen anstalt bevaras enligt förslaget däremot i 3 mom. Innehållningen görs av de inkomster som fängelset betalar ut, dvs. av lönen och sysselsättningspenningen. Innehållning för dem som är beroende av underhåll av fången skall också i fortsättningen göras för betalning av sådant underhållsbidrag som har fastställts genom dom eller avtal. Innehållningar skall inte längre göras för att försörja makans/makens barn.

Genom dom eller avtal fastställda underhållsbidrag, eventuella underhållsstöd som betalas av socialnämnden och innehållningar av en fånges lön för den som är beroende av försörjning skiljer sig vanligen från varandra till storleken. Därför föreslås i den sista meningen i 3 mom. att innehållningar för dem som med stöd av en dom eller ett avtal är berättigade till försörjning kan sändas till socialnämnden, varvid nämnden kan beakta de innehållna medlen när den överväger sitt beslut om underhållsstöd. Därefter vidarebefordrar socialnämnden medlen till de försörjningsberättigade.

Till en fånge som har befriats från sysselsättningsplikten att delta betalas i enlighet med 4 mom. brukspenning med iakttagande i tillämpliga delar av stadgandena om brukspenning i slutna anstalter.

Enligt det föreslagna 5 mom. kan sysselsättnings- eller brukspenningen lämnas obetald på samma grunder som arbetspenningen i slutna anstalter, dvs. om fången får stöd av andra myndigheter för den verksamhet han idkar i fängelset. Möjligheten att av fången uppbära levnadskostnader från det stöd han erhåller av andra myndigheter utreds i motiven till 3 kap. 10 §.

7 §. Paragrafen om disciplinärt bestraffande av en fånge i en öppen anstalt kompletteras i förslaget så att disciplinära förseelser, utöver ordningsförseelse, också är brott mot villkor i tillstånd att avlägsna sig, tillstånd till civilt arbete eller studier. Motsvarande stadgande föreslås ingå i 2 kap. 10 § som gäller slutna

anstalter. Nuförtiden leder överträdelse av villkor i dessa tillstånd ofta till att förordnandet till öppen anstalt återkallas, eftersom möjligheterna att på annat sätt disciplinärt bestraffa fången är begränsade.

För att det skall finnas andra lindrigare sätt att bestraffa fången än genom att återkalla förordnandet till öppen anstalt, nämns enligt förslaget i paragrafen att en fånge som har brutit mot ovannämnda tillstånd kan påföras även ett annat disciplinstraff enligt 2 kap. 10 § än varning enligt den gällande 7 §. Dylika andra straff är förlust eller minskning av rättigheter, överföring till enrum och förlust av avtjänad tid. Till följd av en öppen anstalts karaktär blir det i praktiken inte fråga om förlust av rättigheter.

Ett annat straff än varning kan enligt 2 kap. 10 § 4 mom. påföras också villkorligt. Eftersom det inte finns lämpliga utrymmen för verkställande av enrumsstraff i alla öppna anstalter, föreslås att en intagen i öppen anstalt för verkställighet av ett ovillkorligt enrumsstraff flyttas till ett fängelse eller ett ungdomsfängelse.

Beslut om påförande av disciplinära straff skall på samma sätt som tidigare fattas av direktören för den öppna anstalten.

Det är också möjligt att justitieministeriet med stöd av 4 kap. 7 § 2 och 3 mom. beslutar att tiden i en öppen anstalt inte beaktas som strafftid. Stadgandena bör dock inte tillämpas så att flera straff av olika slag tillämpas samtidigt.

Vid sidan av stadgandena om förpassande och överföring till fängelse nämns enligt förslaget i 1 mom. också förpassande till ungdomsfängelse. Momentet är således begreppsmässigt enhetligt med 1 kap. 2 §. Det föreslås att motsvarande ändring också skall göras i 7 § 2 mom.

8 §. Också 8 § ändras i förslaget så att ungdomsfängelse nämns vid sidan av fängelse. Då motsvarar begreppen i 8 § och 1 kap. 2 § varandra.

5 kap. Om verkställighet i ungdomsfängelse

5 §. Den nuvarande 5 § om undervisning för unga fångar upphävs i förslaget som onödig, eftersom skyldigheten att ordna undervisning regleras i grundskolelagen (476/83).

1.2. Lagen om rannsakningsfängelse

4 §. Enligt gällande 4 § 2 mom. får ett litet barn till en kvinnlig fånge intas för vård i anstalten, om detta är förenligt med barnets fördel och kvinnan själv önskar det. I praktiken kan det förekomma situationer där barnets vård har anförtratts fadern och det inte går att ändamålsenligt ordna en vårdplats för barnet medan fadern avtjänar fängelsestraff. För att det inte skall finnas hinder i lagstiftningen för intagning av ett litet barn till en manlig fånge för vård i anstalten, föreslås det att uttrycket kvinnlig fånge stryks. Ändringen motsvarar också kraven i den jämställdhetslagstiftning som trädde i kraft år 1987. Motsvarande ändring i 2 kap. 1 b § förordningen om verkställighet av straff gjordes 1990. Förutsättningarna för intagning av ett barn i fängelset förblir oförändrade, dvs. barnets fördel är avgörande. Fångvårdsväsendets enda barnavdelning finns i centralfängelset i Tavastehus. Under de senaste åren har i genomsnitt 6—7 barn åt gången vårdats där. Den övre åldersgränsen för de barn som har intagits på avdelningen har varit två år. På avdelningen har man tills vidare inte vårdat någon manlig fånges barn.

I centralfängelset i Tavastehus placeras inte manliga rannsakningsfångar, och därför kommer det placeringsställe som avses i det föreslagna stadgandet att vara något av länsfängelserna, där lämpliga utrymmen skall ordnas för ändamålet. Rannsakningsfångarna är inte arbetspliktiga, och därför kan fadern i praktiken själv ta hand om sitt barn på dagarna. Särskild personal för detta ändamål har länsfängelserna inte. Under en eventuell rättegång eller om andra motsvarande hinder uppstår kan man bli tvungen att placera barnet i vård utanför anstalten.

5 §. "Kroppsvisitering" ersätts i paragrafen med kroppsvisitation som avses i tvångsmedelslagen. Motsvarande ändringar föreslås i 2 kap. 9 b § förordningen om verkställighet av straff. Enligt den föreslagna 5 § skall kroppsvisitation och den ankomstvisitation som görs när fången anländer till fängelset utföras i vittnes närvaro. Vittnena tillhör i praktiken vanligtvis fängelsepersonalen. Stadgandet anger också uttryckligen att den visitation som motsvarar ankomstvisitationen och kroppsvisitation även kan utföras efter att fången har anlånt till fängelset. Ett vittne skall även då vara närvarande.

Dessutom skall det till paragrafen fogas ett fullmaktssadgande om granskning av de utrymmen som står till rannsakningsfångarnas förfogande och av deras tillhörigheter. Föremål som är ägnade att förorsaka olägenhet för renligheten, ordningen eller säkerheten i anstalten kan fråntas fången för att förvaras av anstalten eller sändas till ett ställe utanför anstalten som fången har anvisat. Till denna del motsvarar stadgandet 3 kap. 3 § förordningen om verkställighet av straff.

11 §. Det föreslagna 1 mom. om rannsakningsfångars arbete skall för klarhetens skull ändras på grund av utvidgningen av sysselsättningsplikten. En rannsakningsfånge är inte förpliktad att arbeta och inte heller att delta i någon annan verksamhet som anstalten godkänner eller ordnar. Om en rannsakningsfånge vill arbeta eller delta i någon annan verksamhet, skall han dock i mån av möjlighet beredas tillfälle till det. Avsiksten med den befrielse från sysselsättningsplikten att delta som avses i paragrafen är inte att ändra fångarnas förpliktelser enligt grundskolelagen eller andra lagar.

Till paragrafen fogas enligt förslaget ett nytt 4 mom. om möjligheten att betala brukspenning till en rannsakningsfånge. Betalningen av brukspenning skall vara beroende av prövning. Brukspenning betalas till medellösa rannsakningsfångar som inte får arbetspenning för arbete eller deltagande i andra aktiviteter och inte heller utkomststöd av hemkommunen. Utkomststödet av hemkommunen är i detta avseende primärt i förhållande till brukspenningen.

Enligt 92 § inkomstskattelagen är rannsakningsfångars brukspenning beskattningsbar inkomst. Eftersom brukspenningen är låg, vore det skäl att ändra ifrågavarande paragraf i inkomstskattelagen så att rannsakningsfångarnas brukspenning inte skall betraktas som beskattningsbar inkomst.

13 §. I 1 mom. om granskning av rannsakningsfångars brevväxling föreslås en ändring enligt vilken en fånges brevväxling kan läsas i på samma grunder som man kan besluta att inte frambefordra den. Utan rätt att läsa brevet kan man inte alltid utreda om det på det sätt som anges i momentet äventyrar syftet med häktningen att frambefordra brevet.

Stadgandet i 2 mom. som begränsar rätten att granska brevväxling kompletteras i förslaget med ett tillägg om sådana organ som övervakar att de mänskliga rättigheterna respekteras.

Ett motsvarande tillägg har föreslagits till 2 kap. 9 § förordningen om verkställighet av straff. På motsvarande sätt kompletteras stadgandet också så att brev som ett sådant övervakningsorgan har sänt till en fänge inte heller får granskas.

Till 4 mom. lagen om rannsakningsfängelse fogas enligt förslaget stadganden om kroppsvsitation av en besökare samt om ordnande av besök under särskilt övervakade förhållanden. Till sitt innehåll motsvarar stadgandet det föreslagna 2 kap. 9 a § 2 mom. förordningen om verkställighet av straff.

2. Ikraftträdande

De föreslagna ändringarna förutsätter att fängvårdsförordningen och flera administrativa föreskrifter och anvisningar ändras samt utbildning och information. Lagarna föreslås därför träda i kraft tidigast vid ingången av 1995.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av förordningen om verkställighet av straff

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i förordningen den 19 december 1889 om verkställighet av straff 2 kap. 9 § 4 mom. samt 12 och 21 §§, 3 kap. 8 § 1 mom. samt 5 kap. 5 §, av dessa lagrum 2 kap. 9 § 4 mom., 3 kap. 8 § 1 mom. och 5 kap. 5 § sådana de lyder i lag av den 19 juli 1974 (612/74),

ändras lagens rubrik, 2 kap. 1 d § 1 mom., 3 b § 2 mom., 9 § 2 och 3 mom., 10 § 1 och 2 mom., 3 kap. 3 § 1 mom. samt 5, 7, 10 och 12 §§, 4 kap. 2 §, 5 och 6 §§ samt 7 § 1 och 2 mom.,

av dessa lagrum 2 kap. 1 d § 1 mom. sådant det lyder i lag av den 15 juni 1990 (555/90), 2 kap. 3 b § 2 mom. sådant det lyder i lag av den 23 april 1971 (302/71), 9 § 2 och 3 mom. samt 10 § 1 och 2 mom., 3 kap. 3 § 1 mom. samt 5, 10 och 12 §§ samt 4 kap. 5 och 6 §§ samt 7 § 1 och 2 mom. sådana de lyder i nämnda lag av den 19 juli 1974, 3 kap. 7 § sådan den lyder i lag av den 15 december 1978 (993/78) samt 4 kap. 2 § sådan den lyder ändrad genom nämnda lag av den 19 juli 1974 och lagar av den 15 december 1978 och den 17 november 1989 (969/78 och 993/89), samt

fogas till lagen ett nytt 1 kap. i stället för det 1 kap. som upphävdes genom nämnda lag av den 19 juli 1974 samt till 2 kap. nya 9 a—9 c §§ som följer:

Lag

om verkställighet av straff

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på avtjänande av fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter.

2 §

Straffanstalter

Straffanstalter är fängelser, öppna anstalter och ungdomsfängelser.

Öppna anstalter är öppna fängelser, arbetskolonier och andra straffanstalter eller sådana avdelningar vid straffanstalter som justitieministeriet har bestämt att skall vara öppna anstalter.

Om straffanstalterna och deras namn stadgas genom förordning.

3 §

Förhållandena i anstalterna

Förhållandena i en straffanstalt skall i mån av möjlighet ordnas så att de motsvarar de levnadsförhållanden som allmänt råder i samhället.

Verkställigheten av straff skall ordnas så att straffet utgörs enbart av frihetsförlusten. Andra begränsningar kan användas i den utsträckning förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten kräver det.

4 §

Målet för verkställighet av straff

Ett straff skall verkställas så att det inte i onödan försvårar utan i mån av möjlighet befrämjar fångens anpassning i samhället.

Frihetsförlustens skadliga följder skall i mån av möjlighet motverkas.

5 §

Behandling av fångar

Fången skall behandlas rättvist och med aktning för hans människovärde.

Fångarna får inte utan godtagbart skäl försättas i ojämlik ställning i förhållande till varandra på grund av ras, nationell eller etnisk härkomst, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuell inriktning eller hälsotillstånd eller religion, samhällelig åsikt, politisk eller facklig verksamhet eller någon annan motsvarande omständighet.

Vid verkställighet av straff som ådömts en ung förbrytare skall särskild uppmärksamhet fästas vid de behov som beror på fångens ålder och utvecklingsstadium.

6 §

Hörande av en fånge

En fånge skall höras då beslut fattas om hans boende och placering i arbete eller i annan sysselsättning samt då något annat viktigt beslut som gäller behandlingen av honom fattas.

7 §

Överföring av behörighet

Ärenden som enligt denna lag eller en

föreskrift som har meddelats med stöd av denna lag avgörs av straffanstaltens direktör kan genom justitieministeriets beslut anförtros även någon annan tjänsteman vid anstalten för avgörande.

Om övrig beslutanderätt som tillkommer en tjänsteman vid en straffanstalt bestäms vid behov i anstaltens arbetsordning enligt justitieministeriets anvisningar.

8 §

Närmare föreskrifter

Närmare föreskrifter om tillämpning av denna lag meddelas av justitieministeriet.

2 kap.

Allmänna stadganden om fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter

1 d §

Uppskov med verkställighet av straff med högst ett år på de grunder som anges i 1 c § beviljas av stadsfogdarna, länsmännen samt landskapsfogden i landskapet Åland i egenskap av verkställande myndigheter. Tiden räknas från den dag då verkställighetshandlingen kom myndigheten till handa. Justitieministeriet kan på de grunder som anges i 1 c § ytterligare skjuta upp verkställigheten av fängelsestraffet med högst ett år åt gången, om det är förenligt med allmän fördel.

3 b §

Den tid under vilken en fånge med stöd av ett i 1 mom. avsett tillstånd vistas utanför straffanstalten inräknas i strafftiden, om han har iakttagit de villkoren i tillståndet. I annat fall skall justitieministeriet eller, enligt föreskrifter som ministeriet har meddelat, straffanstaltens direktör bestämma huruvida denna tid helt, delvis eller inte alls skall inräknas i strafftiden. Om en fånge har brutit mot villkoren i tillståndet att avlägsna sig, kan detta beaktas vid prövningen av huruvida ett nytt tillstånd att avlägsna sig kan beviljas eller när villkoren för ett nytt tillstånd bestäms.

9 §

Brevväxling mellan en fånge och en myndig-

het som övervakar verksamheten vid straffanstalten eller mellan en fånge och ett övervakningsorgan för de mänskliga rättigheterna hos vilka fången enligt internationella konventioner har besvär- eller klagorätt skall utan dröjsmål frambefordras ogranskade. Brev från en fånge till en advokat eller till ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud skall utan dröjsmål frambefordras ogranskade.

En fånge kan beviljas tillstånd att stå i telefonförbindelse med en person utanför anstalten. För användning av telefon uppbärs högst en avgift som motsvarar den kostnad som därav föranletts. En fånges telefonsamtal får avlyssnas, om det är behövt för att förhindra brott eller särskilda skäl att befara missbruk föreligger. Innan avlyssningen påbörjas skall fången och den person med vilken han står i telefonförbindelse underrättas om att samtalet kommer att avlyssnas. Samtal mellan en fånge och en myndighet som övervakar verksamheten vid straffanstalten eller mellan en fånge och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud får inte avlyssnas.

9 a §

En fånge har rätt att under uppsikt ta emot besök på det sätt som närmare stadgas i förordning. Besök av en nära anhörig och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud samt, då övervakning av någon annan orsak inte anses nödvändig, även andra besök kan tillåtas äga rum utan övervakning.

Om det finns grundad anledning att befara missbruk, kan det ställas som villkor för ett besök att den som har kommit för att träffa fången samtycker till kroppsvisitation för utredning av vad han har i sina kläder eller annars bär på sig. En kroppsvisitation skall förrättas finkänsligt och den får inte försäkra mer olägenhet för besökaren än genomförandet av visitationen oundvikligen kräver.

Om besökaren vägrar att underkasta sig kroppsvisitation, kan besöket ordnas under särskilt övervakade förhållanden eller vid behov förbjudas. Besök av en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud får dock inte förbjudas.

Om besökaren befunnits ha infört eller försökt införa narkotika, andra rusmedel eller förbjudna föremål i fängelset, kan direktören meddela besökaren ett med tanke på omstän-

digheterna skäligt förbud mot att besöka fängelset. Förbudet får vara i kraft högst sex månader. Ett besöksförbud kan vid behov förnyas. Besöksförbud får inte meddelas en nära anhörig eller en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom ombud för fången och inte heller om det är möjligt att utan att äventyra ordningen i anstalten ordna besöket på det sätt som avses i 3 mom.

9 b §

En fånge kan i vittnes närvaro kroppsvisiteras, om det är behövt för att förebygga rymning, upprätthålla ordningen eller om fången misstänks för innehav av förbjudna föremål eller ämnen.

Om kroppsbesiktning gäller vad som stadgas i tvångsmedelslagen (450/87).

Om det finns skäl att misstänka att fången är påverkad av alkohol eller något annat rusmedel, kan direktören utan hinder av vad som stadgas i tvångsmedelslagen besluta att fången skall lämna urin- eller utandningsprov. Provtagningen får inte försäkra onödig olägenhet för den som undersöks.

9 c §

I ett fängelse kan det finnas avdelningar för fångar som förbinder sig att avstå från alkohol och andra rusmedel samt att på anmaning lämna urin- eller utandningsprov. En fånge som bryter sin förbindelse avlägsnas från avdelningen.

10 §

Bryter en fånge mot ordningen i fängelset eller mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller studier eller begår han i anstalten ett brott för vilket påföljden enligt allmän lag bedöms vara böter (*ordningsförsäelse*), kan fången, om inte en tillrättavisning anses tillräcklig, disciplinärt bestraffas med

- 1) *varning*,
- 2) förlust eller minskning av rättigheter (*förlust av rättigheter*),
- 3) överföring till enrum (*enrum*) eller
- 4) när fången för ordningsförsäelse bestraffas med enrum, med att tiden för detta straff samtidigt i sin helhet eller till någon del inte skall räknas såsom strafftid (*förlust av avtjänad tid*).

Förlust av rättigheter kan gälla deltagande i fritidsverksamhet, inköp och innehav av varor

i anstalten samt användning av penningmedel. Dessa rättigheter kan förordnas bli förverkade eller minskade skilt eller jämte överföring till enrum. Enrum kan också förenas med begränsningar av fångens rätt att begagna sig av bibliotek och följa med radio- och televisionsprogram samt att idka hobbyverksamhet. En förlust av rättigheter skall i främsta rummet avse de rättigheter som har missbrukats så att disciplinärt förfarande med anledning därav har vidtagits.

3 kap.

Om verkställighet i fängelse

3 §

När en fänge har anlänt till fängelset samt även annars när ordningen så kräver, skall han visiteras i vittnes närvaro. De utrymmen som står till fångarnas förfogande och egendom som fångarna innehar kan vid behov granskas. De föremål som är ägnade att förorsaka olägenhet med tanke på renligheten, ordningen eller säkerheten vid anstalten kan omhändertagas för att förvaras i anstalten eller sändas till ett ställe utanför straffanstalten som fången har anvisat. Direktören för anstalten beslutar om övervakningen av utrymmena i fängelset och huruvida de skall hållas låsta.

5 §

En fänge är skyldig att under ordinarie arbetstid arbeta eller delta i utbildning eller någon annan sysselsättning som straffanstalten ordnar eller godkänner. Om deltagande i arbete, utbildning eller någon annan sysselsättning beslutar direktören för anstalten.

En fänge skall helt eller delvis befrias från sysselsättningsplikten, om hans hälsotillstånd eller andra viktiga skäl kräver det. Om befrielse från sysselsättningsplikten beslutar direktören.

En fänge skall delta i rengöringsarbeten och andra motsvarande hushållsarbeten som hör till dagordningen i straffanstalten.

7 §

För en fänge skall i mån av möjlighet ordnas sådant arbete eller någon annan sysselsättning som motsvarar hans anlag och som är ägnad att upprätthålla och utveckla hans yrkesskick-

lighet eller annars främja hans möjligheter att klara sig i samhället.

10 §

Till en fänge som arbetar eller deltar i utbildning eller i någon annan sysselsättning som anstalten ordnar eller godkänner betalas arbetspenning.

Till en fänge som har befriats från sysselsättningsplikten betalas brukspenning.

Arbets- och brukspenning kan utgå med olika belopp enligt de grunder som justitieministeriet har fastställt. Arbets- och brukspenning kan helt eller delvis lämnas obetald, om detta kan anses befogat med hänsyn till stöd som fången erhåller från någon annan myndighet eller av något annat särskilt skäl. Justitieministeriet kan också bestämma att ett belopp som justitieministeriet har fastställt som ersättning för kost och logi kan uppbäras hos fångarna i dessa fall.

12 §

Av arbets- och brukspenning samt av vad som för fången återstår av inkomst av eget arbete sedan i 11 § stadgad ersättning uppburits även som av inkomst som redovisats en fänge för fritidsarbete kan sedan därav gjorts i lag stadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt, för ett ändamål som främjar fångens möjligheter att klara sig i friheten innehållas ett av justitieministeriet fastställt belopp, likväl högst hälften. Återstoden skall åtminstone en gång i månaden utges till fången för dennes eget bruk.

4 kap.

Om verkställighet i öppen anstalt

2 §

Justitieministeriet kan förordna att förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff på högst två år som ådömts för ett eller flera brott och med ett sådant straff sammanräknat förvandlingsstraff för böter skall avtjänas i en öppen anstalt. En förutsättning för förordnande till öppen anstalt är att den dömde lämpar sig för öppen anstalt och dess verksamhet och att det inte finns skäl att anta att han utan lov avlägsnar sig från anstalten.

Justitieministeriet kan förordna att en fänge som avtjänar sitt straff i ett fängelse eller ungdomsfängelse skall överföras till en öppen

anstalt för en viss tid eller för att avtjäna återstoden av sitt straff, om åtgärden är ändamålsenlig av fängenvårdsskäl. En fånge som inte har fyllt 18 år kan överföras till en öppen anstalt om detta, trots att han inte kan förvaras skilt från de vuxna fångarna, är förenlig med fångens fördel. Förordnandet kan i enlighet med anvisningar som justitieministeriet har fastställt också ges av direktören för straffanstalten.

Visar sig en fånge som är intagen i öppen anstalt vara olämplig för en sådan anstalt med hänsyn till sin läggning, sitt uppförande eller sin fysiska kondition, kan justitieministeriet på framställning av fängelsets direktion eller föreståndaren för den öppna anstalten eller sedan direktionen eller föreståndaren har hörts besluta att han skall överföras till fängelse eller ungdomsfängelse. Tiden i öppen anstalt räknas härvid såsom strafftid.

5 §

Den som är intagen i öppen anstalt är skyldig att under ordinarie arbetstid utföra arbete för statens räkning eller delta i utbildning eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten ordnar eller godkänner.

Den som är intagen i en öppen anstalt skall helt eller delvis befrias sysselsättningsplikten, om hans hälsotillstånd eller andra viktiga skäl kräver det.

6 §

För arbete för statens räkning skall betalas gängse lön. Till dem som deltar i utbildning eller någon annan sysselsättning betalas sysselsättningspenning. Om grunderna för och beloppet av lön och sysselsättningspenning beslutar justitieministeriet.

På lön och sysselsättningspenning skall göras i lag stadgad innehållning för forskottsuppbörd av skatt. Den som är intagen i öppen anstalt skall av sin lön betala ersättning till anstalten för kost och logi på det sätt som närmare stadgas i förordning. Återstoden skall, efter eventuell utmätning, minst två gånger i månaden utbetalas till den intagne för dennes eget bruk.

För underhåll till make och barn som försörjs av den som avtjänar sitt straff i en öppen anstalt samt för betalning av genom dom eller avtal fastställt underhållsbidrag skall anstaltens direktör göra innehållning. Av den inkomst som anstalten betalar skall, sedan de ersätt-

ningar som avses i 2 mom. har betalats, högst hälften innehållas och tillställas dem som är berättigade till underhåll, lika mycket åt envar. Är inkomsten underkastad utmätning, skall det belopp som skall tillfalla dem som är berättigade till underhåll beräknas på den inkomst som återstår efter utmätningen. Det belopp som har innehållits för betalning av underhållsbidrag kan direktören tillställa socialnämnden som vidarebefordrar det till dem som är berättigade till underhållsbidrag.

Den som är intagen i en öppen anstalt och som direktören har befriat från sysselsättningsplikten betalas brukspenning med iakttagande i tillämpliga delar av vad som stadgas i 3 kap. 10 §.

Genom justitieministeriets beslut kan bestämmas att sysselsättningspenning eller brukspenning helt eller delvis kan lämnas obetald, om penningen med hänsyn till det understöd som fången får av någon annan myndighet eller av andra särskilda skäl inte är behövlig. Justitieministeriet kan även bestämma att det i dessa fall hos dem som är intagna i öppen anstalt kan uppbäras ersättning för kostnader för kost och logi till ett belopp som justitieministeriet har fastställt.

7 §

Den som är intagen i öppen anstalt och som där begär en ordningsförseelse eller utan lov avlägsnar sig därifrån eller bryter mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller i ett studietillstånd kan överföras till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt straff. Är förseelsen ringa, kan direktören för den öppna anstalten bestraffa den skyldige med varning eller förordna om överföring till fängelse eller ungdomsfängelse för viss tid, högst 14 dygn. Gäller det ett brott mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller studier, kan den som är intagen i öppen anstalt påföras även ett annat disciplinärt straff enligt 2 kap. 10 §, om påföljden för förseelsen inte är överföring till fängelse eller ungdomsfängelse. För verkställigheten av ett ovillkorligt enrumsstraff kan den som är intagen i öppen anstalt överföras till fängelse eller ungdomsfängelse.

Har den som är intagen i öppen anstalt överförts till fängelse eller ungdomsfängelse på grund av ordningsförseelse eller överträdelse av villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig eller ett tillstånd till civilt arbete eller studier räknas

tiden i öppen anstalt såsom strafftid. För den som överförs till fängelse med anledning av att han avlägsnat sig från anstalten räknas tiden i den öppna anstalten inte såsom strafftid. Om förseelsens art eller något annat särskilt skäl det påkallar, kan justitieministeriet i ovan i detta moment avsedda fall bestämma att strafftiden skall räknas på något annat sätt. Har en i öppen anstalt intagen med stöd av 1 mom. överförs till fängelse eller ungdomsfängelse för viss tid, får tiden i öppen anstalt dock inte förklaras förverkad.

8 §

Den som har förordnats till öppen anstalt och som utan giltigt skäl har underlåtit att infinna sig där på utsatt tid, skall sändas till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt straff. Den som från öppen anstalt har försatts i villkorligt frihet men förverkat denna, skall även sändas till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt reststraff, på det sätt som stadgas i 2 kap. 16 §.

Denna lag träder i kraft den
199 .

2.

Lag

om ändring av lagen om rannsakningsfängelse

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 19 juli 1974 om rannsakningsfängelse (615/74) 4 § 2 mom., 5 §, 11 § 1 mom. samt 13 § 1 och 2 mom., av dessa lagrum 13 § 2 mom. sådant det lyder i lag av den 30 april 1987 (455/87), samt

fogas till 11 § ett nytt 4 mom. och till 13 §, sådan den lyder delvis ändrad genom nämnda lag av den 30 april 1987, ett nytt 4 mom. som följer:

4 §

Ett litet barn till en rannsakningsfånge får tas in för vård i anstalten, om detta är förenligt med barnets fördel och fången själv önskar det.

5 §

När en rannsakningsfånge har anlänt till anstalten, skall han vid behov visiteras i vittnes närvaro. Visitation kan vid behov även ske senare. När fången anländer till anstalten kan han vid behov även kroppsvisiteras i vittnes närvaro, om skäl därtill prövas föreligga. Kroppsvisitation kan ske även senare, om det finns grundad anledning därtill.

Utrymmen som står till rannsakningsfångars förfogande och egendom som innehas av rannsakningsfångarna kan vid behov granskas. Föremål som är ägnade att förorsaka olägenhet för renligheten, ordningen eller säkerheten i anstalten kan omhändertas för att förvaras i anstalten eller sändas till ett ställe utanför straffanstalten som fången har anvisat.

11 §

En rannsakningsfånge är inte skyldig att arbeta eller delta i någon annan sysselsättning som anstalten ordnar eller godkänner. Önskar fången arbeta eller delta i någon annan sysselsättning, skall honom i mån av möjlighet beredas tillfälle därtill.

Till en rannsakningsfånge kan betalas brukspenning enligt de grunder som justitieministeriet fastställt.

13 §

Post- och andra försändelser till och från en rannsakningsfånge skall granskas, om inte annat följer av stadgandena i 12 §. Kan frambeholdran av en försändelse äventyra syftet med häktningen eller störa ordningen i anstalten, skall försändelsen returneras eller lämnas till fången när han friges. Av samma skäl kan fångens brevväxling läsas.

Brevväxling mellan en fånge och en myndighet som övervakar verksamheten vid straffan-

stalten eller förvaringsplatsen, eller ett övervakningsorgan för de mänskliga rättigheterna hos vilket fången enligt internationella konventioner har besvärs- eller klagorätt, skall utan dröjsmål frambefordras ogranskad.

— — — — —
Om det finns grundad avledning att befara missbruk, kan det ställas som villkor för ett besök att den som har kommit för att träffa fången samtycker till kroppsvisitation för att utreda vad han har i sina kläder eller annars

bär på sig. En kroppsvisitation skall förrättas finkänsligt och den får inte förorsaka mer olägenhet för besökaren än genomförandet av visitationen oundvikligen kräver. Om besökaren vägrar att underkasta sig kroppsvisitation, kan besöket ordnas under särskilt övervakade förhållanden eller vid behov förbjudas.

Denna lag träder i kraft den
199 .

Helsingfors den 6 maj 1994

Republikens President
MARTTI AHTISAARI

Justitieminister *Anneli Jäätteenmäki*

1.

Lag**om ändring av förordningen om verkställighet av straff**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i förordningen den 19 december 1889 om verkställighet av straff 2 kap. 9 § 4 mom. samt 12 och 21 §§, 3 kap. 8 § 1 mom. samt 5 kap. 5 §, av dessa lagrum 2 kap. 9 § 4 mom., 3 kap. 8 § 1 mom. och 5 kap. 5 § sådana de lyder i lag av den 19 juli 1974 (612/74),
ändras lagens rubrik, 2 kap. 1 d § 1 mom., 3 b § 2 mom., 9 § 2 och 3 mom., 10 § 1 och 2 mom., 3 kap. 3 § 1 mom. samt 5, 7, 10 och 12 §§, 4 kap. 2 §, 5 och 6 §§ samt 7 § 1 och 2 mom.,
 av dessa lagrum 2 kap. 1 d § 1 mom. sådant det lyder i lag av den 15 juni 1990 (555/90), 2 kap. 3 b § 2 mom. sådant det lyder i lag av den 23 april 1971 (302/71), 9 § 2 och 3 mom. samt 10 § 1 och 2 mom., 3 kap. 3 § 1 mom. samt 5, 10 och 12 §§ samt 4 kap. 5 och 6 §§ samt 7 § 1 och 2 mom. sådana de lyder i nämnda lag av den 19 juli 1974, 3 kap. 7 § sådan den lyder i lag av den 15 december 1978 (993/78) samt 4 kap. 2 § sådan den lyder ändrad genom nämnda lag av den 19 juli 1974 och lagar av den 15 december 1978 och den 17 november 1989 (969/78 och 993/89), samt
fogas till lagen ett nytt 1 kap. i stället för det 1 kap. som upphävdes genom nämnda lag av den 19 juli 1974 samt till 2 kap. nya 9 a—9 c §§ som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Förordning**om verkställighet av straff**

(se 1 § fängvårdsförordningen, nedan
 FångvF)

(se 2 § FångvF)

Lag**om verkställighet av straff**

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på avtjänande av fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter.

2 §

Straffanstalter

Straffanstalter är fängelser, öppna anstalter och ungdomsfängelser.

Öppna anstalter är öppna fängelser, arbetskolonier och andra straffanstalter eller sådana avdelningar vid straffanstalter som justitiedepartementet har bestämt att skall vara öppna anstalter.

Om straffanstalterna och deras namn stadgas genom förordning.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Förhållandena i anstalterna

(se 3 § FångvF)

Förhållandena i en straffanstalt skall i mån av möjlighet ordnas så att de motsvarar de levnadsförhållanden som allmänt råder i samhället.

Verkställigheten av straff skall ordnas så att straffet utgörs enbart av frihetsförlusten. Andra begränsningar kan användas i den utsträckning förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten kräver det.

4 §

Målet för verkställighet av straff

(se 4 § FångvF)

Ett straff skall verkställas så att det inte i onödan försvårar utan i mån av möjlighet befrämjar fångens anpassning i samhället.

Frihetsförlustens skadliga följder skall i mån av möjlighet motverkas.

5 §

Behandling av fångar

(se 5 § FångvF)

Fången skall behandlas rättvist och med aktning för hans människovärde.

Fångarna får inte utan godtagbart skäl för-sättas i ojämlik ställning i förhållande till varandra på grund av ras, nationell eller etnisk härkomst, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuell inriktning eller hälsotillstånd eller religion, samhällelig åsikt, politisk eller facklig verksamhet eller någon annan motsvarande omständighet.

Vid verkställighet av straff som ådömts en ung förbrytare skall särskild uppmärksamhet fästas vid de behov som beror på fångens ålder och utvecklingsstadium.

6 §

Hörande av en fånge

(se 72 § FångvF)

En fånge skall höras då beslut fattas om hans boende och placering i arbete eller i annan sysselsättning samt då något annat viktigt beslut som gäller behandlingen av honom fattas.

7 §

Överföring av behörighet

Ärenden som enligt denna lag eller en föreskrift som har meddelats med stöd av denna lag

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

avgörs av straffanstaltens direktör kan genom justitieministeriets beslut anförtros någon annan tjänsteman vid anstalten för avgörande.

Om övrig beslutanderätt som tillkommer en tjänsteman vid en straffanstalt bestäms vid behov i anstaltens arbetsordning enligt justitieministeriets anvisningar.

8 §

Närmare föreskrifter

(se 2 kap. 21 §)

Närmare föreskrifter om tillämpning av denna lag meddelas av justitieministeriet.

2 kap.

Allmänna stadganden om fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter

1 d §

Uppskov med verkställighet av straff med högst ett år på de grunder som anges i 1 c § beviljas av *magistraterna*, stadsfogdarna och länsmännen samt landskapsfogden i landskapet Åland i egenskap av verkställande myndigheter. Tiden räknas från den dag då verkställighetshandlingen kom myndigheten till handa. Justitieministeriet kan på de grunder som anges i 1 c § och om det är förenligt med allmän fördel ytterligare skjuta upp verkställigheten av fängelsestraffet med högst ett år åt gången.

1 d §

Uppskov med verkställighet av straff med högst ett år på de grunder som anges i 1 c § beviljas av stadsfogdarna och länsmännen samt landskapsfogden i landskapet Åland i egenskap av verkställande myndigheter. Tiden räknas från den dag då verkställighetshandlingen kom myndigheten till handa. Justitieministeriet kan på de grunder som anges i 1 c § ytterligare skjuta upp verkställigheten av fängelsestraffet med högst ett år åt gången, om det är förenligt med allmän fördel.

3 b §

Den tid varunder fänge med stöd av i 1 mom. avsett tillstånd vistas utom straffanstalten inräknas i strafftiden, om han iakttagit till tillståndet anslutna villkor. I annat fall skall justitieministeriet eller, enligt av ministeriet utfärdade föreskrifter, straffanstaltens direktör bestämma, huruvida denna tid helt, delvis eller överhuvudtaget skall inräknas i strafftiden.

Den tid under vilken en fänge med stöd av ett i 1 mom. avsett tillstånd vistas utanför straffanstalten inräknas i strafftiden, om han har iakttagit de villkoren i tillståndet. I annat fall skall justitieministeriet eller, enligt föreskrifter som ministeriet har meddelat, straffanstaltens direktör bestämma huruvida denna tid helt, delvis eller inte alls skall inräknas i strafftiden. Om en fänge har brutit mot villkoren i tillståndet att avlägsna sig, kan detta beaktas vid prövningen av huruvida ett nytt tillstånd att avlägsna sig kan beviljas eller när villkoren för ett nytt tillstånd bestäms.

9 §

Brev från fänge till myndighet, som överva-

Brevväxling mellan en fänge och en myndig-

Gällande lydelse

kar straffanstaltens verksamhet, eller till advokat, som fungerar såsom hans ombud, eller till allmänt rättsbiträde skall omedelbart frambefordras ogranskade.

Fånge kan av *giltigt skäl* beviljas tillstånd att stå i telefonförbindelse med person utanför anstalten. För användning av telefon uppbärs högst en avgift, som motsvarar den kostnad som därav föranletts.

Fånge äger rätt att under uppsikt mottaga besök i enlighet med vad i förordning närmare stadgas. *Besök får icke förbjudas, om ej grundad anledning föreligger att befara missbruk.* Besök av nära anhörig och advokat, som fungerar såsom fångens ombud, eller av allmänt rättsbiträde samt, då övervakning av annan orsak icke anses nödig, jämväl andra besök kan tillåtas utan övervakning.

Föreslagen lydelse

het som övervakar verksamheten vid straffanstalten eller mellan en fånge och ett övervakningsorgan för de mänskliga rättigheterna hos vilka fången enligt internationella konventioner har besvär- eller klagorätt skall utan dröjsmål frambefordras ogranskade. Brev från en fånge till en advokat eller till ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud skall utan dröjsmål frambefordras ogranskade.

En fånge kan beviljas tillstånd att stå i telefonförbindelse med en person utanför anstalten. För användning av telefon uppbärs högst en avgift som motsvarar den kostnad som därav föranletts. *En fånges telefonsamtal får avlyssnas, om det är behövligt för att förhindra brott eller särskilt skäl att befara missbruk föreligger. Innan avlyssningen påbörjas skall fången och den person med vilken han står i telefonförbindelse underrättas om att samtalet kommer att avlyssnas. Samtal mellan en fånge och en myndighet som övervakar verksamheten vid straffanstalten eller mellan en fånge och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud får inte avlyssnas.*

9 a §

En fånge har rätt att under uppsikt ta emot besök på det sätt som närmare stadgas i förordning. Besök av en nära anhörig och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud, samt då övervakning av någon annan orsak inte anses nödvändig även andra besök kan tillåtas äga rum utan övervakning.

Om det finns grundad anledning att befara missbruk, kan det ställas som villkor för ett besök att den som har kommit för att träffa fången samtycker till kroppsvisitation för utredning av vad han har i sina kläder eller annars bär på sig. En kroppsvisitation skall förrättas finkänsligt och den får inte förorsaka mer olägenhet för besökaren än genomförandet av visitationen oundvikligen kräver.

Om besökaren vägrar att underkasta sig kroppsvisitation, kan besöket ordnas under särskilt övervakade förhållanden eller vid behov förbjudas. Besök av en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom fångens ombud får dock inte förbjudas.

Om besökaren befunnits ha infört eller försökt införa narkotika, andra rusmedel eller förbjudna

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

föremål i fängelset, kan direktören meddela besökaren ett med tanke på omständigheterna skäligt förbud mot att besöka fängelset. Förbudet för vara i kraft i högst sex månader. Ett besöksförbud kan vid behov förnyas. Besöksförbud får inte meddelas en nära anhörig eller en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som fungerar såsom ombud för fången och inte heller om det är möjligt att utan att äventyra ordningen i anstalten ordna besöket på det sätt som avses i 3 mom.

9 b §

En fånge kan i vittnes närvaro kroppsvisiteras, om det är behövt för att förebygga rymning, upprätthålla ordningen eller om fången misstänks för innehav av förbjudna föremål eller ämnen.

Om kroppsbesiktning gäller vad som stadgas i tvångsmedelslagen (450/87).

Om det finns skäl att misstänka att fången är påverkad av alkohol eller något annat rusmedel, kan direktören utan hinder av vad som stadgas i tvångsmedelslagen besluta att fången skall lämna urin- eller utandningsprov. Provtagningen får inte förorsaka onödig olägenhet för den som undersöks.

9 c §

I ett fängelse kan det finnas avdelningar för fångar som förbinder sig att avstå från alkohol och andra rusmedel samt att på anmaning lämna urin- eller utandningsprov. En fånge som bryter sin förbindelse avlägsnas från avdelningen.

10 §

Bryter fånge mot ordningen i fängelset eller begår han i anstalten brott, vilket enligt allmän lag anses kunna sonas med böter (*ordningsförsäelse*), kan fången, såframt ej tillrättavisning anses tillräcklig, disciplinärt bestraffas med:

- 1) varning,
- 2) förlust eller minskning av rättigheter (*förlust av rättigheter*),
- 3) överföring till enrum (*enrum*) eller
- 4) när fånge för ordningsförsäelse bestraffas med enrum, att tiden för detta straff tillika i sin helhet eller till någon del icke skall räknas såsom strafftid (*förlust av avtjänad tid*).

10 §

Bryter en fånge mot ordningen i fängelset eller mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller studier eller begår han i anstalten ett brott för vilket påföljden enligt allmän lag bedöms vara böter (*ordningsförsäelse*), kan fången, om inte en tillrättavisning anses tillräcklig, disciplinärt bestraffas med

- 1) varning,
- 2) förlust eller minskning av rättigheter (*förlust av rättigheter*),
- 3) överföring till enrum (*enrum*) eller
- 4) när fången för ordningsförsäelse bestraffas med enrum, med att tiden för detta straff samtidigt i sin helhet eller till någon del inte skall räknas såsom strafftid (*förlust av avtjänad tid*).

Gällande lydelse

Förlust av rättigheter kan gälla deltagande i fritidsverksamhet, *begagnande av bibliotek*, inköp av varor i anstalten, användning av penningmedel samt rätt att utom anstalten anskaffa litteratur, tidningar och i 5 § 3 mom. nämnda tillbehör ävensom rätt att följa med radio- och televisionsprogram. Här nämnda rättigheter kan förordnas bli förverkade eller minskade jämte överföring till enrum. Förlust av rättigheter skall i främsta rummet avse de rättigheter, som missbrukats så att disciplinärt förfarande med anledning därav vidtagits.

Föreslagen lydelse

Förlust av rättigheter kan gälla deltagande i fritidsverksamhet, inköp och innehav av varor i anstalten samt användning av penningmedel. Dessa rättigheter kan förordnas bli förverkade eller minskade skilt eller jämte överföring till enrum. Enrum kan också förenas med begränsningar av fångens rätt att begagna sig av bibliotek och följa med radio- och televisionsprogram samt att idka hobbyverksamhet. En förlust av rättigheter skall i främsta rummet avse de rättigheter som har missbrukats så att disciplinärt förfarande med anledning därav har vidtagits.

12 §

Kan fånge, hvars strafftid nalkas sitt slut, ej påräkna att efter frigifningen finna säker bergning; söka direktionen för straffanstalten i god tid förut att åt honom bereda tjänst hos redbar husbonde, eller annan utväg till ärlig försörjning.

(upphävs)

21 §

Hvad frihetsstraffen närmare, än i denna förordning stadgas, angår, skall, i öfverensstämmelse dermed, bestämmas i särskilda reglementen och instruktioner.

(upphävs, se 1 kap. 8 §)

3 kap.

Om verkställighet i fängelse

3 §

När fånge anlänt till fängelset, skall han i vittnes närvaro visiteras. Vid behov kan kroppsvisitering företagas. Visitering kan ske även senare, om det är påkallat till förekommande av rymning eller för ordningens upprätthållande.

3 §

När en fånge har anlänt till fängelset samt även annars när ordningen så kräver, skall han visiteras i vittnes närvaro. De utrymmen som står till fångarnas förfogande och egendom som fångarna innehar kan vid behov granskas. De föremål som är ägnade att förorsaka olägenhet med tanke på renligheten, ordningen eller säkerheten vid anstalten kan om händeras för att förvaras i anstalten eller sändas till ett ställe utanför straffanstalten som fången har anvisat. Direktören för anstalten beslutar om övervakningen av utrymmena i fängelset och huruvida de skall hållas låsta.

5 §

Fånge är skyldig att under strafftiden utföra arbete.

I yrkesundervisning som meddelas i straff-

5 §

En fånge är skyldig att under ordinarie arbetstid arbeta eller delta i utbildning eller någon annan sysselsättning som straffanstalten

Gällande lydelse

anstalt under den ordinarie arbetstiden är fänge skyldig att deltaga, om ej direktören befriar honom från undervisningen på grund av att hans strafftid är kort eller att undervisningen är uppenbart onödig eller av annat skäl. I annan undervisning samt i rådgivning och diskussioner som anordnas under arbetstid är fänge icke skyldig att deltaga, men fänge, som kan anses ha nytta därav, kan beredas tillfälle att deltaga däri.

Enligt direktörens föreskrifter skall fänge deltaga i sådana rengöringsarbeten och andra hushållsgöromål som hör till dagordningen i straffanstalten.

7 §

Fångar skall i mån av möjlighet placeras i sådant arbete, som motsvarar deras anlag och som är ägnat att upprätthålla och utveckla deras yrkesskicklighet eller eljest främja deras utkomstmöjligheter efter frigivningen.

8 §

Bedriver fänge i fängelset studier som anses vara honom till nytta i friheten, kan direktören helt eller delvis befria honom från att utföra arbete.

10 §

För fångarbete erläggs åt fänge arbetspenning. Denna kan utgå med olika belopp i enlighet med arbetsprestationen.

Fänge, som till följd av studier eller sjukdom eller av annat giltigt skäl icke under den ordinarie arbetstiden utfört arbete, tillkommer brukspenning.

Angående grunderna för bestämmandet av arbets- och brukspenning stadgas genom förordning. Arbets- och brukspenningens belopp fastställs av justitieministeriet.

12 §

Av arbets- och brukspenning samt av vad som för fången återstår av inkomst av eget arbete sedan i 11 § stadgad ersättning uppburits även som av inkomst som redovisats fänge för

Föreslagen lydelse

anordnar eller godkänner. Om deltagande i arbete, utbildning eller någon annan sysselsättning beslutar direktören för anstalten.

En fänge skall helt eller delvis befrias från sysselsättningsplikten, om hans hälsotillstånd eller andra viktiga skäl kräver det. Om befrielse från sysselsättningsplikten beslutar direktören.

En fänge skall delta i rengöringsarbeten och andra motsvarande hushållsarbeten som hör till dagordningen i straffanstalten.

7 §

För en fänge skall i mån av möjlighet ordnas sådant arbete eller någon annan sysselsättning som motsvarar hans anlag och som är ägnad att upprätthålla och utveckla hans yrkesskicklighet eller annars främja hans möjligheter att klara sig i samhället.

(1 mom. upphävs)

10 §

Till en fänge som arbetar eller deltar i utbildning eller i någon annan sysselsättning som anstalten ordnar eller godkänner betalas arbetspenning.

Till en fänge som har befriats från sysselsättningsplikten betalas brukspenning.

Arbets- och brukspenning kan utgå med olika belopp enligt de grunder som justitieministeriet har fastställt. Arbets- och brukspenning kan helt eller delvis lämnas obetald, om detta kan anses befogat med hänsyn till stöd som fången erhåller från någon annan myndighet eller av något annat särskilt skäl. Justitieministeriet kan också bestämma att ett belopp som justitieministeriet har fastställt som ersättning för kost och logi kan uppbäras hos fångarna i dessa fall.

12 §

Av arbets- och brukspenning samt av vad som för fången återstår av inkomst av eget arbete sedan i 11 § stadgad ersättning uppburits även som av inkomst som redovisats en fänge för

Gällande lydelse

fritidsarbete skall sedan därpå gjorts i lag stadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt, med tanke på frigivningen innehållas ett av justitieministeriet fastställt belopp, likväl högst hälften. Återstoden skall åtminstone en gång i månaden utgivas till fången för dennes eget bruk.

Om fånge försörjer make, barn, adoptivbarn eller makens barn eller om fånge genom domstols utslag eller avtal har fastställt underhållsskyldighet, skall straffanstaltens direktör av arbets- och brukspenningen samt av fångens inkomst av eget arbete och av inkomst som redovisats fånge för fritidsarbete, sedan därav uppburits i 11 § avsedd ersättning till anstalten och i lag stadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt blivit verkställd, innehålla högst hälften och översända det innehållna beloppet till de till underhåll berättigade, lika mycket åt envar, dock icke mera än det belopp, vartill vederbörande är berättigad. På återstoden skall stadgandet i 1 mom. tillämpas.

Vad i 2 mom. är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, om fånge, som icke är underhållsskyldig, med stöd av dom är ersättningsskyldig till följd av brott.

Föreslagen lydelse

för fritidsarbete *kan* sedan därav gjorts i lag stadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt, *för ett ändamål som främjar fångens möjligheter att klara sig i friheten* innehållas ett av justitieministeriet fastställt belopp, likväl högst hälften. Återstoden skall åtminstone en gång i månaden *ges* till fången för dennes eget bruk.

4 kap.

Om verkställighet i öppen anstalt

2 §

Justitieministeriet kan förordna, att förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff på högst två år, som ådömts för ett eller flera brott, och med sådant straff sammanräknat förvandlingsstraff för böter skall avtjänas i öppen anstalt, *såframt den dömd med hänsyn till sitt hälso-tillstånd, sin ålder och sin arbetsförmåga är lämplig som arbetstagare i öppen anstalt* och kan anses anpassa sig till förhållandena och arbetet i anstalten utan att menligt påverka ordningen i denna, och om det icke finns skäl att antaga att han utan lov avlägsnar sig från anstalten.

Justitieministeriet kan *på framställning av fängelsets direktion eller sedan direktionen hört bestämma* att en fånge som avtjänar straff i fängelse eller ungdomsfängelse skall överföras till en öppen anstalt för viss tid eller för att avtjäna återstoden av sitt straff, om åtgärden

2 §

Justitieministeriet kan förordna att förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff på högst två år som ådömts för ett eller flera brott och med ett sådant straff sammanräknat förvandlingsstraff för böter skall avtjänas i en öppen anstalt. *En förutsättning för förordnande till öppen anstalt är att den dömd lämpar sig för öppen anstalt och dess verksamhet och att det inte finns skäl att anta att han utan lov avlägsnar sig från anstalten.*

Justitieministeriet kan förordna att en fånge som avtjänar sitt straff i ett fängelse eller ungdomsfängelse skall överföras till en öppen anstalt för en viss tid eller för att avtjäna återstoden av sitt straff, om åtgärden är ändamålsenlig av fängenvårdsskäl. *En fånge som inte*

Gällande lydelse

är ändamålsenlig av fängvårdsskäl. En fånge får likväl inte utan särskilda skäl överföras till en öppen anstalt förrän två månader har förflutit från straffverkställighetens början.

Visar sig fånge i öppen anstalt vara olämplig för sådan anstalt med hänsyn till sin läggning, sitt uppförande eller sin fysiska kondition, kan justitieministeriet på framställning av fängelsens direktion eller föreståndaren för den öppna anstalten eller sedan direktionen eller föreståndaren hörts besluta, att han skall överföras till fängelse. Tiden i öppen anstalt räknas härvid såsom strafftid.

5 §

I öppen anstalt intagen är skyldig att under den ordinarie arbetstiden utföra arbete för statens räkning. Justitieministeriet eller, enligt av ministeriet utfärdade föreskrifter, direktören för anstalten kan likväl bevilja i öppen anstalt intagen tillstånd att under den ordinarie arbetstiden utföra eget arbete eller arbete utom anstalten i enlighet med vad i 3 kap. 6 § är stadgat.

6 §

För arbete för statens räkning skall erläggas gängse lön, på vilken skall göras i lag stadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt. Arbetstagare i öppen anstalt skall till anstalten i ersättning för underhållskostnader erlægga ett genom förordning fastställt belopp samt för matkostnader ett belopp, som justitieministeriet fastställer särskilt för envar anstalt.

För underhåll åt make och barn, adoptivbarn och makes barn, vilka försörjes av arbetstagare i öppen anstalt, skall anstaltens direktör, sedan i 1 mom. avsedd ersättning erlagts, av det belopp som återstår för arbetstagaren av annan inkomst än av civilt arbete innehålla högst hälften och översända detta belopp till de till underhåll berättigade, lika mycket åt envar, dock icke mera än det belopp, vartill vederbör-

Föreslagen lydelse

har fyllt 18 år kan överföras till en öppen anstalt om detta, trots att han inte kan förvaras skilt från de vuxna fångarna, är förenligt med fångens fördel. Förordnandet kan i enlighet med anvisningar som justitieministeriet har fastställt också ges av direktören för straffanstalten.

Visar sig en fånge som är intagen i öppen anstalt vara olämplig för en sådan anstalt med hänsyn till sin läggning, sitt uppförande eller sin fysiska kondition, kan justitieministeriet på framställning av fängelsens direktion eller föreståndaren för den öppna anstalten eller sedan direktionen eller föreståndaren har hörts besluta att han skall överföras till fängelse eller ungdomsfängelse. Tiden i öppen anstalt räknas härvid såsom strafftid.

5 §

Den som är intagen i öppen anstalt är skyldig att under ordinarie arbetstid utföra arbete för statens räkning eller delta i utbildning eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten anordnar eller godkänner.

Den som är intagen i en öppen anstalt skall helt eller delvis befrias sysselsättningsplikten om hans hälsotillstånd eller andra viktiga skäl kräver det.

6 §

För arbete för statens räkning skall betalas gängse lön. Till dem som deltar i utbildning eller någon annan sysselsättning betalas sysselsättningspenning. Om grunderna för och beloppet av lön och sysselsättningspenning beslutar justitieministeriet.

På lön och sysselsättningspenning skall göras i lag stadgad innehållning för förskottsuppbörd av skatt. Den som är intagen i öppen anstalt skall av sin lön betala ersättning till anstalten för kost och logi på det sätt som närmare stadgas i förordning. Återstoden skall, efter eventuell utmätning, minst två gånger i månaden utbetalas till den intagne för dennes eget bruk.

För underhåll till make och barn som försörjs av de som avtjänar sitt straff i en öppen anstalt samt för betalning av genom dom eller avtal fastställt underhållsbidrag skall anstalten direktör göra innehållning. Av den inkomst som anstalten betalar skall, sedan de ersättningar som avses i 2 mom. har betalats, högst hälften innehållas och tillställas dem som är berättigade till underhåll, lika mycket åt envar. Är inkomst-

Gällande lydelse

rande är berättigad. Är inkomst underkastad utmätning, beräknas det belopp, som skall tillfalla *förenämnda* till underhåll berättigade, på den inkomst som återstår efter utmätningen.

Av den nettoinkomst av annat än civilt arbete som återstår för arbetstagare, sedan ovan nämnda betalningar fullgjorts, skall innehållas ett av justitieministeriet fastställt belopp, dock högst hälften, att utbetalas till fången vid frigivningen. Återstoden skall minst två gånger i månaden utbetalas till arbetstagaren för dennes eget bruk.

7 §

I öppen anstalt intagen, som där begår ordningsförseelse eller utan lov avlägsnar sig därifrån, skall omedelbart överföras till fängelse för att avtjäna sitt straff. Anses förseelsen eller *den olovliga avvikelser* ringa, kan direktören för den öppna anstalten *i stället för att sända den skyldige till fängelse* bestraffa honom med varning eller förordna om överföring till fängelse för viss tid, högst 14 dygn. Är anstalten *underställd fängelse eller annan öppen anstalt*, kan justitieministeriet likväl förordna, att beslut om varning eller *öveflyttning* för viss tid till fängelse skall fattas av *förstnämnda anstalts* föreståndare.

Föreslagen lydelse

en underkastad utmätning, skall det belopp som skall tillfalla dem som är berättigade till underhåll beräknas på den inkomst som återstår efter utmätningen. *Det belopp som har innehållits för betalning av underhållsbidrag kan direktören tillställa socialnämnden som vidarebefordrar det till dem som är berättigade till underhållsbidrag.*

Den som är intagen i en öppen anstalt och som direktören har befriat från sysselsättningsplikten betalas brukspenning med iakttagande i tillämpliga delar av vad som stadgas i 3 kap. 10 §.

Genom justitieministeriets beslut kan bestämmas att sysselsättningspenning eller brukspenning helt eller delvis kan lämnas obetald, om penningen med hänsyn till det understöd som fången får av någon annan myndighet eller av andra särskilda skäl inte är behövlig. Justitieministeriet kan även bestämma att det i dessa fall hos dem som är intagna i öppen anstalt kan uppbäras ersättning för kostnaderna för kost och logi till ett belopp som justitieministeriet har fastställt.

7 §

Den som är intagen i öppen anstalt och som där begår en ordningsförseelse eller utan lov avlägsnar sig därifrån eller bryter mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller studier kan överföras till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt straff. Är förseelsen ringa, kan direktören för den öppna anstalten bestraffa den skyldige med varning eller förordna om överföring till fängelse eller ungdomsfängelse för viss tid, högst 14 dygn. Gäller det ett brott mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, ett tillstånd till civilt arbete eller studier, kan den som är intagen i öppen anstalt påföras även ett annat disciplinärt straff enligt med 2 kap. 10 §, om påföljden för förseelsen inte är överföring till fängelse eller ungdomsfängelse. För verkställigheten av ett ovillkorligt enrumssstraff varav kan den som är intagen i öppen anstalt överföras till fängelse eller ungdomsfängelse.

Gällande lydelse

Har i öppen anstalt intagen för ordningsförsäelse överförs till fängelse, räknas tiden i öppen anstalt såsom strafftid. För den som överförs till fängelse med anledning av att han avlägsnat sig från anstalten räknas tiden i den öppna anstalten icke såsom strafftid. Om försäelsens art eller annat synnerligt skäl det påkallar, kan justitieministeriet i ovan i detta moment avsedda fall bestämma, att strafftiden skall räknas på annat sätt. Har i öppen anstalt intagen med stöd av 1 mom. överförs till fängelse för viss tid, får tiden i öppen anstalt dock icke förklaras förverkad.

Föreslagen lydelse

Har den som är intagen i öppen anstalt överförs till fängelse eller ungdomsfängelse på grund av ordningsförsäelse, räknas tiden i öppen anstalt såsom strafftid. För den som överförs till fängelse eller ungdomsfängelse med anledning av att han avlägsnat sig från anstalten räknas tiden i den öppna anstalten inte såsom strafftid. Om försäelsens art eller något annat särskilt skäl det påkallar, kan justitieministeriet i ovan i detta moment avsedda fall bestämma att strafftiden skall räknas på något annat sätt. Har en i öppen anstalt intagen med stöd av 1 mom. överförs till fängelse eller ungdomsfängelse för viss tid, får tiden i öppen anstalt dock inte förklaras förverkad.

8 §

Till öppen anstalt förordnad, som utan giltigt skäl underlåtit att infinna sig där på utsatt tid, skall sändas till fängelse för att avtjäna sitt straff. Den som från öppen anstalt har försatts i villkorligt frihet men förverkat denna, skall även sändas till fängelse för att undergå sitt reststraff, på sätt i 2 kap. 16 § är stadgat.

8 §

Den som har förordnats till öppen anstalt och som utan giltigt skäl har underlåtit att infinna sig där på utsatt tid, skall sändas till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt straff. Den som från öppen anstalt har försatts i villkorligt frihet men förverkat denna, skall även sändas till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt reststraff, på det sätt som stadgas i 2 kap. 16 §.

5 kap.

Om verkställighet i ungdomsfängelse

5 §

Fånge som är läropliktig skall meddelas undervisning för läropliktens fullgörande. Möjlighet att deltaga i sådan undervisning skall även beredas fånge som ej är läropliktig men som icke genomgått grundskolans eller folkskolans kurs.

Denna lag träder i kraft den
199 .

2.

Lag

om ändring av lagen om rannsakningsfängelse

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 19 juli 1974 om rannsakningsfängelse (615/74) 4 § 2 mom., 5 §, 11 § 1 mom. samt 13 § 1 och 2 mom., av dessa lagrum 13 § 2 mom. sådant det lyder i lag av den 30 april 1987 (455/87), samt

fogas till 11 § ett nytt 4 mom. och till 13 §, sådan den lyder delvis ändrad genom nämnda lag av den 30 april 1987, ett nytt 4 mom. som följer:

Gällande lag

Föreslagen lydelse

4 §

Litet barn till kvinnlig fånge får intagas för vård i anstalten, om detta är förenligt med barnets fördel och kvinnan själv önskar det.

Ett litet barn till en rannsakningsfånge får tas in för vård i anstalten, om detta är förenligt med barnets fördel och fången själv önskar det.

5 §

När rannsakningsfånge anlant till anstalten, skall han vid behov visiteras i vittnes närvaro. Kroppsvisitering får företagas, om skäl därtill prövas föreligga. Visitering kan ske även senare, om grundat skäl därtill föreligger.

5 §

När en rannsakningsfånge har anlant till anstalten, skall han vid behov visiteras i vittnes närvaro. Visitation kan vid behov även ske senare. När fången anländer till anstalten kan han vid behov även kroppsvisiteras i vittnes närvaro, om skäl därtill prövas föreligga. Kroppsvisitation kan ske även senare, om det finns grundad anledning därtill.

Utrymmen som står till rannsakningsfångars förfogande och egendom som innehas av rannsakningsfångarna kan vid behov granskas. Föremål som är ägnade att förorsaka olägenhet för renligheten, ordningen eller säkerheten i anstalten kan omhändertas för att förvaras i anstalten eller sändas till ett ställe utanför straffanstalten som fången har anvisat.

11 §

Rannsakningsfånge är icke skyldig att delta i arbete, ej heller i undervisning som meddelas i anstalten. Önskar fånge utföra arbete, skall honom i mån av möjlighet beredas tillfälle därtill.

11 §

En rannsakningsfånge är inte skyldig att arbeta eller delta i någon annan sysselsättning som anstalten ordnar eller godkänner. Önskar fången arbeta eller delta i någon annan sysselsättning, skall honom i mån av möjlighet beredas tillfälle därtill.

Till en rannsakningsfånge kan betalas brukspenning enligt de grunder som justitieministeriet fastställt.

13 §

Post- och andra försändelser till och från rannsakningsfånge skall granskas, om ej annat följer av stadgandena i 12 §. Kan frambeford-

13 §

Post- och andra försändelser till och från en rannsakningsfånge skall granskas, om inte något annat följer av stadgandena i 12 §. Kan

Gällande lydelse

ran av försändelse äventyra syftet med häktningen eller störa ordningen i anstalten, skall försändelsen returneras eller lämnas till fången när han frigives.

Brev från en fånge till justitieministeriet eller någon annan myndighet som har uppsikt över straffanstalten eller förvaringsplatsen skall genast sändas vidare ogranskat.

Föreslagen lydelse

frambefordran av en försändelse äventyra syftet med häktningen eller störa ordningen i anstalten, skall försändelsen returneras eller lämnas till fången när han frigives. *Av samma skäl kan fångens brevväxling läsas.*

Brevväxling mellan en fånge och en myndighet som övervakar verksamheten vid straffanstalten eller förvaringsplatsen, eller mellan en fånge och ett övervakningsorgan för de mänskliga rättigheterna hos vilket fången enligt internationella konventioner har besvärs- eller klagorätt, skall utan dröjsmål frambefordras ogranskad.

Om det finns grundad avledning att befara missbruk, kan det ställas som villkor för ett besök att den som har kommit för att träffa fången samtycker till kroppsvisitation för att utreda vad han har i sina kläder eller annars bär på sig. En kroppsvisitation skall förrättas fin-känsligt och den får inte förorsaka mer olägenhet för besökaren än genomförandet av visitationen oundvikligen kräver. Om besökaren vägrar att underkasta sig kroppsvisitation, kan besöket ordnas under särskilt övervakade förhållanden eller vid behov förbjudas.

*Denna lag träder i kraft den
199 .*

Förordning

om ändring av fängvårdsförordningen

På föredragning av justitieministern

upphävs i fängvårdsförordningen av den 13 juni 1975 (431/75) 2—5, 9, 69 och 72 §§, samt ändras 19, 20, 26 och 27 §§, 28 § 4 mom., 32 § 2 mom., 45, 68 och 70 §§ samt 71 § 5 mom., av dessa lagrum 70 § sådant det lyder i förordning av den 1 februari 1980 (75/80) och 71 § 5 mom. sådant det lyder i förordning av den 23 november 1990 (1009/90), som följer:

19 §

Placering i arbete

En fänge, som har yrkesskicklighet och utbildning för arbete som utförs i anstalten skall om möjligt placeras i sådant arbete, om det inte är ändamålsenligt att placera honom i någon annan sysselsättning. Vid placering i arbete skall uppmärksamhet fästas vid fångens eget önskemål.

20 §

Befrielse från arbete och annan sysselsättningsplikt

En fänge som regelbundet har deltagit i arbete eller någon annan sysselsättning kan befrias från plikten att delta för högst fyra veckor i året.

En fänge som är åtalad för brott skall erhålla behövlig befrielse från plikten att delta för förberedelse av sitt försvar. Anstaltens direktör kan tillfälligt befria en fänge från plikten att delta även av någon annan viktig orsak.

26 §

Arbetspenning

Arbetspenning utbetalas enligt den tid som använts till arbete, utbildning och någon annan sysselsättning och enligt det uppnådda resultatet. När betalningsgrunderna för arbetspenning fastställs beaktas även hur krävande arbetet, utbildningen och sysselsättningen är, hur tungt arbetet är samt vilken yrkesskicklighet och yrkesutbildning det förutsätter, studieframgången samt andra motsvarande omständigheter. Den arbetspenning som betalas till den som studerar och till den som deltar i någon annan

sysselsättning får inte överstiga den högsta arbetspenning som betalas för arbete.

För den tid som överskrider den fastställda dagliga arbetstiden utbetalas för arbete en arbetspenning förhöjd med 50 procent för de två första timmarna och med 100 procent för därpåföljande timmar. För den tid som överskrider veckoarbetstiden utbetalas arbetspenningen förhöjd med 50 procent för de åtta första timmarna och med 100 procent för därpåföljande timmar. Övertidsarbete kan med fångens samtycke ersättas med fritid av motsvarande längd under den ordinarie arbetstiden.

Arbetspenningen antecknas på fångens konto minst en gång i månaden.

27 §

Brukspenning

När beloppet för brukspenning fastställs kan det beaktas att fången inte kan uppfylla sin plikt att delta på grund av arbetsoförmåga, någon därmed jämförbar orsak eller någon annan orsak som inte är beroende av honom.

Brukspenningen antecknas på fångens konto minst en gång i månaden.

28 §

Innehav och bruk av penningmedel

Justitieministeriet bestämmer när fångar kan ges rätt att inom eller utom anstalten inneha penningmedel eller i stället för penningmedel motsvarande penningkort. Straffanstaltens direktör kan av särskilda skäl även annars bevilja en fänge rätt att inneha och använda penningmedel.

32 §

Anstaltsbutik

Får en fånge inte inneha penningmedel eller penningkort i anstalten, görs anteckning om köpen på hans konto.

45 §

Övervakning av studier

En fånge skall i sina studier i mån av möjlighet vägledas och stödas samt studieframgången övervakas.

68 §

Arbetstid

I en öppen anstalt skall i tillämpliga delar den allmänna arbetstidslagstiftningen iakttas när arbete och annan sysselsättning ordnas.

70 §

Avlöning och sysselsättningspenning

För arbete som i öppen anstalt utförs för statens räkning betalas av justitieministeriet fastställd gängse lön. För bestämmande av lönen klassificeras arbetena i enlighet med hur krävande och tunga de är samt i enlighet med

den yrkesskicklighet och yrkesutbildning som krävs i arbetet. Lön kan även betalas med iakttagande i tillämpliga delar av kollektivavtalet på området i fråga. Justitieministeriet beslutar hur lönen bestäms.

Sysselsättningspenning utbetalas till dem som deltar i utbildning och annan sysselsättning för den tid som motsvarar en arbetstagares arbetstid i öppen anstalt. Grunden för utbetalning kan vara den använda tiden och de uppnådda resultaten. När betalningsgrunderna för sysselsättningspenning fastställs beaktas även hur krävande studierna och den andra sysselsättningen är, studieframgången samt andra motsvarande omständigheter.

Till den som är intagen i öppen anstalt betalas brukspenning för sådan arbetstid för vilken lön eller sysselsättningspenning inte betalas.

71 §

Uppbärande av ersättning

Ersättningar som en fånge i öppen anstalt skall betala får innehållas från hans lön och sysselsättningspenning.

Denna förordning träder i kraft den 199 .